

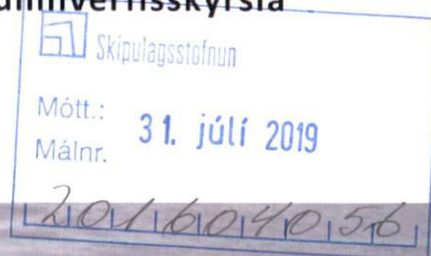


RANGÁRÞING YTRA

Aðalskipulag 2016-2028 – Forsendur og umhverfisskýrsla

31.08.2018

Breytt 07.05.2019



RANGÁRÞING YTRA

Aðalskipulag 2016-2028

Gísli Gíslason

Ásgeir Jónsson

Ingibjörg Sveinsdóttir

Guðrún Lára Sveinsdóttir

Mynd á forsíðu er af Árbæjarfossi

SKIPULAGSGÖGN

Sveitarfélagsuppráttur - byggðin

Sveitarfélagsuppráttur - afréttir

Þéttbýlisuppráttur - Hella

Þéttbýlisuppráttur - Þykkvibær

Skýringarupprættir 1-7

Greinargerð

Forsendur og umhverfisskýrsla

EFNISYFIRLIT

1	INNGANGUR	4
1.1	Gildandi skipulag.....	4
1.2	Efnistöð.....	4
2	STAÐHÆTTIR	4
2.1	Sveitarfélagið	5
2.2	Jarðfræði.....	5
2.3	Grunnvatn og lindasvæði	7
2.4	Gróðurfar, landgræðsla og skógrækt.....	7
2.5	Veður	8
2.6	Dýralíf	9
2.7	Náttúruvá	9
2.7.1	Jarðskjálftar	10
2.7.2	Eldvirkni	11
2.7.3	Aðrar náttúruhamfarir	13
2.8	Hlunnindi	13
2.8.1	Hagnýt jarðefni	13
2.8.2	Veiði.....	13
2.9	Náttúruminjar	14
2.10	Þjóðlendur	14
3	ÍBÚAÞRÓUN OG ATVINNA	15
3.1	Mannfjöldaþróun, aldursdreifing og íbúaspár.....	15
3.2	Landbúnaður.....	17
3.3	Iðnaður	18
3.4	Ferðaþjónusta.....	19
3.5	Opinber þjónusta og samstarf sveitarfélaga.....	23
3.6	Skógrækt og landgræðsla	25
4	UMHVERFISSKÝRSLA	25
4.1	Tengsl við aðrar áætlanir	25
4.1.1	Landsskipulagsstefna 2015-2026.....	25
4.1.1	Sameiginleg svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2009 - 2020.....	29
4.1.2	Aðrar áætlanir.....	30
4.2	Tilkynninga- eða matsskyldar framkvæmdir í aðalskipulagstillögunni.....	32
4.3	Aðferðafræði umhverfismats	33
4.3.1	Vægi umhverfisáhrifa	33
4.3.2	Umhverfispættir, matsspurningar og viðmið	34
4.3.3	Valkostir og vinsun áhrifa	35
4.4	Mat á umhverfispáttum	35
4.4.1	Byggð í dreifbýli	36
4.4.2	Frístundabyggð	41
4.4.3	Landbúnaðarsvæði	42
4.4.4	Skógræktar- og landgræðslusvæði	42
4.4.5	Ferðaþjónusta.....	43
4.4.6	Stakar framkvæmdir	52
4.4.7	Iðnaðarsvæði	54
4.4.8	Samgöngur.....	56
4.4.9	Verndarsvæði	63

4.4.10	Efnistökusvæði	67
4.5	Þéttbýli.....	68
4.5.1	Þykkvibær – elsta sveitahorp á Íslandi.....	69
4.5.2	Lundarsvæðið – stofnana- og íbúðarsvæði	69
4.5.3	Skóla – og íþróttasvæði	71
4.5.4	Miðsvæði - miðbær	72
4.5.5	Samgöngur.....	74
4.5.6	Þéttbýlismörk	79
5	HEIMILDIR.....	80

1 INNGANGUR

Sveitarfélögin Djúparhreppur, Holta- og Landsveit og Rangárvallahreppur sameinuðust árið 2002 og er þetta annað sameiginlega aðalskipulagið sem unnið er, en það tekur yfir allt land sveitarfélagsins, alls tæplega 320 km². Rangárþing ytra liggur að Þjórsá og Ásahreppi að vestanverðu, og Eystri-Rangá og Rangárþingi eystra að austanverðu og að sjó að sunnanverðu.

Helstu atvinnuvegir eru landbúnaður, iðnaður og ferðaþjónusta en ferðaþjónustan er, líkt og víðar, ört vaxandi atvinnugrein. Landslag í Rangárþingi ytra er fremur flatt en þó setja holt og ásar svip á ofanverða sveitina. Láglandið er grösugt og víða vel fallið til landbúnaðar en ræktunarskilyrði eru misgóð einkum vegna þess hversu sendin jörðin er eða mýrlend og blaut.

Í þessu skjali er fjallað um helstu forsendur sem liggja að baki stefnumörkunar í Aðalskipulagi Rangárþings ytra 2016-2028. Einnig er fjallað um hugsanleg umhverfisáhrif af stefnunni og bornir saman mismunandi kostir.

Aðalskipulaginu er ætlað að stuðla að hagkvæmri þróun byggðar m.a. með því að skapa sem best skilyrði fyrir atvinnu- og mannlíf og að gera búsetu á svæðinu eftirsóknarverða.

1.1 GILDANDI SKIPULAG

Í gildi er aðalskipulag fyrir sveitarfélagið sem samþykkt var í febrúar 2011, Aðalskipulag Rangárþings ytra 2010 – 2022. Gerðar hafa verið þó nokkrar breytingar á skipulagsáætluninni. Í dreifbýlinu snúast þær flestar um að landbúnaðarsvæði var breytt í frístundasvæði eða svæði fyrir verslun- og þjónustu þar sem fyrirhugað er að byggja upp ferðaþjónustu. Þá var bætt inn nokkrum efnistökusvæðum. Á Hellu var opnu svæði til sérstakra nota breytt í verslunar- og þjónustusvæði þar sem áætluð er uppbygging í tengslum við ferðaþjónustu.

Í samvinnu við Rangárþing eystra og Skaftárhrepp var unnið Rammaskipulag fyrir Suðurland (2014) en það tekur til stefnumörkunar á hálendi sveitarfélaganna á sviði ferðaþjónustu og samgangna. Rammaskipulagið er lagt til grundvallar við endurskoðun aðalskipulags.

1.2 EFNISTÖK

Fjallað er um staðhætti í sveitarfélaginu (kafla 2) s.s. veðurfar, náttúrufar, dýralíf, grunnvatn og lindasvæði. Einnig er fjallað um náttúruvá (kafla 2.7) en Rangárþing ytra er á jarðskjálftasvæði og einnig er hluti sveitarinnar á flóðasvæði ef Markarfljót flæðir yfir bakka sína t.d. við gos í Eyjafjallajökli eða Kötlu. Sömu leiðis er minnst á hlunnindi (kafla 2.8).

Í kafla 3 er tekið saman yfirlit yfir íbúabróun, fjölda búfjár o.fl. Þá er opinber þjónusta og samstarf sveitarfélaga stór þáttur í öllum samfélögum ásamt atvinnumálum en mjög erfitt er að nálgast opinberar upplýsingar um atvinnuþátttöku og skiptingu eftir atvinnugreinum.

Umhverfisáhrifum af stefnu aðalskipulagsins eru gerð skil í kafla 4 og greint frá tengslum við helstu áætlanir og bornir saman mismunandi valkostir fyrir þá stefnu sem sett er fram í aðalskipulaginu, eftir því sem við á.

2 STAÐHÆTTIR

Fjallað er um helstu þætti í náttúrufari í vesturhluta Rangárvallasýslu, vestan Eystri-Rangár. Megináhersla er lögð á láglandi og þá þætti sem snerta byggð og búsetuskilyrði á svæðinu. Einnig er yfirlit yfir náttúrverndarsvæði.

Varðandi náttúrufar svæðisins var stuðst við vinnu úr eldri greinargerðum þar sem ýmsir aðilar unnu yfirlit yfir mismunandi þætti náttúrufars innan marka sveitarfélagsins. Árni Hjartarson hjá Orkustofnun tók saman yfirlit um jarðfræði og skýrsluna; *Vænlegar vatnsbólalindir í Holta- og Landsveit og í Rangárvallahreppi*. Einar Ó. Þorleifsson og Jóhann Óli Hilmarsson tóku saman greinargerð; *Náttúruverndarstaðir á láglandi Rangárvallasýslu vestan Rangár*. Þá tók Jón Gauti Jónsson landfræðingur saman yfirlit um náttúrufar svæðisins.

2.1 SVEITARFÉLAGIÐ

Sveitarfélagið Rangárþing ytra varð til árið 2002 við sameiningu þriggja hreppa, Holta- og Landsveitar, Djúpárhrepps og Rangárvallahrepps. Sveitarfélagið liggur að sjó milli Þjórsár og Hólsár. Sveitarfélaga-mörkin vestan til liggja frá sjó, fylgja Þjórsá norður fyrir Háfshverfi en fylgja svo mörkum við Ásahrepp aftur í Þjórsá sunnan við Kamb, fylgja svo Þjórsá og síðar Tungnaá að mörkum Landmannaafréttar. Fylgja svo mörkum Landmannaafréttar norður og austur fyrir Veiðivötn og niður Tungnaá að mörkum Rangárvallaafréttar. Fylgja þar afréttarmörkum um Torfajökul, Mýrdalsjökul, Tindfjöll og Þríhyrning niður í Fiská norðan og vestan Vatnsdalsfjalls. Þaðan vestur í Eystri-Rangá. Fylgir henni í Þverá. Fylgir mörkum við Rangárþing eystra sunnan Þverár að Hólsá og fylgir henni að sjó. Landmannaafréttur og Rangárvallaafréttur eru innan sveitarfélags. Þá er Holtamannaafréttur í sameign Rangárþings ytra og Ásahrepps en stjórnarsýsla á afreittinum heyrir undir Ásahrepp. Rangárþing ytra liggur að Flóahreppi, Ásahreppi og Skeiða- og Gnúpverjahreppi í vestri og Rangárþingi eystra og Skaftárhreppi í austri. Þéttbýli er á Hellu og í Þykkvabæ. Rangárþing ytra er mikið landbúnaðarhérað.

2.2 JARÐFRÆÐI

Megin jarðmyndunum í vestanverðri Rangárvallasýslu má skipta í fjóra hluta:

Jarðmyndanir	Aldur, ár	Jarðsögutími
Hreppamyndun	800.000 – 3.000.000	Árpleistósen – Plíósen
Hlýskeiðshraun	100.000 – 800.000	Síðpleistósen
Setlög frá síðjökultíma	9000 – 15.000	Hólósen – Síðpleistósen
Nútímahraun	< 9000	Hólósen

Hreppamyndunin hefur að grunni til 5-10° jarðlagahalla til norðurs. Ofan á henni hvíla hallalausar yngri myndanir. Hreppamyndunin er kennd við Gnúpverja- og Hrunamannahrepp í Árnassýslu en hún teygir sig austur fyrir Þjórsá og kemur fram í holtunum við ána frá Urriðafossi að fossinum Búða í Þjórsá, svo og í Skarðsfjalli. Elsti sýnilegi hluti hennar er við Kálholt og er 3 milljón ára. Yngstu lögin eru í norðurenda Skarðsfjalls en þau eru um 2,5 milljón ára. Í Hreppamynduninni skiptast á hraunlög og setlög frá hlýskeiðum ísaldar og móberg og jökulberg frá kuldaskiðum.

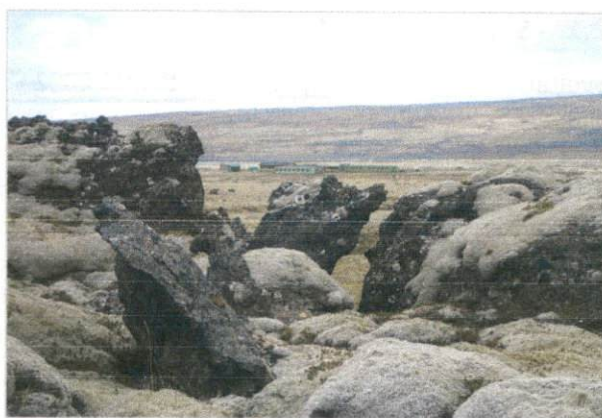
Hlýskeiðshraunin svokölluðu eru miklu yngri en hraunlög Hreppamyndunarinnar. Þau setja mikinn svip á land í Holta- og Landsveit og teygja sig allt suður að Hrútsvatni í Ásahreppi og að Ægissíðufossi í Ytri-Rangá. Líklegt er að þau liggja einnig undir söndum Rangárvalla. Þetta eru dyngjuhraun en óvíst er hvaðan þau eru runnin. Þau eru ung, e.t.v. frá síðasta eða næstsíðasta hlýskeiði ísaldar og þá ekki nema 100 – 200 þúsund ára.

Setlög frá síðjökultíma hlóðust upp fyrir samspil jökla, fallvatna, sjávar og vinda í ísaldarlok. Þau eru að langmestum hluta til mynduð á tímabilinu frá því ísaldarjökullinn fór fyrst að hörfa af svæðinu og til þess tíma er Þjórsárhraunið brann. Þetta gæti hafa staðið í um 6000 ár eða frá því fyrir um 15000 árum og þar til fyrir 8700 árum. Setlögin eru af ýmsum gerðum svo sem jökulurð, sjávarset, straumvatnaset og foksandur.

Hin svokallaða Búðaröð liggur þvert um svæðið frá Búða í Þjórsá, suður yfir Holt og yfir Ytri-Rangá við Snjallsteinshöfða og Geldingalæk og þaðan þvert yfir Rangárvelli um Gunnarsholt og yfir Eystri-Rangá norður af Stokkalæk. Þetta er margföld röð jökulgarða sem mynduðust, a.m.k. að hluta til, við síðustu umtalsverðu framrás Suðurlandsjökulsins í ísaldarlok. Meginefni garðanna er fingerður sandur og méla. Malarlög og linsur eru þó víða innan um sem og stærra grjót. Vötn sem flæddu undan jöklinum mynduðu Rangárvelli en þeir eru að uppruna fornir jökulársandar. Þegar þeirri upphleðslu lauk fyrir um 10.000 árum, varð gífurlegt jökulhlaup í Þjórsá og þykk lög af seti og gosösku settust til á láglandinu við ána. Í kjölfarið hófst mikið sandblástursskeið á Miðsuðurlandi þar sem vindurinn blés á rokgjörnum sandauðnunum. Ummerki um það sjást víða á svæðinu þar sem gríðarmiklir sandskaflar og foksandslög hafa runnið saman í mjúkan gjóskuríkan sandstein sem nú er hulinn jarðvegi og gróðri. Manngerðir hellar

hafa verið grafnir í sandsteininn á fjölmörgum stöðum á Suðurlandi og eru þeir stærstu á Hellum undir Skarðsfjalli og Ægissíðu við Hellu.

Nútímahraun. Þjósárhraunið mikla, sem rann fyrir um 8600 árum breytti mjög jarðsögu Suðurlands, m.a. lokaði það á uppsprettur sandfoksins. Þetta hraun er hið stærsta sem brunnið hefur hér á landi bæði að flatarmáli og rúmmáli. Það er jafnframt talið stærsta hraun sem komið hefur upp í einu gosi á jörðinni síðan ísöld lauk. Það kom upp á Veiðivatnasvæðinu en ekki er vitað nákvæmlega hvar, þar sem eldvörpin eru nú að mestu eða öllu leyti grafnir í yngri myndanir. Hraunið flæddi niður



Mynd 1. Þjósárhraunið er nútímahraun.

með farvegi Tungnaár og síðan Þjósár og þegar kom niður fyrir Búrfell breiddi það úr sér og huldi mest allt undirlendi Landsveitar. Það umlukti Skarðsfjall, flæddi yfir í Gnúpverjahrepp, rann um farvegi Þjósár og Kálfár gegnum Búðaröðina og kaffærði Skeið og Flóa. Meðalþykkt hraunsins er um 25 m í Landsveit.

Hekla, drottning íslenskra eldfjalla, er ógnvaldur en um leið stolt sveitarfélagsins og rís fjalla hæst við sjóndeildarhring. Hekla er megineldstöð sem hefur verið virk síðan síðla á ísöld. Í fyrstu hlóðust einkum upp móbergshryggir sem nú mynda undirstöður Heklu sjálfar, svo sem Norður- og Suðurbjallar, Litla-Hekla, Bjólfell, Selsundsfjall o.fl. Jöklar ísaldar hurfu af Heklusvæðinu fyrir um 10.000 árum. Á fyrstu árpúsundunum þar á eftir urðu allmörg basaltgos á þessum slóðum og teygja basalhraunin sig frá fjallsrótum Heklu og niður um Rangárvelli. Hraunbreiðurnar norður af Gunnarsholti eru hluti af þeim. Víkingslækjarhraun rann lengst þessara hrauna. Það komst að Búðaröðinni við Gunnarsholt og sveigði síðan vestur með henni og náði allt að Ytri-Rangá við Geldingalæk. Önnur stór hraun frá þessum tíma eru Krókahraun og Keldnahraun eða Knafahólhraun við Heklubraut og norður af Keldum.

Saga Heklu eins og við þekkjum hana í dag hófst fyrir um 7000 árum. Í rótum hennar hafði þá myndast kvikuhólf sem leiddi til þess að hún fór að gjósa súrum og ísúrum gosefnum einkum líparíti og andesíti. Saga þessa tímabils er best þekkt af vitnisburði öskulaga í jarðvegi, en miklu minna er vitað um hraunrennsli frá henni. Þessi öskulög finnast um allt land þó þau séu þykkust í næsta nágrenni Heklu. Ríkjandi suðlægar áttir hafa valdið því að mun fleiri Heklulög finnast norðanlands en á Suðurlandsundirlendinu. Útbreiddustu og auðþekkjandegustu Heklulögin eru ljós líparítlög en Hekla hefur einnig gosið dökkum vikri og ösku úr andesíti og basalti.

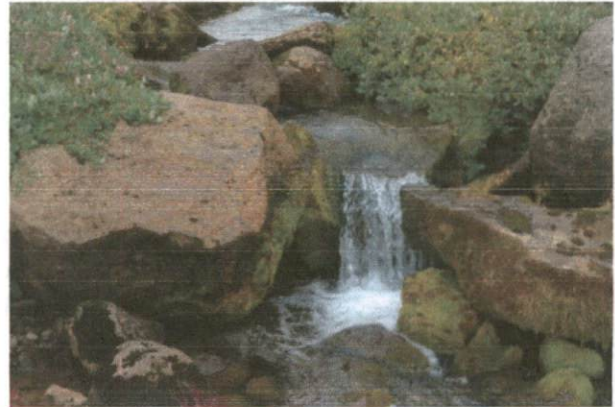
Mesta gos sem orðið hefur í Heklu (H3) varð fyrir um 2900 árum. Gosmökkinn lagði einkum til norðurs og norðausturs og lagðist sem ljóst teppi yfir um 80% af flatarmáli landsins. Í grennd við fjallið eru vikurlögin frá þessu gosi allt að 6 m þykk. Vikurnámurnar við Ytri-Rangá og austan undir Búrfelli eru frá þessum tíma. Talið er að Hekla hafi gosið a.m.k. 18 sinnum frá því land byggðist og hafa sum gosanna haft veruleg áhrif á byggð og búsetu í nágrenni fjallsins. Síðustu gos í Heklu voru árið 1991 og 2000 og voru þau gos lítil og höfðu fremur lítil áhrif á gróður, dýralíf og mannlíf.

Jarðskjálftasprungur er víða að finna á svæðinu. Þær tengjast þverbrotabelti sem sker Suðurland frá austri til vesturs. Sprungusvæðin hafa verið kortlögð að hluta til og koma þá í ljós ákveðin sprungukerfi sem virðast tengjast misgengjum í jarðskorpunni undir niðri (kafli 2.7.1 Jarðskjálftar). Jarðskjálftasprungur hafa mikil áhrif á vatnafar, bæði heit og köld grunnvatnskerfi. Þetta á t.d. við um vatnslindir í Holtum, s.s. Götuveitu og Bjálmholtsveitu. Þá eru öll helstu jarðhitasvæði á Suðurlandi talin vera í beinum eða óbeinum tengslum við jarðskjálftasprungur. Fyrir vikið eru grunnvatnskerfin viðkvæm fyrir yfirborðsáhrifum.

2.3 GRUNNVATN OG LINDASVÆÐI

Haustið 2000 tók Orkustofnun saman skýrslu um lindir og lindasvæði í Holta- og Landsveit sem og í Rangárvallahreppi í þeim tilgangi að skilgreina möguleg vatnsból til framtíðarnota fyrir sveitarfélög í vestanverðu Rangárþingi. Helstu niðurstöður eru þær að víða í Landsveit og um efri hluta Rangárvalla er gnægð af góðu lindarvatni sem ættað er af hraunasvæðum ofarlega í Landsveit. Hugsanleg framtíðarvatnsból eru talin í lindum við jaðar Merkurhrauns og Flatahrauns, einnig við jaðar Þjórsárhrauns á svæðinu frá Lækjarbotnum og að Kerauga. Jafnframt var bent á lindir Geldingalækjar sem ákjósanlegt viðbótarvatnsból fyrir Hellu og byggð austan Ytri-Rangár. Aðrar lindir eru: Vatnagarðslækur og Tjarnarlækur við Tvíbytnulækur, efstu lindasvæði Hróarslækjar og Stokkalækjar við Kirkjuhól. Þarna er alls staðar gott vatn í nægu magni, þó líklega best í Vatnagarðslæk og Stokkalæk. Þar er einnig lítil mengunarhætta og auðvelt aðgengi.

ISOR hefur gert nánari athugun og rannsóknir á nokkrum lindasvæðum með tilliti til nýtingar. Niðurstaða þeirra rannsókna er að afmarka þarf vatnsverndarsvæði fyrir vatnsból sem kennt er við Krappa í Rangárþingi eystra. Einnig er talið óhætt að minnka vatnsverndarsvæði ofan við Keldur og leggja af nokkur fyrirhuguð vatnsból sem þar voru (Árni Hjartarson 2016a; Árni Hjartarson 2012). Er þetta gert vegna blöndunar við yfirborðsvatn.



Þá hafa verið gerðar rannsóknir á aðrennslissvæði *Mynd 2. Vatnslind.*

við Kerauga og Tvíbytnulæk. Aðrennsli grunnvatns til þessara linda er skv. ferliefnaprófunum milli suðurs og suðsuðvesturs en áður var talið að það væri nálægt suðvestri. Lindirnar eru viðkvæmar fyrir mengun og grannsvæðið í gildandi skipulagi er þröngt. Grannsvæðið virðist tæplega nógu stórt til að tryggja tilskilda síun grunnvatnsins sem um það streymir og er Kerauga á mörkum þess að standast kröfur sem framtíðarvatnsból. Í skýrslunni er lögð til breytt afmörkun á grannsvæði þessara vatnsbóla og einnig lögð til afmörkun á fjarsvæði, sem hingað til hefur ekki verið afmarkað í aðalskipulagi. (Árni Hjartarson 2016b).

2.4 GRÓÐURFAR, LANDGRÆÐSLA OG SKÓGRÆKT

Í Rangárþingi ytra eru miklar andstæður í gróðurfari. Láglandið er víðast hvar vel gróið þrátt fyrir mikinn ágang sands á ofanverðri 19. öld, einkum á Rangárvöllum og í Landsveit. Ágangur sands stefndi byggðinni víða í hættu og afréttirnir eru víða gróðurlitlir og lakastir umhverfis Heklu.

Það var vel við hæfi að velja höfuðstöðvum Landgræðslu ríkisins (þá Sandgræðslu ríkisins) stað í Gunnarsholti á Rangárvöllum, í einu mesta uppblásturshéraði landsins. Gróðureyðing náði hámarki á síðari hluta 19. aldar þegar sandfok eyddi gróðri af þúsundum hektara í Rangárvallasýslu eftir mikið kuldaskið sem staðið hafði frá því um 1860. Þótti jafnvel horfa til þess að sandfokið myndi leggja Landsveit og Rangárvelli að mestu í eyði ef ekkert yrði að gert. Þannig er t.d. talið að á svæðinu, sem nú er innan landsvæðis Gunnarsholts, hafi fyrir rúmum tveimur öldum verið allt að 17 býli sem öll fóru í eyði af völdum sandfoks. Landgræðslusvæði í Rangárþingi ytra eru talin upp í kafla um skógræktar- og landgræðslusvæði í greinargerð aðalskipulagsins.

Frá stofnun Landgræðslu ríkisins árið 1907 hefur meira verið unnið að friðun og uppgræðslu í Rangárþingi en í nokkurri annarri sýslu og árangur víða verið góður, þó enn séu sandfokssvæði.

Landgræðslan stendur að verkefni sem kallast „Bændur græða landið“ og miðar að því að bændur stundi uppgræðslu á sínum jörðum. Nokkur fjöldi bænda í Rangárþingi ytra er þátttakendur í þessu verkefni.

Allmargir aðilar eru komnir í skógræktarverkefnið Suðurlandsskóga á vegum Skógræktarinnar, annað hvort í skógrækt og/eða skjólbeltaræktun. Auk þess er Skógræktarfélag Rangæinga og ýmsir einstaklingar með öflugt uppgræðslustarf.

Skógrækt er ákveðið stig uppgræðslu sem æ meira er horft til. Nú orðið fer hluti uppgræðslu, þ.e. landgræðslu og skógræktar, fram á landbúnaðarsvæðum eða á óbyggðum svæðum, m.a. á hálendinu.

Tilgangur uppgræðslustarfs er fjölbreyttur, að bæta land til landbúnaðarframleiðslu, til útivistar, skjólmyndunar, binda kolefni í skógi/jarðvegi og til ánægju og afþreyingar.

Hekluskógar eru mikið uppgræðsluverkefni á um 90.000 ha svæði. Verkefnið hefur það að markmiði að græða upp örfoka land og stöðva þannig sandfok og klæða landið í skóg. Varðandi tegundaval er horft til þess skógar sem áður var á þessu svæði, m.a. Landskógar og Árskógar. Gróðursett verður birki, reyniviður og víðir í trjálundi sem síðar munu stuðla að sjálfsáningu tegunda á svæðinu. Aðilar að verkefninu eru bændur og aðrir landeigendur á Hekluskógasvæðinu, Landgræðsla ríkisins, Skógrækt ríkisins, landgræðslu- og skógræktarfélag¹. Einnig Landsvirkjun og fleiri aðilar sem stundað hafa uppgræðslu á svæðinu á undanförunum áratugum.

Á skipulagsuppráttum eru sýnd samningsbundin friðuð svæði, s.s. umráðasvæði Landgræðslu ríkisins, svæði sem eru samningsbundin skógræktarverkefnum s.s. Suðurlandsskógum eða skilgreind til sérstakra nota á sviði uppgræðslu.

Þrátt fyrir að ákveðin svæði séu dregin út og afmörkuð sem skógrækt og landgræðsla munu stór svæði innan landbúnaðarlands og óbyggðra svæða eftir sem áður verða nýtt til uppgræðslu og skógræktar samhliða annarri landnýtingu. Má þar nefna uppgræðslu vegna vistvænnar vottunar (gæðastýringar í sauðfjárrækt) þar sem m.a. er unnið að uppgræðslu á afréttarsvæðum sveitarfélagsins samhliða sumarbeit sauðfjár. Bændur eru víða í uppgræðslu á sínum heimalöndum, hvort heldur er í formlegum uppgræðsluverkefnum eða á eigin vegum. Þá er víða plantað víði- og trjátegundum í margvíslegum tilgangi s.s. til skjólmyndunar, útivistar eða til ánægju.

2.5 VEÐUR

Á vindrós fyrir Galtalæk og Hellu má sjá að norðaustlægar áttir eru ríkjandi, í Þykkvabæ eru bæði norðaustlægar og suðaustlægar áttir ríkjandi² (Mynd 3). Hver geiri vindrósarinnar sýnir tíðni vindáttar úr þeirri átt og byggir á lofthjúpsreikningum en ekki mælingum. Eins og sjá má er norðaustanátt ríkjandi vindátt á öllum þessum stöðum og er töluleg stærð þess vindáttargeira birt í miðju vindrósarinnar³.



Mynd 3. Til vinstri er vindrós austan við Hellu. Í miðri á Galtalæk og til hægri í Þykkvabæ. Heimild: Veðurstofan.

¹ (Skógræktin 2017).

² (Veðurstofa Íslands 2015).

³ (Veðurstofa Íslands 2015).

2.6 DÝRALÍF

Fuglar

Nokkuð fjölbreytt fuglalíf einkennir votlendissvæði í vestanverðri Rangárvallasýslu. Um 40 fuglategundir verpa á svæðinu og eru andfuglar og vaðfuglar mest áberandi. Á vorin nýta fuglar sér frjósöm láglend votlendissvæði til undirbúnings fyrir varp en jafnframt eru votlendissvæðin varp- kjörlendi nokkurra tegunda.

Af vaðfuglum eru lóupræll, hrossagaukur, stelkur, óðinshani og jaðrakan algengastir varpfugla en heiðlóa, spói og jafnvel tjaldur nýta sér votlendin til fæðuöflunar. Andfuglar eru margir hverjir grasbítar sem lifa við vötn og blautar mýrar. Álf, gæs og buslendur sjást í hópum við Hrútsvatn, Frakkavatn, Rifshalakotsvatn, Austvaðsholt, Flagbjarnarholt, Oddaflóð og Lambhagavatn á vorin og haustin. Hluti þessara andfugla verpir víða á svæðinu og er Lambhagavatn einn helsti varpstaðurinn. Aðrir dvelja skemur við á vorin, t.d. heldur blesgæs



Mynd 4. Rjúpa.

áfram ferð sinni til Grænlands og heiðagæsin heldur upp á hálandið ásamt hluta álfanna. Stokkönd, urtönd og rauðhöfðaönd eru algengastar buslanda og hin sjaldgæfa grafönd verpir við Lambhagavatn og e.t.v. við Oddhól. Gulönd er sjaldgæfur varpfugl á Suðurlandi en sést á sumrin á ám og lækjum við Hekalurætur, á Hróarslæk og Skarðslæk. Toppönd og straumönd sjást á svipuðum slóðum en straumöndin er algengust á Eystri- Rangá. Skúfönd verpir við nokkrar tjarnir og vötn t.d. við Oddhól og grágæs verpir nokkuð víða. Tvö til þrjú flórgoðapör verpa við Stúfholtstjörn og brandugla verpir í mýrlendi umhverfis Frakkavatn. Báðar þessar fuglategundir eiga höfuðstöðvar sínar á Suðurlandsundirlendinu í Holta- og Landsveit. Talið er að flestum tegundanna, sem hér hafa verið nefndar, hafi fækkað í kjölfar framræslu mýrlendis á Suðurlandi upp úr 1940 og urðu óðinshani og flórgoði líklega verst úti. Þá hefur keldusvín sem fyrrum verpti á svæðinu látið sig hverfa með öllu (Einar Ó. Þorleifsson og Jóhann Óli Hilmarsson 2001).

Af öðrum votlendistegundum má nefna svartbak, sílamáf og krú sem verpa m.a. víða með Þjórsá. Hettumáfur finnst m.a. við Austvaðsholt og lómur við Hrútsvatn. Í mólendi eru þúfutittlingur, spói og heiðlóa algengustu tegundirnar en rjúpa verpir þar einnig. Á melum og öðrum lítt grónum svæðum verpa sandlóa, tjaldur og jafnvel kjói. Við Oddhól er rakt sandlendi þar sem óvenju mikið er af lóupræll og spóa auk sandlóu, heiðlóu og kjóa. Slíkt sandlendi, og fuglalífið sem það elur, er talið nokkuð einkennandi fyrir svæðið (Einar Ó. Þorleifsson og Jóhann Óli Hilmarsson 2001).

Spændýr

Villt spendýr innan svæðisins eru eins og víðast er; mýs, minkar og refir. Greni á Rangárvöllum voru kortlögð af Sigurði Ásgeirssyni fyrir og um síðustu aldamót. Almennt er talið að ref hafi fjölgað mikið síðustu ár og sækir refurinn af þeim sökum langt niður í byggðina, allt niður að sjó. Sérfræðingar taka undir þá skoðun að ref hafi fjölgað mikið á sunnan og vestanverðu landinu en ekki er til tölfræði sem sýnir fram á þessa fjölgun. Veiðitölur eru nokkuð sveiflukenndar milli ára en geta þó gefið ákveðna vísbendingu.

2.7 NÁTTÚRUVÁ

Í grein 6.3 í skipulagsreglugerð nr. 90/2013 er náttúruvá skilgreind sem „svæði þar sem hættu er talin stafa af náttúruhamförum, svo sem snjóflóðum, skriðuföllum, sjávarflóðum, vatnsflóðum, jarðskjálftum, eldvirkni eða veðurfari (ofviðri)“.

Rangárþing ytra er á Suðurlandsskjálftbeltinu og því er þar jarðskjálftahætta, hraun hafa runnið víða um sveitarfélagið og gígar, stapar og dyngjur eru merki um eldvirkni fyrir á tímum.

Ljóst er að skipulagssvæðið er í hæsta áhættuflokki hvað snertir jarðskjálfta en stórskjálftar hafa riðið yfir Suðurlandsbeltið á 50-100 ára fresti. Einnig er Hekla í næsta nágrenni en gos í henni hafa einkum í för með sér öskufall. Þá er flóða-hætta í hluta sveitarfélagsins vegna flóða í Þjórsá annars vegar og Markarfljóti og Þverá hins vegar.



Mynd 5. Hekla og Valafell.

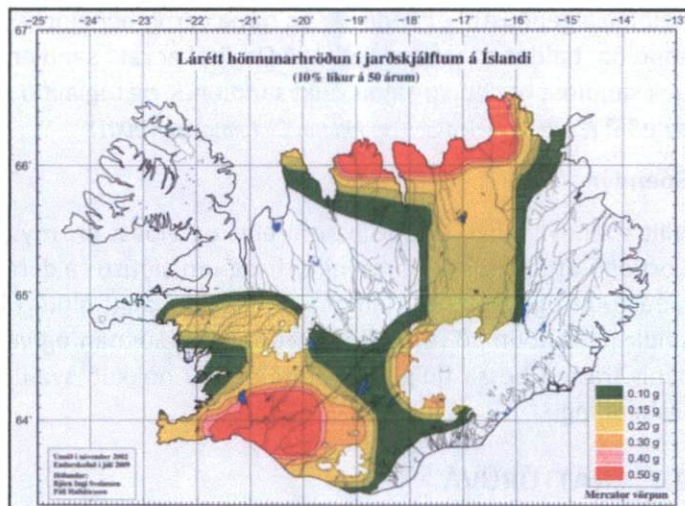
Í grófum dráttum má skipta áhrifum náttúruhamfara í þrennt þ.e.a.s. félagsleg-, eðlislæg- og efnahagsleg áhrif. Hverjum þessara þátta hefur síðan verið skipt upp í bein áhrif og afleidd áhrif. Þá er ljóst að náttúruhamfarir geta haft áhrif á mjög stórum svæðum t.d. þegar raforku-, fjarskipta- eða samgöngukerfi skemmast eða eyðileggjast. Það tjón sem einkum hlýst af jarðskjálftum vegna eðlislægra þátta er vegna sprungna á yfirborði, skemmda á mannvirkjum, breytinga á grunnvatnsstöðu (heitt og kalt vatn) og landsigs. Þá geta jarðskjálftar leitt til annarra náttúruhamfara s.s. skriðufalla og flóða í ám.

2.7.1 Jarðskjálftar

Rangárþing liggur austast á virkasta jarðskjálftasvæði landsins. Þetta skjálftasvæði er hluti af miklu umbrotabelti, sem liggur í gegnum allt landið frá Reykjanestá og norður í Öxarfjörð. Beltið markar flekaskil milli tveggja af stærstu jarðskorpuleikum jarðarinnar. Rek þessara fleka veldur skjálftavirkni þar sem syðri hluti Suðurlandsundirlendisins fylgir Evrasíuflekanum á austurleið sinni meðan norðurhluti þess fylgir Norður-Ameríkuflekanum til vesturs. Vegna þessara hreyfinga safnast fyrir spennu í jarðskorpuinni sem að lokum leiðir til þess að hún brestur og hrekkur til. Stærstir verða skjálftarnir á beltinu sem liggur eftir Reykjanesskaganum, um Ölfus og austur í hátt að Heklu. „Breidd svæðisins er um 8-10 km og lengd þess um 70 km. Samkvæmt sögunni hafa jarðskjálftar sem náð hafa allt að 7,1 að stærð oft valdið miklu tjóni á svæðinu. Plötuhröðunin er með þeim hætti að svæðið norðan við beltinu færir til vesturs. Við þessa færslu bognar nokkurra tuga kílómetra breytt svæði og spennuorka byggist upp í því. Þessi orka leysist út í mörgum skjálftum sem eru með brotaplön þvert á meginrekhreyfinguna. Einstaka skjálftar leysast úr læðingi með sniðgengishreyfingu á brotaplönunum sem liggja frá norðri til suðurs, þvert á AV beltinu. Upphlaðin spennuorka á beltinu í heild leysist þannig úr læðingi í mörgum skjálftum á NS sprungum, frá austri til vesturs eftir beltinu“⁴.

Það tjón sem einkum hlýst af jarðskjálftum vegna eðlislægra þátta er vegna sprungna á yfirborði, skemmda á mannvirkjum, breytinga á grunnvatnsstöðu og landsigs. Þá geta jarðskjálftar leitt til annarra náttúruhamfara, s.s. skriðufalla og flóða í ám.

Skjálftasvæðum Íslands hefur verið skipt niður í sex hönnunarhröðunarsvæði þar sem taldar eru 10% líkur á jarðskjálfta af ákveðinni stærðargráðu á 50 ára tímabili. Hæsti áhættuflokkurinn hefur hönnunarhröðunina 0,5g, en það er 50% af þyngdarhröðuninni. Við hönnun mannvirkja þarf að taka mið af hönnunarhröðun innan



Mynd 6. Skipting Íslands í hönnunarhröðunarsvæði m.v. 500 ára endurkomutíma (Björn Ingi Sveinsson og Páll Halldórsson, 2002, 2009).

⁴ (Ragnar Stefánsson, Gunnar B. Guðmundsson, and Páll Halldórsson 2000).

hvers svæðis. Veruleg sveiflumögnun getur orðið á hraunlögum ofan á setlögum samanborið við jarðskjálftaáhrif á klöpp. Víða á Suðurlandsundirlendinu háttar þannig til og því ástæða til að sýna sérstaka aðgát við hönnun mikilvægra mannvirkja.

Suðurlands skjálftarnir 17. og 21. júní árið 2000 létu á uppsafnaðri spennu og í skýrslu sem unnin var í kjölfar þeirra áætla þeir Ragnar Stefánsson, Gunnar Guðmundsson og Páll Halldórsson að við skjálftana hafi losnað um fjórðungur þeirrar spennu sem þar hafði byggst upp. Skjálftinn í maí 2008 sem varð í Ölfusi er á vesturhluta svæðisins og hafði lítil áhrif á austurhlutann.

2.7.2 Eldvirkni

Hekla er virk megineldstöð og hefur gosið a.m.k. 18 sinnum frá því land byggðist. Nokkur þessara gosa hafa haft áhrif á byggð og búsetu í nágrenni fjallsins. Þannig er líklegt að í fyrsta stóra gosinu árið 1104 hafi jarðir farið í eyði sem tilheyrðu Rangárvallahreppi og jafnvel Holta- og Landsveit þótt engar heimildir staðfesti það. Í gosinu 1389-90 fór kirkjustaðurinn í Skarði hinu eystra undir hraun svo og Tjaldastaðir og e.t.v. fleiri bæir. Gosið 1510 varð einnig örlagaríkt fyrir byggðir víða um Suðurland ekki síst á Rangárvöllum og í Landsveit, en þá varð gífurlega mikið öskugos í háfjallinu eftir langt goshlé í norðaustan átt þannig að öskunni rigndi yfir byggðirnar suðvestan við fjallið. Þótt land hafi náð að gróa upp fljótlega eftir gosið varð jarðvegurinn mjög öskublandinn sem auðveldaði vindinum eyðingarstarf sitt á uppblásturs skeiðinu mikla á 19. og 20. öldinni þegar Rangárvellir og Land blésu upp svo lá við landauðn.

Í ljósi jarðfræði Heklu, rannsókna og ritaðra heimilda þá stafar byggðinni í grennd við Heklu einkum ógn af henni eftir löng goshlé, en þá eru mestar líkur á kröftugum sprengigosum. Hekla hefur hins vegar verið mjög virk undanfarna áratugi sem dregur mjög úr líkum á miklum gjóskugosum. Þá hefur túlkun jarðfræðinga á niðurstöðum þétttriðins nets jarðskjálftamæla sýnt að gefa má haldgóðar vísendingar um yfirvofandi eldgos í Heklu.

Þá eru fleiri virkar eldstöðvar í nálægð sveitarfélagsins og má þar m.a. nefna Eyjafjallajökul og Kötlu en íbúum sveitarfélagsins stafar helst hættu af hamfarahlaupum í tengslum við eldsumbrot þar.

Eldvirkni - Hamfarahlaup

Byggð er ekki talin stafa bein hættu af eldgosum á svæðinu. Þó getur skapast hættu vegna öskufalls, sérstaklega ofan til á Rangárvöllum og Landi, næst Heklu.

Hætta getur steðjað að ferðafólki sérstaklega við óvænt eldsumbrot og flóð. Á ferðamannatíma, sérstaklega í júlí og ágúst eru daglega fleiri þúsundir ferðamanna á Landmanna- og Rangárvallaafreitti. Mjög mikið er um gönguferðir á Heklu og fleiri svæði þar sem eldgos getur hafist með mjög litlum fyrirvara. Þá getur ferðafólki stafað hættu vegna öskufalls og eitraðra lofttegunda sem fylgja eldgosum.

Jökulhlaup

Katla í Mýrdalsjökli og Eyjafjallajökull eru virkar eldstöðvar sem við eldsumbrot geta valdið hamfarahlaupum sem stundum koma niður farveg Markarfljóts og sé um stórhlaup að ræða getur það haft áhrif allt vestur í Háfshverfi. Árið 2002 var óskað eftir því að unnið yrði hættumat fyrir svæðið allt, sem nú hefur verið gert. Þar var gert ráð fyrir að flóð gæti annars vegar verið með hámarksgildi allt að 100.000 m³/sek og hins vegar með hámarksgildi allt að 300.000 m³/sek. Rannsóknir benda til að stærsta hamfarahlaup sem hafi farið um Húsadal hafi verið allt að 250.000 m³/sek. Rannsóknir benda til að síðast hafi hamfaraflóð farið um Markarfljótsaura og m.a. eytt skógi í Drumbabót skömmu fyrir landnám eða á árabílinu 730 til 850. Samkvæmt. matinu kann flóð af völdum goss undir jökli að ná að Bakkabæjum á 6 klst. og áhrif flóðs gæti orðið í Þykkvabæ og allt vestur undir Háfshverfi. Gerð hefur verið viðbragðs-áætlun og almannavarnaæfing vegna flóðs til vesturs hefur einnig verið haldin enda eru dæmi um flóð til vesturs þótt í flestum tilfellum falli flóð undan Mýrdalsjökli til austurs um Mýrdalssand⁵.

⁵ (Guðrún Jóhannesdóttir 2011).



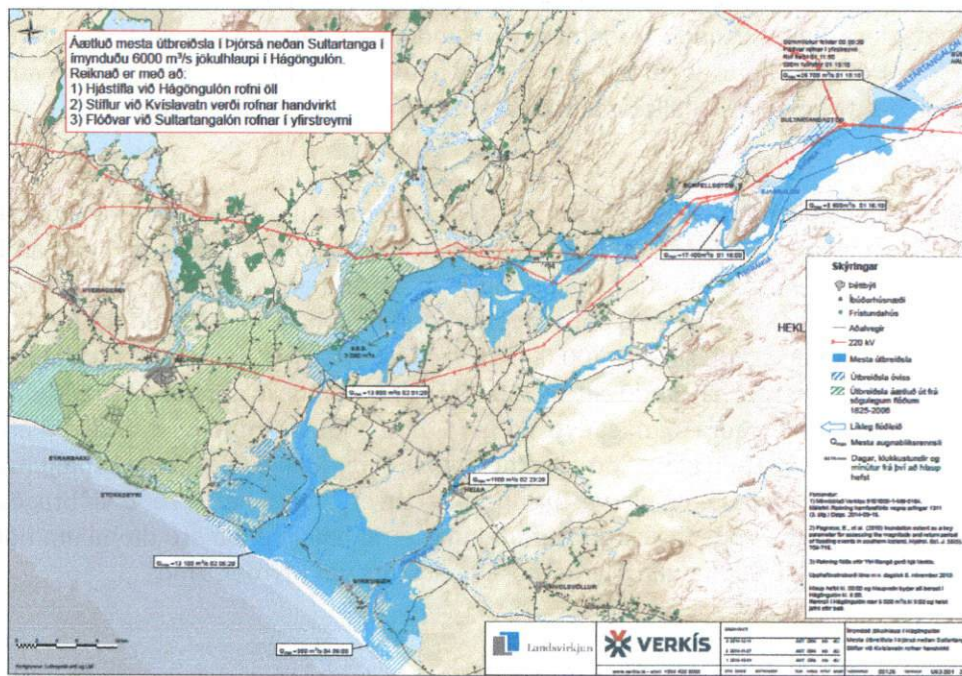
Mynd 7. Svæði þar sem vatnsdýpi verður meira en 2 metrar, miðað við flóð allt að 300.000 m³/s. Mynd úr skýrslu á hættumati vegna Hamfarahlaups úr vestanverðum Mýrdalsjökli.

Vegna hugsanlegs eldgoss undir jökli í Bárðarbungu hefur verið unnið hættumat vegna jökulhlaups á Þjórsár/Tungnaár svæðinu. Áætluð er mesta útbreiðsla í Þjórsá neðan Sultartanga í ímynduðu 6000 m³/s jökulhlaupi í Hágöngulón. Samkvæmt matinu fer hluti hlaupvatnsins í Ytri-Rangá.

Reiknað er með að:

- 1) Hjástífla við Hágöngulón rofni öll
- 2) Stíflur við Kvíslavatn verði rofnar handvirkt
- 3) Flóðvar við Sultartangalón rofni í yfirstreymi

Einnig hefur verið unnið að rýmingaráætlun vegna hlaups af þessari stærðargráðu og þar er gert ráð fyrir að rýma þyrfti bæi næst Ytri-Rangá neðan Hellu og einnig þyrfti að rýma Þykkvabæ⁶.



Mynd 8. Áætluð útbreiðsla jökulhlaups í Þjórsá.

⁶ (Viðlagatrygging Íslands; Ríkislögreglustjóri 2014).

Frá því hættumatið var unnið hefur Landsvirkjun ráðist í endurbætur á hjástíflu Hágöngulóns, til að tryggja virkni flóðvars í 6000 m³ jökulhlaupi án þess að hætta verði á að hjástíflan bresti.

2.7.3 Aðrar náttúruhamfarir

Í ljósi jarðfræði og jarðsögu svæðisins, landslags og ritaðra heimilda getur staðbundið tjón í byggð enn fremur hlotist af flóðum í ám (tengist m.a. jarðskjálftum), uppblæstri og ofviðri.

2.8 HLUNNINDI

2.8.1 Hagnýt jarðefni

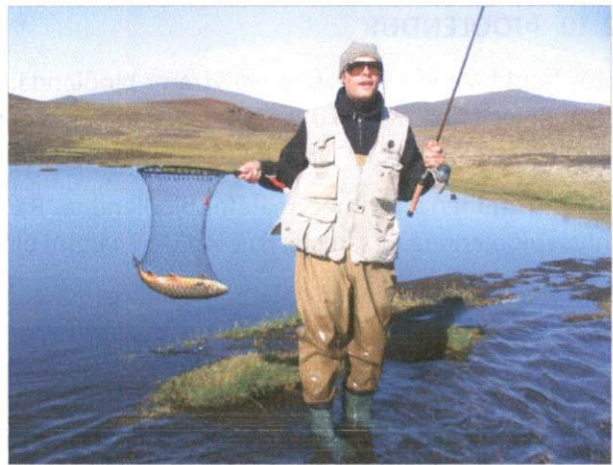
Engin heildstæð úttekt hefur verið gerð á hagnýtum jarðefnum á svæðinu. Í samræmi við 13. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 og 5. gr. reglugerðar um framkvæmdaleyfi nr. 772/2012 þá ber að sækja um framkvæmdaleyfi fyrir allri efnistöku. Gerð er grein fyrir efnistöku í greinargerð aðalskipulagsins og þeir sýndir á skipulagsuppráttum.

2.8.2 Veiði

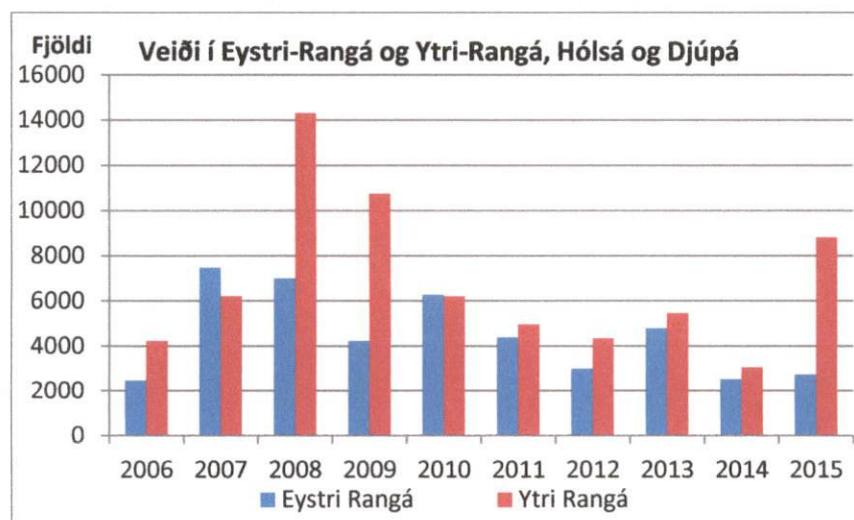
Mikil veiði hefur verið í Rangánum undanfarin ár samfara því að miklu magni seiða hefur verið sleppt í árnar og byggð hefur verið upp góð aðstaða fyrir veiðimenn. Mest veiðist af laxi en einnig nokkuð af urriða, einkum á efri svæðum ána. Settir hafa verið upp laxastigar í Ytri-Rangá bæði við Ægissíðufoss og Árbæjarfoss. Einnig er stangveiði í þverám Rangánna s.s. Hróarslæk. Veiðifélög í eigu landeigenda standa að ánum, t.d. Veiðifélag Ytri-Rangár og Veiðifélag Eystri-Rangár.

Netaveiði er í Þjórsá og þar veiðist mest af laxi og einnig sjóbirtingi.

Á hálendinu er helst veitt í Veiðivötnum. Þar er stangveiði á sumrin og netaveiði fyrir landeigendur á haustin. Einnig er veitt í vötnum á Landmannaafrétti. Veiðifélag Rangárvallaafréttar og veiðifélag Landmannaafréttar halda utan um veiði í vötnum á afréttunum.



Mynd 9. Veiðimaður í Veiðivötnum.



Mynd 10. Heildarveiði í Rangánum⁷.

⁷ (Landssamband Veiðifélaga 2015).

2.9 NÁTTÚRUMINJAR

Á skipulagssvæðinu eru nokkur náttúruverndarsvæði, bæði á láglandi og á afréttum. Þessi svæði eru auðkennd á skipulagsupprætti. Engir þjóðgarðar né fólkvangar eru innan skipulagssvæðisins. Torfajökulsvæðið er á tillögulista ríkisstjórnarinnar um svæði á heimsminjalista UNESCO. Þá eru fjölmargar plöntur á válista sem ekki eru tíundaðar hér en skv. reglum er óheimilt að skerða þær og búsvæði þeirra. Friðlýst svæði og svæði á náttúruminjaskrá eru talin upp í greinargerð aðalskipulagsins.



Mynd 11. Í Friðlandi að Fjallabaki.

2.10 ÞJÓÐLENDUR

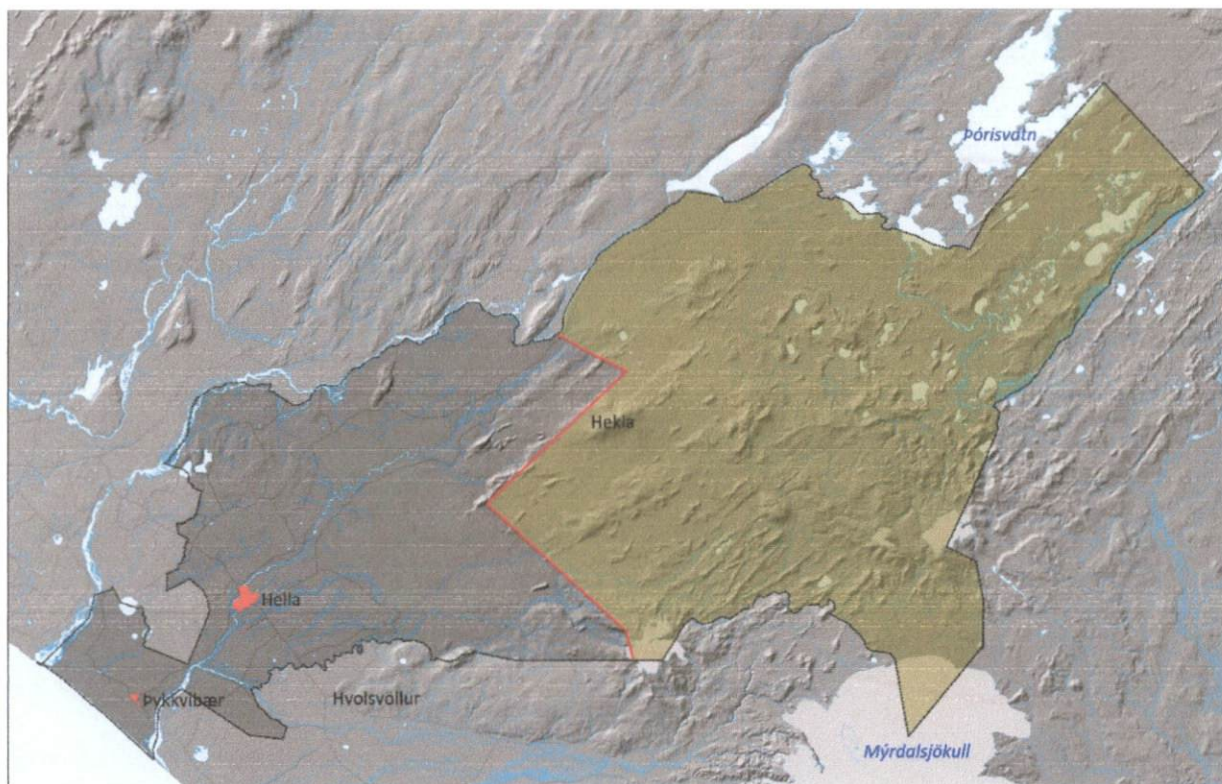
Stór hluti hálandis í Rangárbingi ytra er þjóðlendur. Þjóðlendur eru landsvæði þar sem íslenska ríkið er eigandi lands og hvers konar landsréttinda og hlunninda sem ekki eru háð einkaeignarrétti. Um þjóðlendur gilda lög nr. 58/1998 um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta⁸.

Forsætisráðherra fer með málefni þjóðlendna. Ráðherra til aðstoðar við stjórn og ráðstöfun réttinda innan þjóðlendna er samstarfsnefnd um málefni þjóðlendna.

Samkvæmt 3. gr. laganna má enginn hafa afnot af þjóðlendu fyrir sjálfan sig, þar með talið að reisa þar mannvirki, gera jarðrask, nýta hlunnindi, vatns- og jarðhitaréttindi án leyfis. Til að nýta land og landsréttindi innan þjóðlendu þarf leyfi hlutaðeigandi sveitarstjórnar sem og forsætisráðuneytisins sé nýting heimilud til lengri tíma en eins árs. Ef um er að ræða nýtingu vatns- og jarðhitaréttinda, námur og önnur jarðefni innan þjóðlendu þarf leyfi forsætisráðherra nema mælt sé fyrir um annað í lögum.

Einstaklingar, sveitarfélög eða aðrir lögaðilar geta átt svokölluð takmörkuð eignarréttindi innan þjóðlendna. Þjóðlendulög raska ekki slíkum réttindum. Samkvæmt 5. gr. laganna skulu þeir sem hafa nýtt land innan þjóðlendna sem afrétt fyrir búfénað, eða haft þar önnur hefðbundin not sem afréttareign fylgja, halda þeim rétti í samræmi við ákvæði laga þar um. Afréttur er skv. 1. gr. landsvæði utan byggðar sem að staðaldri hefur verið notað til sumarþeirra fyrir búfé. Hið sama gildir um önnur réttindi sem menn færa sönnur á að þeir eigi.

⁸ (Alþingi Íslands 1998).



Mynd 12. Þjóðlendur í Rangárþingi ytra (litað svæði). Sveitarfélagamörk eru svört lína. Rauð lína er mörk milli byggðar og hálandis eins og hún er skilgreind í landsskipulagsstefnu.

3 ÍBÚAÞRÓUN OG ATVINNA

Rangárþing ytra er öflugt landbúnaðarhérað þó fjölmargar aðrar atvinnugreinar stuðli að nokkuð fjölbreyttu atvinnulífi. Uppbygging orkuveranna; Hrauneyjafossvirkjunar, Sigölduvirkjunar og Vatnsfells-
virkjunar, hafði mikil áhrif á atvinnulíf í sveitarfélaginu meðan verið var að byggja þau. Á undanförunum árum hefur ferðaþjónusta verið að eflast á svæðinu og ætla má að flest ný störf undanfarinna ára séu á sviði ferðaþjónustu. Töluverð uppbygging hefur átt sér stað á sviði afþreyingar- og veitingaþjónustu og þá færast það sífellt í aukana að bændur reki ferðaþjónustu samhliða hefðbundnum búskap. Iðnaður er einnig talsverður í sveitarfélaginu. Má þar nefna sláturhús, kjötvinnslu, fiskeldi og glerverksmiðju.

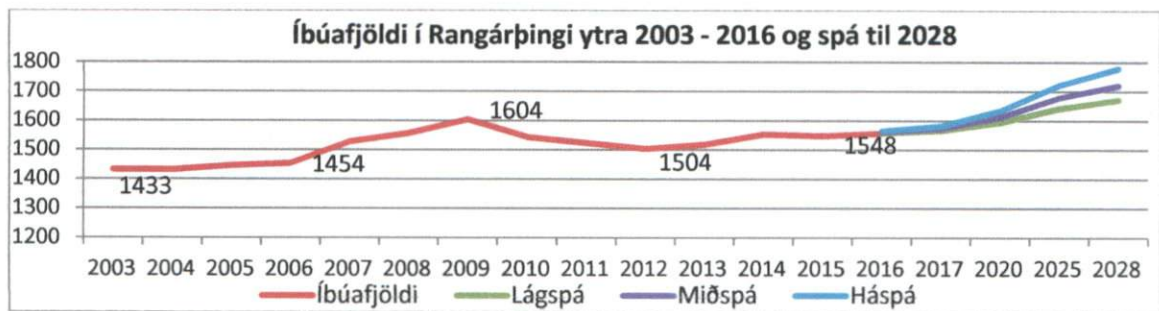
Í sveitarfélaginu mynda þéttbýli og dreifbýli samstæða heild atvinnulega og fjölmargir sækja vinnu úr dreifbýli í þéttbýlið samhliða því að íbúar úr þéttbýli sækja vinnu í dreifbýlið.

3.1 MANNFJÖLDAÞRÓUN, ALDURSDREIFING OG ÍBÚASPÁR

Eftirfarandi umfjöllun um mannfjölda byggir á opinberum gögnum frá Hagstofu Íslands.

Á áttunda áratug 20. aldar fjölgaði íbúum um tæp 25% og má að hluta rekja það til fólksflutninga vegna Heimaeyjargössins og virkjanaframkvæmda á Þjórsársvæðinu. Á 9. áratugnum dró verulega úr fjölgun en þá var hún 2%. Síðasta áratug aldarinnar var fólksfjölgun um 3,5%, sem var svipuð fólksfjölgun og á Suðurlandi, en verulega minni en á landinu í heild.

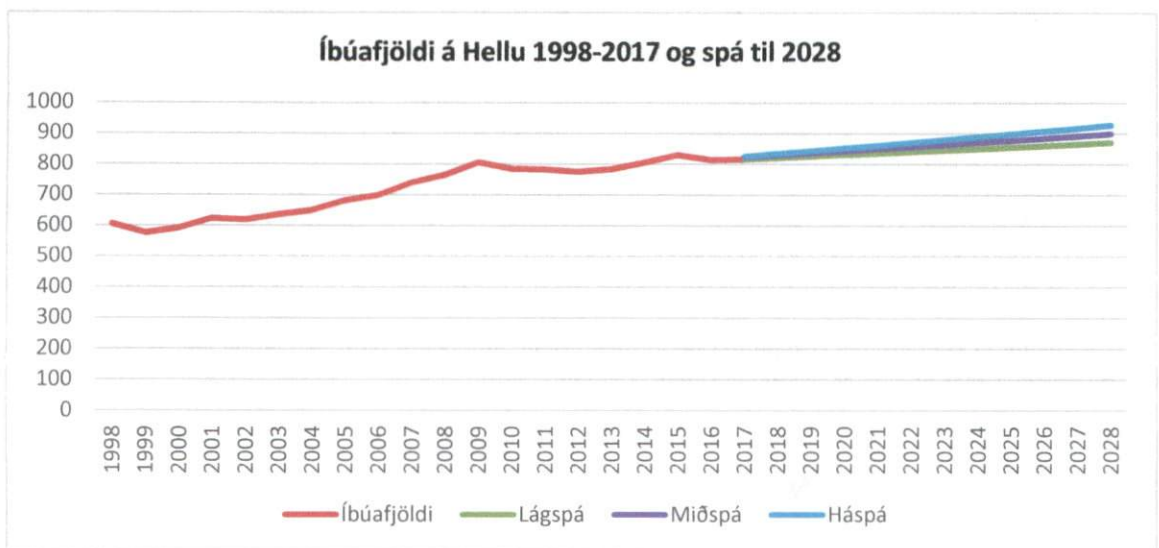
Íbúum í Rangárþingi ytra hefur fjölgað undanfarin ár og flestir urðu þeir árið 2009 en þá bjuggu 1604 íbúar í sveitarfélaginu. Þann 1. janúar 2017 voru íbúar í sveitarfélaginu 1537 og hafði þeim þá fjölgað um tæp 9% frá 2003. Íbúar á Hellu voru 816.



Mynd 13. Íbúafjöldi og íbúaspá⁹.

Gangi miðspá Hagstofu eftir innan sveitarfélagsins mun fjöldi íbúa verða um 1720 árið 2028.

Íbúum á Hellu hefur fjölgað nokkuð frá árinu 1998 (Mynd 14).

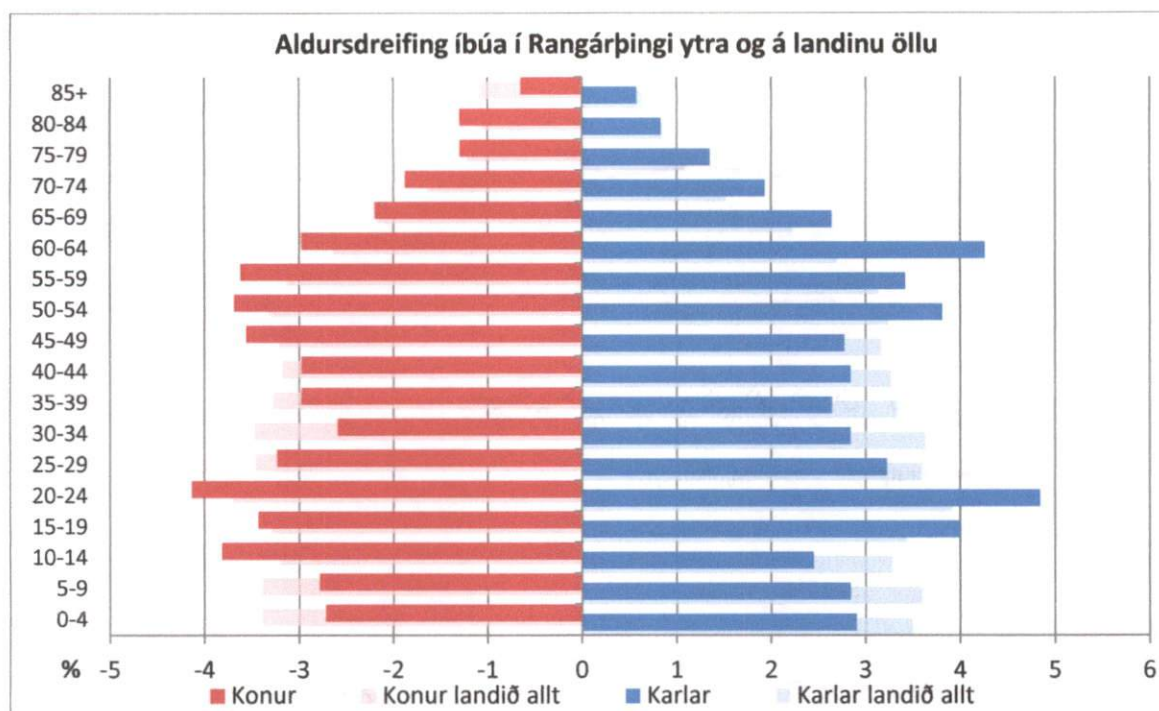


Mynd 14. Íbúafjöldi (1. jan.) á Hellu frá 1998-2017.

Í samanburði við aldur þjóðarinnar er aldursskipting íbúa í sveitarfélaginu nokkuð eðlileg. Þó eru börn undir 10 ára og íbúar á aldrinum 25 til 45 ára heldur færri en landsmeðaltal. Þrátt fyrir að drengir undir 10 ára séu áberandi færri en landsmeðaltal gefur til kynna þá er fjöldi karla 15-25 ára umtalsvert yfir landsmeðaltali.

Rangárþing ytra vann Húsnæðiskönnun, dags. í maí 2017, þar sem fram kemur að hefð sé fyrir sérþýli á landsbyggðinni en áhersla þurfi að vera á fjölbreytt úrræði í íbúðastærðum, til að mæta auknum kröfum atvinnulífsins um minni íbúðir, oftar en ekki sem leiguíbúðir.

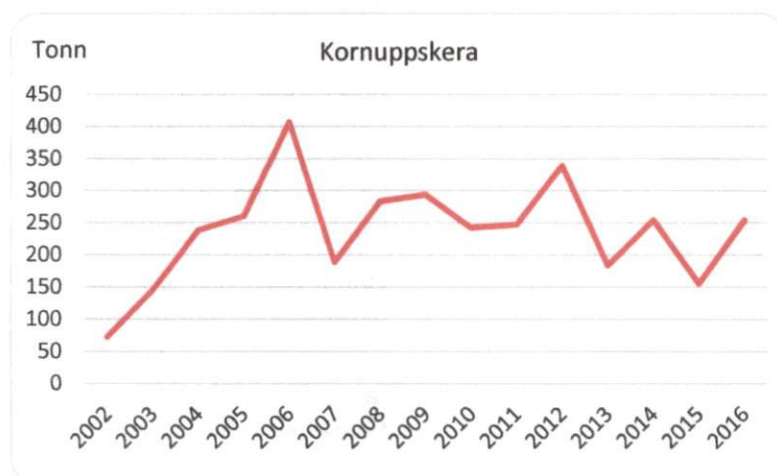
⁹ (Hagstofa Íslands 2015).



Mynd 15. Aldurskipting íbúa í Rangárþingi ytra árið 2015 borin saman við allt landið.

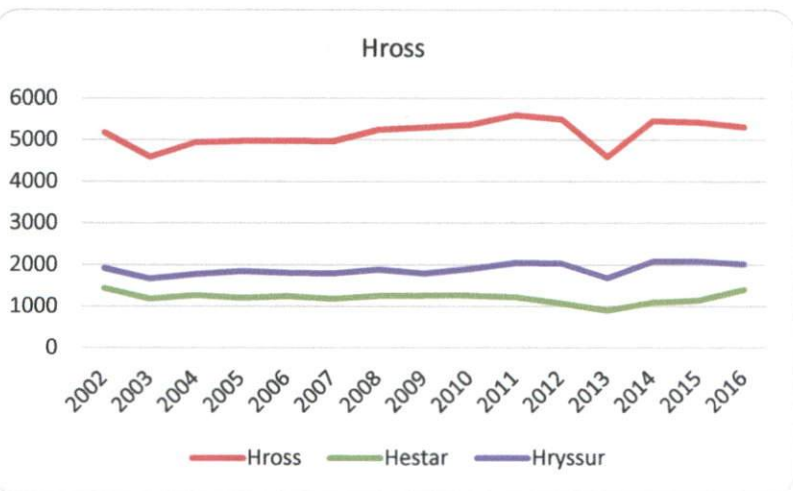
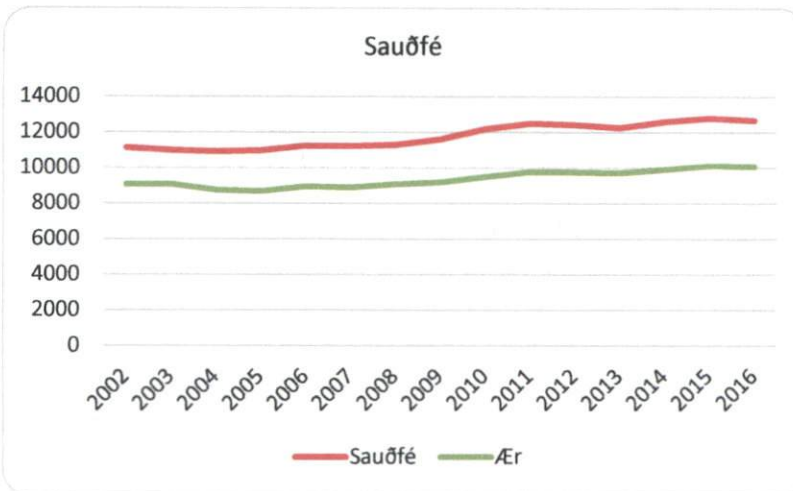
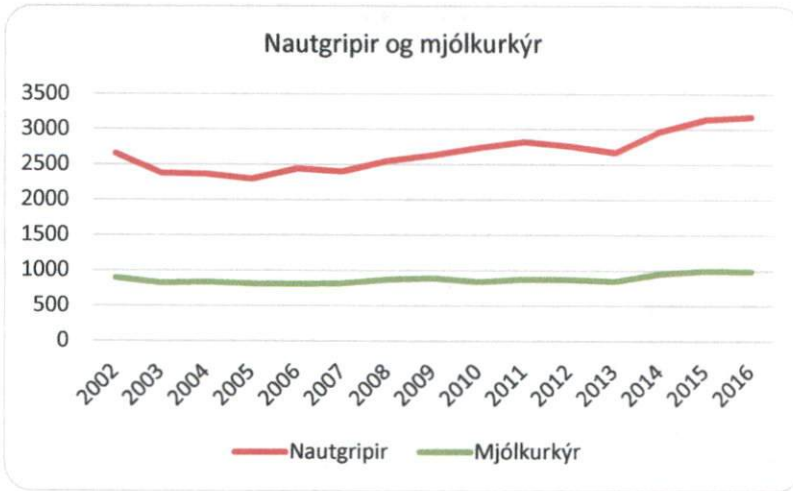
3.2 LANDBÚNAÐUR

Öflugur landbúnaður er stundaður í sveitarfélaginu. Upplýsingar um ræktun korns og fjölda búfjár frá árunum 2002 til 2016 eru fengnar frá Hagstofu Íslands¹⁰.



Kornrækt jókst hratt í upphafi aldarinnar og mesta uppskeran var árið 2006, rúmlega 400 tonn. Síðan þá hefur uppskeran verið breytileg milli ára og árið 2016 var uppskeran rúm 250 tonn.

¹⁰ (Hagstofa Íslands 2017).



Nautgripum hefur heldur fjölgað frá árinu 2002, þá voru þeir 2653 en árið 2016 voru þeir 3176. Mjólkurkúm hefur fjölgað aftur en þeim fækkaði í upphafi aldarinnar. Í árslok 2016 voru þær 987 talsins.

Sauðfé hefur einnig fjölgað nokkuð, það var rúmlega 11.100 árið 2002 en tæplega 12.700 í árslok 2016.

Fjöldi hrossa hefur verið nokkuð breytilegur síðan árið 2002. Þeim fækkaði nokkuð á árunum 2003 og 2013 þegar þeim fækkaði um 902 dýr. Hross voru rúmlega 5.300 við árslok 2016.

Önnur dýr í sveitarfélaginu eru varphænsni, geitur, endur og svín en vegna þess hve dýrin eru fá verður ekki gerð grein fyrir fjölda þeirra hér.

3.3 IÐNAÐUR

Öflug iðnaðarstarfsemi hefur um langt skeið verið í sveitarfélaginu. Glerverksmiðjan Samverk hefur verið rekin síðan 1969 á Hellu en hefur haldið úti söluskrifstofu á höfuðborgarsvæðinu og Skóverksmiðjan Táp hefur verið rekin í Landsveit um árabil. Fiskeldi hefur verið í Landsveit en víða í sveitarfélaginu er mikið af góðu vatni. Í Þykkvabæ hefur verið mikil framleiðsla á ýmis konar afurðum, unnum úr kartöflum auk

annarrar matvælaframleiðslu. Á Hellu eru rekin sláturhús vegna alifugla og vegna stórgripa. Einnig fjölbreyttur úrvinnsluiðnaður matvæla. Má þar nefna Reykjagarð sem framleiðir Holtakjúkling. Sláturhúsið á Hellu sem er með fjölbreytta matvælaframleiðslu auk Fiskbúðarinnar á Hellu sem vinnur úr fiski.

Einnig er víða um sveitir ýmis konar úrvinnsluiðnaður úr landbúnaðarafurðum.

Á hálendinu eru vatnsaflsvirkjanir og mannvirki þeim tengd á iðnaðarsvæðum.

Í tengslum við vinnslu aðalskipulagsins var unnin skýrsla um nýtingu vindorku í Rangárþingi ytra. Skýrslan var nýtt sem grunnur til að marka stefnu sveitarfélagsins varðandi vindorku. Niðurstaða skýrslunnar er m.a. eftirfarandi: „*Vilji er til að heimila vindrafstöðvar í sveitarfélaginu til staðbundinnar nýtingar á búi eða þjónustustarfsemi og eftir atvikum að umframorka fari inn á landskerfið. Gert er ráð fyrir að heimilt verði að reisa stakar myllur á landbúnaðarlandi og óbyggðu landi. Gerð er krafa um að við uppsetningu slíkra stöðva sé það gert með fullri vitneskju hagsmunaaðila og tryggt sé að ónæði (s.s. hljóðvist) og ásýndarbreytingar verði ásættanleg. Til að svo megi vera er gert ráð fyrir að fyrir allt að 20 m háar stakar myllur sé ávallt unnið deiliskipulag. Áhrif vindmyllu/a eru ávallt metin út frá ásýnd, hljóðvist, landslagi o.þ.h. í samræmi við umfang framkvæmdar. Stakar vindmyllur mega mögulega vera nær íbúasvæðum eða á verndarsvæðum en tvær eða fleiri vindmyllur þurfa að fara í gegnum aðalskipulagsbreytingu og nánara áhrifamat. 50m háar myllur þurfa heldur meiri fjarlægð frá byggð og eru ekki reistar innan skilgreindra náttúruverndarsvæða. Þar sem reisa skal fleiri myllur og megintilgangur að framleiða orku inn á landskerfið verður það einungis gert á skilgreindum iðnaðarsvæðum/orkunvinnslusvæðum í aðalskipulagi. Ásýnd skal kortlögð í allt að 20-25 km fjarlægð frá vindmyllu og ítarlegri greining á mati á umhverfisáhrifum þarf að eiga sér stað í samræmi við það sem áður hefur verið greint frá í þessari skýrslu (sjá kafla 3). Skilmálar, gátlisti og uppdættir eru sett fram í skýrslu þessari sem viðmið og leiðbeiningar fyrir sveitarfélag til þess að geta brugðist við óskum um uppbyggingu á vindorku á faglegan og hnitmiðaðan hátt og til að tryggja sjálfbæra orkunýtingu sveitarfélags til framtíðar¹¹“.*

3.4 FERÐAÞJÓNUSTA

Í Landsskipulagi 2015 – 2026 er kveðið á um að við skipulagsgerð sveitarfélaga verði greind sérstaða, styrkleikar og staðarandi svæðis m.t.t. ferðaþjónustu og tækifæra sem tengjast henni¹².

Í Rangárþingi ytra hefur þjónusta við ferðamenn aukist mikið á undanförunum árum og víða er rekin fjölbreytt ferðaþjónusta. Má þar nefna veitingasölu, gistaðstöðu, hestaleigur, tjaldsvæði, söfn, handverksölu og fleira. Nokkur hótél eru í sveitarfélaginu og fjölmargir gististaðir. Á Hellu og á Laugalandi eru tjaldsvæði og sundlaugar og einnig er tjaldsvæði í Þykkvabæ. Allmörg sumarhús eru víðs vegar í sveitarfélaginu. Á hálendinu eru fjölsóttir gististaðir og tjaldsvæði í Landmannahelli og í Landmannalaugum og einnig er gistingu að fá í skálum víða á hálendinu.

Á vegum Rangárþings ytra hefur verið unnin skýrsla um ferðamál og ferðaþjónustu í byggð og á hálendinu. Í skýrslunni eru ýtarlegar upplýsingar um stöðu ferðaþjónustu í sveitarfélaginu¹³. Einnig er fjallað um ýmsar rannsóknir sem gerðar hafa verið í tengslum við ferðaþjónustu, einkum á hálendinu. Skýrslan er nýtt sem forsenda fyrir stefnumörkun í ferðaþjónustu í aðalskipulaginu. Niðurstaða skýrslunnar er eftirfarandi: „*Möguleikar á sviði ferðaþjónustu eru mjög miklir innan Rangárþings ytra. Meginstefnan er að hægt verði að sinna betur áhuga ferðafólks á hálendinu með dagsferðum úr byggðinni / hálendisjaðrinum inn á hálendið. Auðveldara er að halda úti heilsársþjónustu í byggðinni út frá veðurfarsþáttum, auk þess sem sem allir aðdrættir eru auðveldari. Ein forsenda þess að sú stefna gangi eftir er að auðvelda aðgengi inn á hálendið með bættu vegakerfi og að bæta við fjölbreyttari gönguleiðum og eftir atvikum hjólaleiðum og reiðleiðum. Stuðla þarf að áhugaverðum dagleiðum, þar sem hægt er að aka ferðafólki að morgni og sækja að kveldi. Samhliða þarf að halda úti gisti- og veitingaþjónustu á hálendi fyrir þá sem sækja í lengri/erfiðari ferðir. Fjölga þarf ferðaleiðum til að létta á núverandi leiðum s.s. „Laugavegi“ og svæðum eins og Friðlandi að Fjallabaki en á þessum stöðum er ofsetið skv. flestum mælikvörðum. Þá verður, út frá öryggissjónarmiðum að efla eftirlit á svæðinu og koma á kerfi þar sem hægt er að vita um*

¹¹ (Birta Kristín Helgadóttir og Eva Dís Þórðardóttir 2017).

¹² (Alþingi Íslands 2016).

¹³ (Steinsholt ehf 2017).

fjölda ferðamanna og ferðir þeirra aðila sem eru innan þessa svæðis. Hálendi sveitarfélagsins er stórt og víst er að hægt er að rúma mikinn fjölda ferðafólks á svæðinu.

Í byggðarluta væri hægt að auka afþreyingarmöguleika verulega t.d. með meiri upplýsingum og fræðslu um fjölmarga staði. Horfa má til menningarminja með hliðsjón af sögunni og þar má horfa sérstaklega til eyðingar byggðar af völdum eldgosa og uppblásturs, ásamt sögu um endurheimt landgæða. Einnig má líta til þeirra fjölmörgu áhugaverðu staða í byggðinni sem nefndir hafa verið og lítil sem engin umferð er að í dag.

Engar úrbætur eða uppbygging verða þó gerðar nema í nánú samstarfi við landeigendur. Víða mætti, í samvinnu við þá, bæta þjónustu, tengja við aðra þjónustustaði með hjóla- göngu- og reiðleiðum eða byggja upp þjónustu. Huga þarf að því að brúa ár og læki fyrir göngu- og hjólafólk því ekki er hægt að vísa ferðafólki á vað á vatnsmiklum ám, s.s. á Rangánum, nema reyndir leiðsögumenn séu með í för.

Þá þarf að efla verulega upplýsingagjöf til ferðafólks, jafnt á viðkomandi stöðum, á Hellu og víðar, þar sem ferðafólk fer um. Slík upplýsingagjöf bætir rekstrarumhverfi þeirra sem þjónustu veita samhliða því að það dregur úr umferð á þeim stöðum sem þarf að hlífa¹⁴.

Samkvæmt 6. gr. reglugerðar um veitingastaði, gististaði og skemmtanahald nr. 1277/2016, með síðari breytingum, þá skiptast gististaðir í eftirfarandi tegundir eftir búnaði og aðstöðu sem bjóða skal gestum:

„Hótel: Gististaður þar sem gestamóttaka er aðgengileg allan sólarhringinn og veitingar að einhverju tagi framleiddar á staðnum. Fullbúin baðaðstaða skal vera með hverju herbergi. Stærra gistiheimili: Gististaður með takmarkaða þjónustu þar sem leigð eru út 6 herbergi eða fleiri eða rými fyrir fleiri en 10 einstaklinga. Handlaug skal vera í hverju herbergi og salerni nærliggjandi. Jafnframt skulu gestir eiga aðgang að fullbúinni baðaðstöðu.

Minna gistiheimili: Gististaður með takmarkaða þjónustu þar sem leigð eru út 5 eða færri herbergi eða hefur rými fyrir 10 einstaklinga eða færri. Getur verið gisting á einkaheimili. Ekki er gerð krafa um handlaug í herbergjum. Gestir skulu hafa aðgang að fullbúinni baðaðstöðu.

Gistiskáli: Gisting í herbergjum eða svefnskálum. Hér undir falla farfuglaheimili (hostel).

Fjallaskálar: Gisting í herbergjum eða í svefnskálum staðsett utan alfaraleiðar og almenningur hefur aðgang að, svo sem skálar fyrir ferðamenn, veiðiskálar og sæluhús.

Heimagisting: Gisting á lögheimili einstaklings eða einni annarri fasteign í hans eigu sem hann hefur persónuleg not af.

Íbúðir: Íbúðarhúsnæði sérstaklega ætlað til útleigu til gesta til skamms tíma, sbr. 2. gr. reglugerðar þessarar og fellur ekki undir húsaleigulög. Hér undir falla starfsmannabústaðir og starfsmannabúðir þegar slíkar byggingar eru ekki leigðar út í tengslum við vinnusamning. Íbúðir félagasamtaka eru undanskildar.

Fristundahús: Hús utan þéttbýlis sem er nýtt til tímabundinnar dvalar. Orlofshús félagasamtaka, svo sem stéttarfélag og starfsgreinafélag, eru undanskilin“.

Gistinætur

Alls eru ríflega 1200 gistirými í byggð í sveitarfélaginu, á hótelum og gistiheimilum. Í töflunni hér að neðan er yfirlit yfir gististaði, í flokki II – V skv. reglugerðinni, ásamt fjölda herbergja og rúma á hverjum stað fyrir sig.

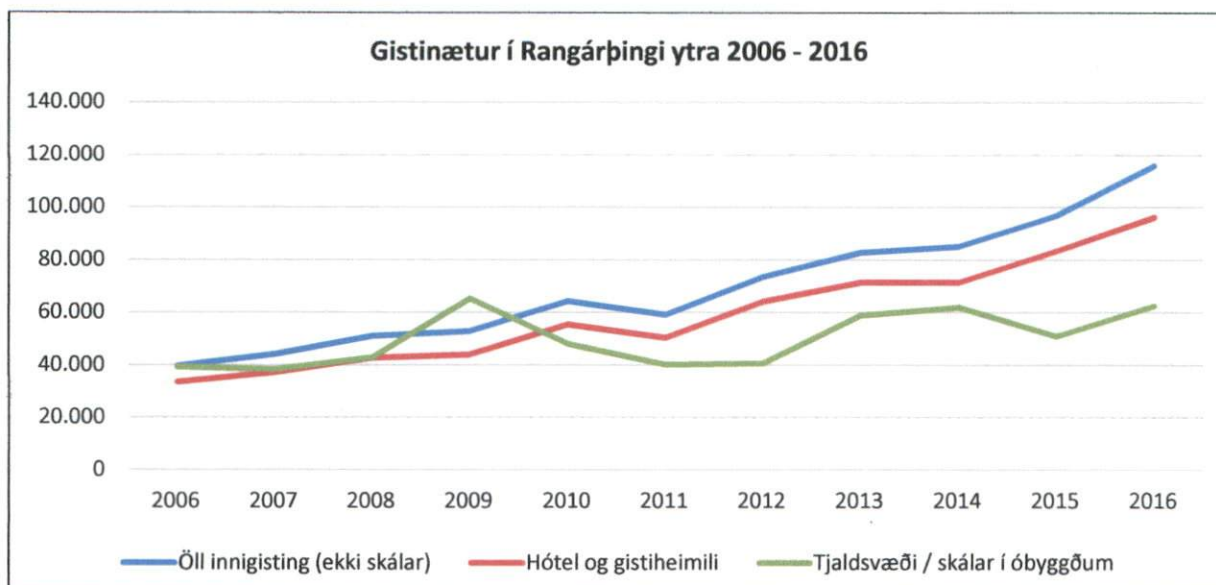
Gististaðir í byggð		
Heiti	Fjöldi herbergja	Fjöldi rúma
Hótel Rangá	51	125
Hótel Lækur	21	60
Hótel Leirubakki	36	59
Hálendismiðstöðin Hrauneyjum	82	170

¹⁴ (Steinsholt ehf 2017).

Aðalskipulag Rangárbings ytra 2016-2028

Hótel Stracta	120	260
River Hótel	22	44
Rjúpnaveilir	4	40
Hótel Vos	18	54
Hostel Þykkvibær		50
Selið við Stokkalæk		16
Kanslarinn		23
Fagrabrekka Syðri-Rauðalæk		12
Riverside Guesthouse		51
Árhús	53	100
Þjóðólfshagi 3		4
Mið-Sel		5
Undraland, Þjóðólfshaga 6		4
Austvaðsholt 1b		16
Skeiðvellir		6
Ketilhús		6
Meiri-Tunga 1		10
The Millhouse, Borgarbraut 4		8
Fjarkastokkur		5
Uxahryggur		7
Uxahryggur		10
Rjúpnaveilir		24
Skinnhúfa		13
Nefsholt		15
Árbakki lóð 17		8
Hellirinn		26
Alls	389	1.231

Heildarfjöldi gistingu í sér alla innigistingu í sveitarfélaginu þ.e. á hótelum, gistihúsum, orlofs-
húsum, farfuglaheimilum og í heimahúsum. Gistingu hefur fjölgað gríðarlega í sveitarfélaginu á allra
síðustu árum eins og sjá má á Mynd 16. Þær voru tæplega 40 þúsund árið 2006, rúmlega 64 þúsund árið
2010 og tæplega 97 þúsund árið 2015.



Mynd 16. Gistinætur í Rangárþingi ytra 2006 – 2015 (Hagstofa Íslands 2016).

Gistinóttum á tjaldsvæðum og í skálum í óbyggðum hefur fjölgað nokkuð á þessu árabili en skil á þeim gögnum eru almennt talin lakari en fyrir innigistingu í byggð og því ber að taka þeim með fyrirvara skv. upplýsingum frá Hagstofunni. Í skálum á hálendinu eru áætluð tæplega 700 rúm. Einnig eru tjaldsvæði í Landmannahelli, Landmannalaugum, Hrafninnuskeri, Álftavatni og Hvanngili.

Skálar á hálendi

Heiti		Fjöldi rúma
Landmannalaugar	skálasvæði	78
Landmannahellir	skálasvæði	80
Áfangagil	skálasvæði	38
Álftavatn	skálasvæði	72
Austurbotn	fjallasel	6-10
Hvanngil	skálasvæði	60
Foss	skálasvæði	36
Strútur	fjallasel	26
Krókur	fjallasel	6
Hungurfit	fjallasel	44
Vesturdalir (Dalakofi)	fjallasel	36
Hrafninnusker	fjallasel	52
Veiðivötn	skálasvæði	150
Alls		688

Unnið er að gerð áfangastaðaáætlunar fyrir Suðurland. Þar er horft til skipulags og samhfingar í þróun og stýringu allra þeirra þátta sem geta haft áhrif á upplifun ferðamanna á viðkomandi svæði/áfangastað, þar með talið þarfir gesta, heimamanna, fyrirtækja og umhverfis. Með áfangastaðaáætluninni verður til samantekt sem lýtur að ferðþjónustunni sem atvinnugrein, sveitarfélögum, íbúum, umhverfi og samfélaginu í heild¹⁵.

¹⁵ (Markaðsstofa Suðurlands 2017).

3.5 OPINBER ÞJÓNUSTA OG SAMSTARF SVEITARFÉLAGA

Stjórnsýsla

Hella er miðstöð stjórnsýslu fyrir sveitarfélagið. Þar er veitt margvísleg þjónusta fyrir aðliggjandi landbúnaðarhérað í vesturhluta Rangárvallasýslu. Sveitarfélagið er aðili að Héraðsnefnd Rangæinga, Samtökum sunnlenskra sveitarfélaga og Sambandi íslenskra sveitarfélaga. Þá hefur sveitarfélagið samstarf við nágrennasveitarfélög á fjölmörgum sviðum sem nánar verður vikið að hér á eftir.

Grunnskólar og leikskólar

Sveitarfélagið er ásamt Ásahreppi aðili að Odda bs. sem er byggðasamlag um rekstur grunn- og leikskóla í sveitarfélaginu. Þetta eru Grunnskólinn á Hellu, Grunnskólinn á Laugalandi, leikskólinn Heklukot á Hellu og leikskólinn á Laugalandi.

Nemendur í grunnskólanum á Hellu eru um 130 í tíu bekkjardeildum og í Laugalandsskóla eru um 70 nemendur, einnig í tíu bekkjardeildum. Sveitarfélagið sér um akstur nemenda til og frá skóla.

Í leikskólanum Heklukoti er rými fyrir ríflega 70 börn og í leikskólanum á Laugalandi er rými fyrir um 40 börn.

Tónlistarskóli Rangæinga og Fjölbrotarskóli Suðurlands

Sveitarfélagið er aðili að Tónlistarskóla Rangæinga sem er starfræktur af sveitarfélögum í sýslunni. Kennt er í öllum grunnskólum sýslunnar og einnig elsta árgangi í leikskólunum. Fjölbrotarskóli Suðurlands á Selfossi er samstarfsverkefni sveitarfélaga á Suðurlandi.

Félags- og skólaþjónusta Rangárvalla- og Vestur-Skaftafellssýslu

Byggðasamlag um félagsþjónustu í Rangárvalla- og Vestur Skaftafellssýslum tók til starfa á árinu 2003 og að því standa Ásahreppur, Rangárþing ytra, Rangárþing eystra, Mýrdalshreppur og Skaftárhreppur. Það er rekið í tveimur deildum, annarsvegar félagsmáladeild á Hellu og skólaþjónustudeild á Hvolsvelli. Um áramótin 2013 – 2014 bættist við starfsemina lögbundin sérfræðiþjónusta sveitarfélaga við leik- og grunnskóla.

Heilsugæslustöðin á Hellu og Lundur

Sveitarfélagið er ásamt öðrum sveitarfélögum í sýslunni aðili að Heilbrigðisstofnun Suðurlands sem starfrækir heilsugæslustöðvar á Hellu og víðar. Sveitarfélagið sér um þjónustu við fatlaða. Þá er sveitarfélagið ásamt Ásahreppi og ríkinu aðili að Lundi, Hjúkrunar- og dvalarheimili aldraðra á Hellu. Á Lundi eru hjúkrunarrými fyrir 32 heimilismenn og dvalarrými fyrir 2 heimilismenn.

Brunavarnir Rangárvallasýslu bs.

Sveitarfélagið er aðili að Brunavörnum Rangárvallasýslu bs. ásamt öðrum sveitarfélögum í sýslunni. Slökkvistöðvar eru á Hellu og Hvolsvelli.



Mynd 17. Lundur, hjúkrunar- og dvalarheimili aldraðra.

Sorpstöð Rangárvallasýslu bs.

Sveitarfélagið er aðili að Sorpstöð Rangárvallasýslu bs. ásamt öðrum sveitarfélögum í Rangárvallasýslu. Sorpi er safnað á móttöku- og urðunarsvæði stöðvarinnar í landi Strandar austan Hellu, en þar er sorp flokkað í neysluúrgang, pappír, timbur og annan grófgerðan úrgang, jarðvegs- og gróðurúrgang, landbúnaðarplast, eitur- og spilliefni og brotajárn. Svæði stöðvarinnar er tæplega 30 ha að stærð.

Sorpstöð Rangárvallasýslu bs. er aðili að Sorpstöð Suðurlands sem gert hefur samkomulag við SORPU bs. um móttöku á sorpi til urðunar og móttöku á flokkuðum efnum til endurvinnslu.

Sorpstöð Suðurlands bs. stóð að gerð svæðisáætlunar fyrir starfssvæði sitt. Svæðisáætlunin fjallar um meðhöndlun úrgangs 2005-2020. Með gerð svæðisáætlunar voru skilgreind þau markmið sem vinna skal eftir til þess að auka endurnýtingu og lágmarka förgun úrgangs. Rangárþing ytra samþykkti svæðisáætlunina í ágúst 2009.

Í Rangárþingi ytra hefur verið tveggja tunnu flokkun á sorpi síðan í desember 2011. Auk hefðbundinnar ruslatunnu fyrir almennt sorp (grá tunna) er blá tunna fyrir endurvinnanlegt sorp eins og pappír, dagblöð og fernur. Í janúar 2018 bættist þriðja tunnan við og er hún fyrir plast. Auk þess er heyrúlluplast sótt heim á bæi. Tekið er við öllum öðrum úrgangi s.s. timbri, málmum og grófum úrgangi á gámasvæði sveitarfélagsins að Strönd. Einnig er vaktað gámasvæði fyrir heimilissorp við Ásveg í landi Meiri-Tungu og á Hellu.

Vatnsveita

Sveitarfélagið starfrækir vatnsveitu, í samvinnu við Ásahrepp, sem tekur yfir stóran hluta sveitarfélagsins og í skoðun er að ráðast í stærri samveitu í samstarfi við nágrennasveitarfélög. Vatnsból yrðu væntanlega ofarlega í Landsveit og einnig mögulega ofarlega á Rangárvöllum.

Hitaveita

Orkuveitu Reykjavíkur rekur hitaveitu í sveitarfélaginu og þjónar hún fjölmörgum heimilum í sveitarfélaginu ásamt heimilum í Ásahreppi og Rangárþingi eystra.

Rangárljós

Sveitarfélagið hefur lagt ljósleiðara á alla bæi í sveitarfélaginu. Einnig er þó nokkur fjöldi sumarhúsa tengd ljósleiðaranum.

Skipulagsmál og byggingareftirlit

Skipulags- og byggingarfulltrúi sveitarfélagsins hefur aðsetur á skrifstofu sveitarfélagsins á Hellu.

Strandarvöllur og Gaddstaðaflatir

Sveitarfélagið er eignaraðili að Strandarvelli ehf., golfvelli í landi jarðarinnar Strandar austan Hellu. Aðrir eignaraðilar eru önnur sveitarfélög í sýslunni ásamt Golfklúbbi Hellu. Gaddstaðaflatir eru hestaípróttasvæði í landi Gaddstaða og er í eigu hestamannafélaga á Suðurlandi. Stofnað hefur verið hlutafélag sveitarfélaga og hestamannafélaga á Suðurlandi um Gaddstaðaflatir þar sem verið er að byggja upp glæsilega aðstöðu. Reiðhöll á svæðinu var tekin í notkun árið 2008.

Byggðasafnið að Skógum

Héraðsnefndir Rangárvallasýslu og Vestur Skaftafellssýslu reka Byggðasafnið á Skógum. Þar er einnig staðsett héraðsskjalasafn sýslanna. Árið 2001 var byggt Samgöngu- og tæknimínjasafns Íslands á Skógum og er safnið ein af rekstrareiningum Byggðasafnsins. Safnið var opnað í nýju húsnæði sumarið 2002 og hafa umsvif safnsins aukist mikið. Haustið 2009 hófust framkvæmdir við byggingu á um 1300 m² geymslu og verkstæðishúsi við Samgöngusafnið, áætlað er að húsið verði tilbúið 2012. Fjölmargir



Mynd 18. Frá landsmóti hestamanna á Gaddstaðafötum.

samstarfsaðilar koma að rekstri safnanna s.s Þjóðminjasafn Íslands, Vegagerðin, Íslandspóstur, Rafmagnsveitur ríkisins og Landsbjörg.

3.6 SKÓGRÆKT OG LANDGRÆÐSLA

Innan sveitarfélagsins er miðstöð uppgræðslustarfs á landinu og höfuðstöðvar Landgræðslu ríkisins hafa verið í Gunnarsholti síðan 1928.

Stór svæði í sveitarfélaginu eru í umsjá Landgræðslu ríkisins, auk þess sem fjölmörg samningsbundin skógræktar- og landgræðslusvæði eru í sveitarfélaginu. Einnig er unnið að fjölmörgum uppgræðsluverkefnum m.a. í tengslum við landbótaáætlun vegna gæðastýringar í sauðfjárrækt og nokkrir bændur eru þátttakendur í verkefninu *Bændur græða landið*, samstarfsverkefni bænda og Landgræðslu ríkisins. Í verkefninu er unnið að uppgræðslu heimalanda. Skógrækt og landgræðsla er viðurkennd aðferð við bindingu kolefnis í jarðvegi. Auk þess veitir skógrækt vörn gegn gróður- og jarðvegseyðingu af völdum foks m.a. til að verja nálæg svæði fyrir áfoki í kjölfar öskufalls. Þá veitir skógur eða skjólbelti skjól á ökrum, beitolöndum og í byggð. Hekluskógar er stórt landgræðslu- og skógræktarverkefni sem nær yfir um 946 km² í efri hluta byggðarinnar og syðst á Landmannafrétti.

4 UMHVERFISSKÝRSLA

Endurskoðun aðalskipulags Rangárbings ytra fellur undir lög nr. 105/2006 um umhverfismat áætlana. Markmið laganna er að draga úr neikvæðum umhverfisáhrifum og jafnframt stuðla að því að tekið sé tillit til umhverfissjónarmiða við áætlanagerð. Endurskoðun aðalskipulags sveitarfélagsins fellur undir löginn þar sem eftirfarandi á við um áætlunina:

- Áætlunin er unnin samkvæmt lögum.
- Áætlunin er undirbúin og/eða samþykkt af stjórnvöldum.
- Áætlunin markar stefnu er varðar leyfisveitingar til framkvæmda sem tilgreindar eru í lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum.

Umhverfismat aðalskipulags er unnið samhliða endurskoðun og nýtist því til ákvarðanatöku.

4.1 TENGLI VIÐ AÐRAR ÁÆTLANIR

Aðalskipulag sveitarfélags þarf að vera í samræmi við fjölmargar stefnur og áætlanir sem ríkið hefur sett fram. Í töflunni hér fyrir neðan má sjá hvaða stefnur og áætlanir aðalskipulagið þarf að vera í samræmi við og rökstuðning um hvernig stefnan er í samræmi við þær.

4.1.1 Landsskipulagsstefna 2015-2026

Í 10. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 er kveðið á um að ráðherra leggi fram tillögu til landsskipulagsstefnu til tólf ára í senn innan tveggja ára frá alþingiskosningum. Þar eru samþættar áætlanir opinberra aðila um samgöngur, byggðamál, náttúruvernd, orkunýtingu og aðra málaflokka sem varða landnotkun. Sveitarfélög skulu taka mið af landsskipulagsstefnu við gerð skipulagsáætlana og breytinga á þeim og samræma þær landsskipulagsstefnu innan fjögurra ára frá samþykkt hennar. Telji sveitarstjórn að ekki beri að taka mið af samþykktri landsskipulagsstefnu við gerð skipulagsáætlunar skal hún gera rökstudda grein fyrir því og skal rökstuðningurinn fylgja með tillögu að skipulagsáætlun þegar hún er send til Skipulagsstofnunar. Gildandi landsskipulagsstefna var samþykkt á Alþingi í mars 2016. Landsskipulagsstefna felur í sér eftirfarandi þætti:

1. Skipulag miðhálandis Íslands

Sveitarfélög á miðhálandinu útfæri landsskipulagsstefnu um verndun víðerna- og náttúrugæða í skipulagsáætlunum sínum. Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði þess gætt að mannvirki og umferð um hálendið skerði víðerni og önnur sérkenni og náttúrugæði hálendisins sem minnst. Jafnframt verði kannaðir möguleikar á endurheimt víðerna og náttúrugæða. Til grundvallar stefnumörkun verði lögð kortlagning á umfangi víðerna, vistgerðakort Náttúrufræðistofnunar Íslands og svæði sem njóta verndar vegna náttúrufars. Á svæðum sem flokkast sem víðerni verði svigrúm fyrir takmarkaða mannvirkjagerð, svo

sem gönguskála, vegslóða og göngu- og reiðleiðir. Umfangsmeiri mannvirkjagerð verði beint að stöðum sem rýra ekki víðerni hálendisins. Stefna um verndun víðerna og náttúrugæða hálendisins verði eftir því sem við á útfærð með hverfisvernd í skipulagsáætlunum sveitarfélaga, m.a. þannig að í aðalskipulagi verði þau svæði hverfisvernduð sem tilgreind eru í verndarflokki áætlunar um vernd og orkunýtingu landsvæða og náttúruverndaráætlun. Uppbygging ferðamannaáðstöðu verði takmörkuð á miðhálandinu og megináhersla lögð á uppbyggingu á jaðarsvæðum hálendisins og á nokkrum afmörkuðum svæðum við aðalvegi hálendisins. Gengið verði út frá eftirfarandi flokkun og staðsetningu þjónustustaða:

- Jaðarmiðstöðvar séu á tilteknum stöðum við meginleiðir inn á hálendið og í jaðri þess.
- Hálendismiðstöðvar séu á tilteknum stöðum við meginleiðir um hálendið.
- Skálasvæði séu á tilteknum stöðum í góðu vegasambandi.
- Fjallasel séu í takmörkuðu vegasambandi og taki mið af hæfilegum dagleiðum göngufólks.

Sveitarfélög á miðhálandinu geri grein fyrir og marki stefnu um þjóðvegi, þ.e. stofnvegi og landsvegi, í aðalskipulagi í samráði við Vegagerðina. Jafnframt geri þau grein fyrir og marki stefnu um aðra vegi en þjóðvegi á miðhálandinu í aðalskipulagi í samræmi við lög um náttúruvernd. Skipulagsákvæði um vegi á miðhálandinu feli í sér að vegaframkvæmdum verði haldið í lágmarki, móskepar vegakerfisins verði sem stærstir og að hönnun allra vega taki mið af náttúruvernd, sérstaklega með tilliti til landslags, víðerna og verndar viðkvæmra svæða. Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði jafnframt leitað jafnvægis varðandi aðgengi að áhugaverðum stöðum með mismunandi ferðamátum þannig að ferðafólki á vélknúnum farartækjum sé tryggður aðgangur að fjölbreyttum svæðum en jafnframt verði tryggt kyrrlát svæði án umferðar vélknúinna farartækja. Ferðamannaleiðir (gönguleiðir, reiðleiðir og reiðhjólaleiðir) verði eftir því sem kostur er aðskildar frá meginvegakerfi miðhálandisins. Skipulagsákvæðanir um fjarskiptamannvirki geri kleift að byggja upp traust fjarskiptakerfi og taki mið af landsskipulagsstefnu um víðerni og náttúru miðhálandisins.

Samræmi skipulagstillögu við landsskipulagsstefnu

Stefna sveitarfélagsins samræmist landsskipulagsstefnu þar sem leitast verður við að viðhalda lítt snortnu yfirbragði hálendisins og stefnt er að sjálfbærri nýtingu hálendisins til útivistar og ferðabjónustu. Í Landmannalaugum er stefnt að því að færa þjónustusvæðið fjær Laugasvæðinu til að minnka álag á það. Með uppbyggingu á nýjum stað er stefnt að öflugri þjónustu fyrir ferðamenn. Þá eru sett inn tvö ný fjallasel, í Grashaga og við Laufafell. Þar er fyrirhuguð þjónusta við göngu- og hestafólk. Almennt er heimilt að viðhalda núverandi mannvirkjum eða reisa ný í þeirra stað að undangengu deiliskipulagi. Stefnan er ekki talin skerða víðerni umfram það sem þegar er orðið. Þar sem þar til bærir aðilar hafa ekki lagt fram kort af víðernum landsins verður ekki um afmörkun þeirra að ræða í þessu aðalskipulagi. Stefna sveitarfélagsins samræmist landsskipulagsstefnu þar sem flokkun þjónustustaða á hálendi er skv. flokkun landsskipulagsstefnu, fyrir utan að Áfangagil er færð úr flokki fjallasels í skálasvæði. Allir skálar á hálendinu eru skálasvæði og fjallasel. Jaðarmiðstöð er í Hrauneyjum. Sveitarfélagið telur einsýnt að með nýjum dvalar- og áfangastöðum sé stuðlað að meiri dreifingu ferðamanna og möguleika á nýjum göngu- og reiðleiðum sem létta álagi á núverandi leiðum. Vilji er til að styrkja jaðarsvæði, m.a. með því að efla Áfangagil, Skjólkvíar og Hafrafell en jafnframt þarf að tryggja greiðar samgöngur inn á hálendið til að hægt sé að fara þangað í dagsferðir.

Svæði sem eru í verndarflokki skv. 6. gr. laga um verndar- og orkunýtingaráætlun nr. 48/2011 eru skilgreind í flokknum önnur náttúruvernd skv. gr. 6.3 í skipulagsreglugerð nr. 90/2013.

Stefna sveitarfélagsins samræmist landsskipulagsstefnu þar sem mörkuð er stefna um vegi á hálendinu. Gerð er grein fyrir vegum með takmörkunum á skýringaruppdrætti nr. 6.

Stefna sveitarfélagsins samræmist landsskipulagsstefnu þar sem gert er ráð fyrir heimild til stakra framkvæmda á hálendinu s.s. að setja upp fjarskiptamöstur og örvirkjanir auk þjónustuhúsa við gönguleiðir. Leitast verður við að staðsetja stök mannvirki þannig að þau skerði ekki víðerni.

Fjallabaksleið nyrðri er stofnvegur á hálendi og er vilji til að endurbæta veginn þannig að hann verði fær stærri hluta ársins. Talsverð umferð er í Landmannalaugar allt árið og eru kaflar á veginum sem lokast fljótlega eftir að byrjar að snjóa. Þetta veldur því að ferðamenn aka utan vegar og í einhverjum tilfellum þolir landið ekki þann akstur m.v. árstímann. Endurbætur á veginum gera það að verkum að hann verður

fær stærri hluta ársins sem aftur dregur úr líkum á að ekið sé utan vegarins og stuðlar þannig að náttúru- og gróðurvernd. Sömuleiðis eru fyrirhugaðar breytingar og endurbætur á vestasta hluta Dómadalsleiðar og vegi í Skjólkvíar. Þessar leiðir eru aðal aðkoma ferðamanna að Heklu og þangað er talsverð umferð. Það er talið öryggisatriði að greiðfært sé að og frá Heklu sem stærstan hluta ársins, auk þess er mikilvægt að þeir sem vilja ganga á Heklu geti ekið að henni í stað þess að þurfa að ganga nokkra kílómetra aukalega. Hugsanlegt er að endurbætur og breytingar á vegunum skerði víðerni að einhverju leyti. En einnig þarf að horfa til þess að með betri vegum dregur úr utanvegaakstri og þar með er stuðlað að náttúruvernd. Brýnt er að samgöngur séu greiðar út frá öryggissjónarmiðum, t.d. svo björgunarsveitir eða viðbragðsaðilar séu snöggir á staðinn verði slys eða óhapp. Stefnt er að því að breytingar/endurbætur á Dómadalsleið og vegi í Skjólkvíar verði skoðaðar sem fyrst.

Sveitarfélagið vill koma skipulagi á hvar efni til vegagerðar er tekið á hálandinu, hvernig staðið verði að efnistöknunni og frágangi svæða milli þess sem efni er tekið. Það er í samræmi við umhverfissjónarmið að draga úr efnisflutningum vegna viðhalds vegakerfisins.

2. Skipulag í dreifbýli

Skipulag sveitarfélags miði að því að styðja og styrkja samfélag viðkomandi byggðarlags og beini vexti að þeim kjörnum sem fyrir eru. Fjölgun íbúða tengist einkum búrekstri eða annarri staðbundinni atvinnustarfsemi. Marka skal stefnu um yfirbragð byggðar og annarra mannvirkja í dreifbýlinu og ákvörðun um staðsetningu og hönnun mannvirkja taki mið af byggingarhefðum, landslagi og staðháttum. Gæta skal að hagkvæmni varðandi samgöngur og veitur og byggð skal ekki ganga að óþörfu á svæði sem henta vel til ræktunar eða eru verðmæt vegna náttúruverndar. Frístundabyggð verði á afmörkuðum en samfelldum svæðum sem gefa kost á tækifærum til útiveru en þess jafnframt gætt að frístundasvæðin skerði ekki mikilvæg eða viðkvæm svæði með tilliti til landbúnaðar og náttúruverndar. Flokkun landbúnaðarlands, landslagsgreining og vistgerðarflokkun verði lögð til grundvallar skipulagsákvörðunum. Leitast skal við að varðveita náttúru- og menningargæði sem hafa staðbundið, eða víðtækara gildi út frá sögu, náttúruferðum eða menningu. Jafnframt verði gætt að álagi á vatn og vatnsvernd. Í aðalskipulagi byggjast skipulagsáskvarðanir um ráðstöfun lands í dreifbýli til landbúnaðar og annarrar nýtingar á flokkun landbúnaðarlands. Val á svæðum til skógræktar og stefna um þau taki mið af því að skógrækt falli vel að landi og að eftir því sem við á séu samþætt sjónarmið skógræktar, landbúnaðar og útivistar. Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði leitast við að greina sérstöðu, styrkleika og staðaranda viðkomandi svæðis með tilliti til tækifæra í ferðaþjónustu. Skipulagsáskvarðanir um ferðaþjónustu taki mið af náttúruverndarsjónarmiðum og kortlagningu á auðlindum ferðaþjónustunnar. Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði tekin afstaða til möguleika á orkuframleiðslu með vatnsafli, jarðvarma og vindorku í sátt við náttúru og samfélag. Skipulag landnotkunar feli í sér samþætta stefnu um byggðapróun í þéttbýli og dreifbýli með áherslu á greiðar, öruggar og vistvænar samgöngur og fjölbreyttan ferðamáta. Skipulag gefi kost á uppbyggingu fjarskiptamannvirkja til að tryggja örugg fjarskipti, um leið og gætt verði að áhrifum á náttúru og landslag. Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði tekið tillit til þeirrar hættu sem stafar af náttúruvá, svo sem snjóflóðum, skriðuföllum, vatnsflóðum, eldgosum, jökulhlaupum og jarðskjálftum. Sérstaklega verði hugað að hættu sem fylgir gróðureldum og hugað að flóttaleiðum og brunavörnum í frístundasbyggð og á skógræktarsvæðum.

Samræmi skipulagsstillögu við landsskipulagsstefnu

Heimiluð er bygging stakra íbúðarhúsa á landbúnaðarlandi og eftir atvikum íbúðarsvæði í dreifbýli. Þessi hús geta, eftir atvikum, tengst búrekstri eða annarri staðbundinni atvinnustarfsemi í samræmi við landsskipulagsstefnu en einnig er áhersla sv.stjórnar á að heimila uppbyggingu í dreifbýli til að styrkja byggð í sveitarfélaginu, bæta nýtingu veitukerfa sem halda verður úti og mæta breyttu atvinnumynstri. Eftirspurn er lóðum í dreifbýli og lóðarhafar sækja vinnu að eða nýta ljósleiðara til fjarvinnslu og/eða náms ofl. Einnig skapar þetta möguleika á að t.d. afkomendur geti sett sig niður á sínum æskulóðum án þess að vera með búskap. Stök íbúðarhús skulu vera í góðum tengslum við vegi og veitur og ekki á góðu landbúnaðarlandi. Heimild fyrir stökum íbúðarhúsum án tengsla við búrekstur eða staðbundna atvinnustarfsemi er ekki í samræmi við landsskipulagsstefnu. Með því að heimila byggingu stakra íbúðarhúsa eru líkur til að íbúum fjölgi. Það leiðir aftur til hagkvæmari grunnþjónustu eins og skóla og leikskóla

Því skólabílar eru á ferðinni hvort sem er. Sveitarstjórn vill áfram heimila byggingu stakra íbúðarhúsa enda samræmist hún þeirri stefnu að halda í dreifbýlisyfirbragð í sveitarfélaginu.

Sett er fram stefna um yfirbragð byggðar og að mannvirki skuli falla sem best að náttúrulegu umhverfi og gæta skuli samræmis við nálægar byggingar. Leitast skuli við að halda í dreifbýlisyfirbragð.

Góð landbúnaðarsvæði verði áfram nýtt til landbúnaðar. Frístundasvæði verði ekki á góðu ræktunarlendi. Með því að byggja ný hús sem næst núverandi byggð á bæjartorfum er stuðlað að því að samnýta núverandi vegi og veitur sem mest.

Gert er ráð fyrir að stuðlað verði að varðveislu sögu-, náttúru- og menningarminja. Þá eru vatnsból og eftir atvikum vatnsverndarsvæði merkt inn á skipulagsupprátt.

Forðast skal samfellda skógrækt á landi sem ætla má að henti vel til akuryrkju. Þá ber að huga að því að skógrækt spilli ekki útssýnisstöðum, byrgi ekki ásýnd fjalla eða fossa né valdi snjósöfnun á vegum.

Flestir þeir staðir sem eru í flokknum afþreyingar- og ferðamannasvæði eru tilgreindir sem áhugaverðir skv. kortlagningu á auðlindum ferðaþjónustunnar.

Heimilaðar eru litlar vind- og vatnsaflsvirkjanir ásamt sólarcellum upp að ákveðinni stærð. Einnig virkjun á heitu vatni.

Stefnt er að því að lagt verði bundið slitlag á alla helstu vegi á skipulagstímabilinu og við endurbætur á vegum verði gert ráð fyrir breiðri vegöxl fyrir reiðhjólumferð. Stuðlað verði að fjölbreyttum göngu-, reið- og reiðhjólaleiðum. Þá er stefnt að öflugri almenningssamgöngum.

Heimiluð er uppbygging allt að 20 m hárra fjarskiptamastra í sveitarfélaginu. Heimiluð er bygging allt að 100 m hárra vindrafstöðva, á iðnaðarsvæðum, að uppfylltum ákveðnum skilyrðum.

Sett eru skilyrði fyrir nýrri byggð á mögulegum hættusvæðum og að tryggja skuli upplýsingaflæði til íbúa og ferðamanna. Settir eru skilmálar varðandi byggingar á þekktum flóðasvæðum en þar er t.a.m. óheimilt að vera með kjallara. Haft verður að leiðarljósi að hús verði ekki byggð yfir þekktar jarðskjálftasprungur.

Stefnt er að því að landbúnaðarland verði flokkað þegar aðferðafræðin liggur fyrir skv. landsskipulagsstefnu. Greint er frá hvað telst vera gott land til akuryrkju.

3. Búsetumynstur og dreifing byggðar

Við skipulagsgerð sveitarfélaga og gerð sóknaráætlana landshluta verði skilgreindir meginkjarnar í hverjum landshluta og vinnusóknar- og þjónustusvæði þeirra. Uppbyggingu, þar á meðal samgangna, verði hagað þannig að hún sé til þess fallin að styrkja kjarnana sem sjálfbæra burðarása viðkomandi nærsamfélags.

Sveitarfélög skilgreini í aðalskipulagi vaxtarmörk þéttbýlisstaða með það fyrir augum að efla viðkomandi þéttbýlisstað og standa vörð um verðmæt náttúrusvæði og landbúnaðarland. Skýr skil verði milli þéttbýlis og dreifbýlis. Almennt verði haft að leiðarljósi að þetta byggð og blanda atvinnustarfsemi, verslun og þjónustu, og tengja við íbúðarbyggð í þágu sjálfbærni daglegs lífs og aukinna lífsgæða.

Í skipulagsáætlunum sveitarfélaga verði mörkuð stefna um uppbyggingu íbúðar- og atvinnuhúsnæðis sem taki mið af fyrirsjáanlegum þörfum samfélagsins og lýðfræðilegum breytingum til framtíðar. Stuðlað verði að fjölbreyttum húsnæðiskostum, svo sem hvað varðar húsagerðir og stærðir. Tryggt verði fjölbreytt og sveigjanlegt húsnæði sem stuðli að félagslegri fjölbreytni og í því samhengi verði hugað sérstaklega að framboði á húsnæði fyrir alla tekjuhópa.

Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði sérstaklega hugað að gæðum hins byggða umhverfis og sett fram stefna og ákvæði um mælikvarða byggðar, byggðamynstur og samspil byggðar, bæjarrýma og ferðamáta. Einnig verði sérstaklega hugað að almenningsrýmum og útivistarsvæðum með það að markmiði að hvetja til útiveru og hreyfingar, matjurtaræktunar og náttúruupplifunar og varðveita verðmæt náttúrusvæði. Jafnframt verði tekið tillit til sögulegs samhengis í þróun byggðar og menningararfurinn nýttur til að styrkja sérkenni og staðaranda.

Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði stuðlað að heilnæmi umhverfis með viðeigandi ráðstöfunum varðandi vatnsvernd, vatnsveitu, fráveitu, úrgangsméðhöndlun, hljóðvist og loftgæði. Sérstaklega verði hugað að umhverfisvænum lausnum þar sem það á við, svo sem varðandi möguleika til flokkunar og endurvinnslu, sjálfbærar ofanvatnslausnir og aukna nýtni við auðlindanotkun.

Skipulagsgerð sveitarfélaga stuðli að uppbyggingu atvinnulífs til framtíðar, með áherslu á gæði í hinu byggða umhverfi og öflugum innviðum. Sérstaklega verði hugað að fjölbreytni atvinnulífs með tilliti til þols gagnvart samfélags- og umhverfisbreytingum. Skipulagsákvæðanir um raforkuflutningsmannvirki geri kleift að tryggja örugga afhendingu raforku, um leið og tekið er tillit til áhrifa á landslag og aðra landnotkun.

Sveitarfélög marki í skipulagi samþætta stefnu um byggð og samgöngur. Áhersla verði lögð á göngu- og hjólavænt umhverfi og að tvinna saman almenningsamgöngur og byggðaskipulag. Gatnaskipulag og gatnahönnun miði að því að skapa bæjarrými og umferðarrými fyrir akandi, hjólandi og gangandi vegfarendur.

Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði hugað að því hvernig megi með skipulagsaðgerðum draga úr losun gróðurhúsalofttegunda. Jafnframt verði tekið tillit til áhrifa loftslagsbreytinga, svo sem vegna hækkunar sjávarborðs, og náttúruvá, svo sem snjóflóða, skriðufalla, vatnsflóða, eldgosa, jökulhlaupa og jarðskjálfta, með það að markmiði að varna slysum á fólki og tjóni á mannvirkjum. Upplýsingar Veðurstofu Íslands um náttúruvá og loftslagsbreytingar verði lagðar til grundvallar skipulagsákvörðunum.

Samræmi skipulagstillögu við landsskipulagsstefnu

Stefna sveitarfélagsins samræmist landsskipulagsstefnu þar sem stefnt er að því að þéttbýlið eflist og byggð þéttist. Gert er ráð fyrir miðsvæði og svæði fyrir verslun- og þjónustu og að þaugeti eflist. Tryggt er nægilegt svæði fyrir íbúðarbyggð til næstu ára og lögð áhersla á samfellda byggð og að yfirbragð nýrrar byggðar taki mið af núverandi byggð. Gert er ráð fyrir opnum svæðum og gönguleiðum á milli svæða.

Í aðalskipulagi er sett fram stefna um vatnsból og vatnsvernd. Hvert heimili hefur þrjú ílát til flokkunar sorps auk þess sem tekið er við sorpi á gámasvæðum. Skipulagstillagan gerir ráð fyrir safnræsum þar sem aðstæður leyfa en náttúrufarslegar aðstæður ráða mestu um það hvernig fráveitu er háttáð.

Stuðlað er að eflingu núverandi atvinnustarfsemi í sveitarfélaginu. Stefnt er að því að þrífösun rafmagns verði komið á í dreifbýlinu og að sem flestar háspennulínur verði lagðar í jörð.

Ný íbúðarhús í dreifbýli nýti sem mest sömu heimreið og núverandi byggð. Skipulagstillagan gerir ráð fyrir að almenningsamgöngur verði eflar, gert er ráð fyrir reiðhjólaleið um sveitarfélagið ásamt göngu- og reiðleiðum. Sett eru ákvæði um byggingu mannvirkja á hugsanlegum hættusvæðum.

4. Skipulag á haf- og strandsvæðum

Skipulag nýtingar á haf- og strandsvæðum grundvallist á heildarsýn á málefni hafsins þar sem viðhaldið verði heilbrigði, líffræðilegri fjölbreytni og framleiðslugetu hafsins. Skipulagsákvæðanir um staðbundna nýtingu á haf- og strandsvæðum byggist á vistkerfisnálgun og stuðli þannig að viðhaldi vistkerfa og sjálfbærri nýtingu auðlinda.

Samræmi skipulagstillögu við landsskipulagsstefnu

Stuðla skal að viðhaldi vistkerfa og sjálfbærri nýtingu auðlinda ásamt því að bæta aðgengi að ströndinni. Æskilegt er að gera fjöruna aðgengilega til útivistar s.s. með bílastæðum og gönguleiðum.

4.1.1 Sameiginleg svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2009 - 2020

Sorpa bs. stóð að gerð sameiginlegrar svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs 2009 – 2020 ásamt Sorpstöð Suðurlands bs, Sorpeyðingarstöð Suðurnesja sf. og Sorpurðun Vesturlands hf. Í svæðisáætlun segir m.a. að „*Samkvæmt lögum skulu sveitarfélög semja og staðfesta áætlun um meðhöndlun úrgangs og skal sú áætlun byggjast á markmiðum landsáætlunar. Mikilvægt er að við gerð úrgangsáætlunar fyrir sveitarfélagið séu skilgreind markmið og leiðir til að draga úr myndun úrgangs. Markmið skulu sniðin að*

heimilum og atvinnulífi og þróuð í samvinnu við nefndir og stofnanir í sveitarfélaginu þannig að markmiðin verði samhæfð í allri stefnumótun sveitarfélagsins.“

Tillögur svæðisáætlunarinnar „miða að því að ná þeim markmiðum sem sett eru í lögum um meðhöndlun úrgangs og landsáætlun um meðhöndlun úrgangs fyrir tímabilið 2004-2016. Jafnframt miða tillögurnar að því að uppfylla þá stefnu sorpsamlaganna að eftir 2020 verði engin lífræn eða brennanleg efni urðuð á starfssvæði samlaganna.“

„Stefnt er að því að draga úr myndun úrgangs í starfsemi sveitarfélaganna, auka endurnýtingu og endurnotkun, en meðhöndla lífrænan úrgang með umhverfissvænum og hagkvæmum gas- og jarðgerðarstöðvum eins og fært er. Talið er að þessar aðgerðir nægi til að ná markmiðum landsáætlunar fram yfir 2020. Jafnframt felst í stefnunni að framleiða brenni eða brenna brennanlegum úrgangi til að nýta orkuna í stað orku úr innfluttu jarðefnaeldsneyti og til að auka nýtingu urðunarstaða.“

Samræmi skipulagstillögu við Sameiginlega svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2009 - 2020.

Þriggja tunnu flokkun er í sveitarfélaginu og rúlluplasti er einnig safnað og sótt heim á bæina. Þá er reglulega staðið fyrir hreinsunarátaki í sveitarfélaginu og geta íbúar t.d. fengið gáma fyrir brotajárn heim til sín.

4.1.2 Aðrar áætlanir

Stefna	Markmið í stefnum og áætlunum	Samræmi aðalskipulags við stefnur og áætlanir
Á landsvísu		
Velferð til framtíðar. Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi til 2020	Stefnumótun Íslands um sjálfbæra þróun. Þar er mörkuð stefna um heilbriggt og öruggt umhverfi, verndun náttúru landsins, sjálfbæra nýtingu auðlinda og hnattræn viðfangsefni. Við gerð aðalskipulags og umhverfisskýrslu ber að taka mið af stefnumótuninni eftir því sem við á.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við áherslur sem settar eru fram í Velferð til framtíðar um heilbriggt og öruggt umhverfi, áhersla á vistvæna orkuöflun, aukna landgræðslu og skógrækt, m.a. til bindingar kolefnis.
Náttúruverndaráætlun 2009-2013	Ráðherra hefur umsjón með gerð náttúruverndaráætlunar eigi sjaldnar en á fimm ára fresti. Þar skulu vera sem gleggstar upplýsingar um náttúruminjar, þ.e. náttúruverndarsvæði og lífverur, búsvæði þeirra, vistgerðir og vistkerfi, sem ástæða þykir til að friðlýsa. Í áætluninni skal lýst sérkennum minjanna og þýðingu þeirra í náttúru landsins. Áætlunin skal m.a. taka til helstu tegunda vistgerða og vistkerfa hér á landi, svo og jarðmyndana.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við náttúruverndaráætlun. Náttúruverndarsvæði eru sýnd á skipulagsuppráttum og umfjöllun um þau er í greinargerð.
Náttúruminjaskrá 7. útgáfa	Ráðherra gefur út náttúruminjaskrá á fimm ára fresti skv. lögum um náttúruvernd nr. 60/2013. Náttúruminjaskrá er samantekt yfir friðlýst svæði auk annarra merkra svæða á Íslandi sem ekki hafa verið friðlýst.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við náttúruminjaskrá og eru friðlýst svæði og svæði undir náttúruvernd sýnd á uppráttum og umfjöllun um þau í greinargerð.
Samgönguáætlun 2011-2022	Samgönguáætlun byggir á þeim meginmarkmiðum að samgöngur séu greiðar, hagkvæmar, öruggar og umhverfislega sjálfbærar auk þess sem þær stuðli að jákvæðri byggðapróun.	Stefna skipulags er í meginráttum samhliða samgönguáætlun, lögð er áhersla á að bæta öryggi leiða með betri vegum og öruggum vegtengingum. Gert er ráð fyrir breytingu á vesturhluta Dómadalsleiðar og endurbótum á vegi í

		Skjólkvíar. Þá verður Fjallabaksleið nyrðri lagfærð sem og Fjallabaksleið syðri að Hafrafelli. Áfram er gert ráð fyrir ýmsum samgöngubótum í byggð s.s. endurbótum á Fjallabaksleið syðri að Hafrafelli, breytingu á aðkomu að Íbúðarsvæði við Gunnarsholt og að Árbæjarvegur og Þykkvabæjarvegur tengist Suðurlandsvegi með hringtorgi.
Tillaga til þingsályktunar um áætlun um vernd og orkunýtingu landsvæða, nr. 13/141. Þingsályktun um breytingu á þingsályktun um áætlun um vernd og orkunýtingu landsvæða, nr. 13/141, nr. 16/144.	Í tillögunni voru virkjanakostir skv. Rammaáætlun flokkaðir í verndarflokk, biðflokk og orkunýtingarflokk. Samkvæmt gr. 6.3 í skipulagsreglugerð nr. 90/2013, þá ber að skilgreina virkjanakosti í biðflokki sem varúðar- og öryggisvæði og virkjanakosti í verndarflokki sem aðra náttúruvernd.	Virkjanakostir í biðflokki eru sýndir sem varúðarsvæði: Holtavirkjun, Urriðafossvirkjun. Virkjanakostir í verndarflokki eru sýndir sem önnur náttúruvernd: Bjallavirkjun/Sköflungur, Tungnaárlón.
Tillaga til þingsályktunar um mótun stefnu stjórnvalda um flokkun, vernd og skráningu ræktunarlands	Markmiðið er að stuðla að því að gerð verði áætlun um vernd góðs ræktunarlands í merkingunni ræktað eða ræktanlegt land, enda er það mikilvæg, takmörkuð auðlind sem ýmist getur eyðst, rýrnað eða vaxið.	Unnið verður að flokkun landbúnaðarlands þegar verklagsreglur hafa verið þróaðar sbr. landskipulagsstefnu.
Vegvísir í ferðapjónustu	Áfangastaðir ferðamanna verði skilgreindir í aðalskipulagi. Verndar- og sjálfbærnisjónarmið liggja til grundvallar uppbyggingar á aðstöðu. Góðar og öruggar samgöngur eru forsenda þess að ferðamenn dreifist sem víðast um landið.	Stefna aðalskipulags er í samræmi við Vegvísi í ferðapjónustu. Skilgreindir eru áningarstaðir fyrir ferðamenn undir landnotkunarflokknum afþreyingar- og ferðamannasvæði, þeir sýndir á uppdráttum og fjallað um þá í greinargerð. Gert er ráð fyrir að bæta meginleiðir inn á hálendið til að auka öryggi ferðafólks og auka möguleika á dagsferðum. Skipulagið gerir ráð fyrir göngu-, reið og hjólaleiðum.
Kerfisáætlun Landsnets 2016 - 2025	Landsneti ber, skv. raforkulögum nr. 65/2003, að leggja fram áætlun um uppbyggingu flutningskerfis raforku um landið. Árlega er lögð fram til samþykktar Orkustofnunar kerfisáætlun um uppbyggingu flutningskerfisins, annars vegar til 10 ára og hins vegar framkvæmdaáætlun til þriggja ára.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við Kerfisáætlun.
Ramsar samningur um votlendi	Samningurinn gerir ráð fyrir verndun og skynsamlegri nýtingu votlendissvæða í heiminum, sérstaklega sem lífsvæði fyrir votlendisfugla.	Stefna aðalskipulagsins samræmist stefnu um verndun og skynsamlega nýtingu votlendissvæða. Oddaflóð er friðlýst sem votlendissvæði og nokkur svæði eru á náttúruminjaskrá eða undir hverfisvernd vegna votlendis.
Samningur um líffræðilega fjölbreytni	Samningurinn hefur það þríþætta markmið að vernda líffræðilega fjölbreytni, að tryggja að nýting lífrænna auðlinda sé sjálfbær og að arðinum af nýtingu þeirra sé skipt með réttlátum hætti.	Stefna aðalskipulagsins er í samræmi við stefnumörkunina. Verið er m.a. að vernda líffræðilega fjölbreytni. með því að miða að því að staðsetja framkvæmdir utan verndarsvæða.

Rammasamningur SP um loftslagsbreytingar	Markmið samningsins er að koma í veg fyrir hættulega röskun á loftslagskerfinu af mannavöldum, og tryggja þannig að matvælaframleiðslu í heiminum verði ekki stefnt í hættu og að efnahagsþróun geti haldið áfram á sjálfbæran máta.	Stefna aðalskipulagsins styður við samning SP um loftslagsbreytingar m.a. með afmörkun skógræktar- og landgræðslusvæða.
Aðgerðaráætlun í loftslagsmálum	Aðgerðaáætlun íslenskra stjórnvalda í loftslagsmálum er hugsuð sem tæki sem stjórnvöld geta notað til að draga úr nettólosun gróðurhúsalofttegunda (GHL) á Íslandi í því skyni að standa við stefnu stjórnvalda og skuldbindingar í loftslagsmálum. Aðgerðaráætlunin var gerð til að framfylgja Parísarsamkomulaginu.	Stefna aðalskipulagsins styður við aðgerðaáætlun stjórnvalda í loftslagsmálum m.a. með því að stuðla að góðum vegtengingum við nágrannabyggðir og að ekki verði byggt fjær núverandi vegum en 2 km. Þá skulu ný íbúðarhús vera í góðum tengslum við núverandi vegi og veitukerfi til að draga úr akstri og nýjum lögnum fyrir veitur. Gert er ráð fyrir áframhaldandi nýtingu endurnýjanlegra orkugjafa í formi vatnsafls og vindorku, öflugra sorphlokkun, landgræðslu og skógrækt.
Á svæðisvísu		
Aðalskipulag Flóahrepps 2015 – 2028, sem er í vinnslu.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun.	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í aðalskipulagi Flóahrepps 2015 - 2028 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-, reið- og hjólaleiðir.
Aðalskipulag Rangárþings eystra 2012-2024	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun.	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í Aðalskipulagi Rangárþings eystra 2012-2024 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-, reið- og hjólaleiðir.
Aðalskipulag Ásahrepps 2010 – 2022.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun. Ekki er gert ráð fyrir reiðhjólaleið með Suðurlandsvegi í aðalskipulagi Ásahrepps.	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í Aðalskipulagi Ásahrepps 2010 – 2022 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu- og reiðleiðir.
Aðalskipulag Skaftárhrepps 2010-2022.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun.	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í Aðalskipulagi Skaftárhrepps 2010 – 2022 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu-, reið- og hjólaleiðir.
Aðalskipulag Skeiða- og Gnúpverjahrepps 2017-2029, sem er í vinnslu.	Stefna sveitarfélagsins um landnotkun.	Stefna sveitarfélagsins samræmist stefnu í Aðalskipulagi Skeiða- og Gnúpverjahrepps 2017-2029 hvað varðar helstu málaflokka s.s. verndarsvæði, samgöngur, þ.m.t. göngu- reið- og hjólaleiðir.

4.2 TILKYNNINGA- EÐA MATSSKYLDAR FRAMKVÆMDIR Í AÐALSKIPULAGSTILLÖGUNNI

Aðalskipulagstillagan markar stefnu um ýmsar framkvæmdir sem tilgreindar eru í flokki A og B í lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum. Fyrirhugaðar framkvæmdir innan sveitarfélagsins sem mögulega falla undir þennan flokk eru taldar upp í eftirfarandi töflu:

Stefna	Flokkur framkvæmda skv. lögum um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000.	Skýring
--------	---	---------

Vatnsaflsvirkjanir	A	Virkjanir þar sem uppsett afl er 10 MW eða meira. Efnistöku- og efnislosunarsvæði falla undir mat á virkjunum.
Skálasvæði í Landmannalaugum	B	Þjónustumiðstöðvar fyrir ferðamenn á hálendi og á verndarsvæðum á láglendi utan þéttbýlis, orlofsþorp, hótél og tengdar framkvæmdir utan þéttbýlis.
Samgöngur - Dómadalsleið	A	Nýir vegir sem eru 10 km eða lengri. Enduruppbygging vega þar sem samanlögð nýlagning utan eldra vegsvæðis eða breikkun úr tveimur akreinum í fjórar er a.m.k. 10 km að lengd.
Samgöngur – Vegur á Hellu, Dómadalsleið, vegur í Skjólkvíar, endurbætur á Fjallabaksleið nyrðri og syðri	B	Nýjir tveggja akreina vegir styttri en 10 km í þéttbýli. Nýir vegir utan þéttbýlis á verndarsvæðum. Enduruppbygging vega utan þéttbýlis á verndarsvæðum.
Iðnaðarsvæði	B	Iðjuver til framleiðslu á rafmagni, gufu og heitu vatni og varmavinnsla úr jarðhitasvæðum sem nemur 2.500 kW hráafli eða meira.
Vindrafstöðvar	B	Stöðvar sem nýta vindafli til raforkuframleiðslu með 2 MW uppsett rafafi eða meira.
Stakar framkvæmdir	C	Vatnsaflsvirkjanir með uppsett rafafi allt að 200 kW.
Stakar framkvæmdir	C	Vindrafstöðvar, allt að 20 m háar sem nýta vindafli til raforkuframleiðslu, með minna en 2 MW rafafi.
Efnistaka	A	Efnistaka þar sem áætlað er að raska 50.000 m ² svæði eða stærra og efnismagn er 150.000 m ³ eða meira.
Efnistaka	B	Efnistaka og/eða haugsetning á verndarsvæðum.
Efnistaka	B	Efnistaka þar sem áætlað er að raska 25.000 m ² svæði eða stærra og efnismagn er 50.000 m ³ eða meira.
Efnistaka	C	Efnistaka þar sem áætlað er að raska minna en 25.000 m ² svæði eða efnismagn er minna en 50.000 m ³ .

4.3 AÐFERÐAFRÆÐI UMHVERFISMATS

Aðalskipulag Rangárþings ytra og umhverfismatið er unnið af vinnuhópi sveitarfélagsins og skipulagsráðgjöfum Steinsholts ehf. Á fundum var fjallað um landnotkun í sveitarfélaginu, hvaða valkostir gætu komið til greina og lagt mat á kosti þeirra og galla. Í vinnunni var fyrst horft á hvaða þætti í stefnu aðalskipulagsins væri vert að meta m.t.t. umhverfisáhrifa. Höfð var hliðsjón af leiðbeiningarskjali Skipulagsstofnunar við val á þeim umhverfisþáttum og viðmiðum sem lögð voru til grundvallar matinu¹⁶.

Gerð er grein fyrir matinu í kafla 4.4. Þar er einnig gerð grein fyrir þeim umræðum sem sköpuðust í tengslum við matsvinnuna. Niðurstaða umhverfismats er nýtt til að marka ákjósanlega stefnu um landnotkun í sveitarfélaginu þar sem tekið er tillit til og reynt að draga úr neikvæðum áhrifum eins og kostur er.

4.3.1 Vægi umhverfisáhrifa

Í leiðbeiningum Skipulagsstofnunar um umhverfismat áætla segir; „Vægi umhverfisáhrifa fer almennt eftir eðli, gerð, umfangi, tíðni og tímalengd breytinganna sem eru fyrirséðar á umhverfinu.“ Við mat á vægi áhrifa er litið til þess hvort áhrifin séu marktæk á svæðis-, lands-, eða heimsvísu og ná til fjölda

¹⁶ (Skipulagsstofnun 2007).

fólks og þess hvort áhrifin séu óafturkræf og til langs tíma. Áhrifin geta verið jákvæð, neikvæð, óveruleg eða óviss.

Skilgreining	Skýring
Jákvæð áhrif +	Áhrif áætlunar á umhverfisþátt/-þætti eru talin til bóta fyrir umhverfið eða bæta hag þorra íbúa og/eða gesta á beinan eða óbeinan hátt. Breytingin sem hlýst af framfylgd áætlunarinnar er yfirleitt varanleg og getur verið staðbundin en er yfirleitt á svæðis-, lands-, eða heimsvísu. Áhrifin samræmast lögum og reglugerðum, stefnumörkun stjórnvalda og alþjóðasamningum sem Ísland er aðili að.
Óveruleg áhrif 0	Áhrif framkvæmdar eða áætlunar á umhverfisþátt/-þætti eru engin eða minniháttar, með tilliti til umfangs svæðis og viðkvæmni þess fyrir breytingum, ásamt fjölda fólks sem verður fyrir áhrifum. Áhrifin eru í mörgum tilfellum tímabundin og að mestu afturkræf. Áhrif eru oftast stað-, eða svæðisbundin. Áhrifin samræmast ákvæðum laga og reglugerða, almennri stefnumörkun stjórnvalda eða alþjóðasamningum sem Ísland er aðili að.
Neikvæð áhrif -	Áhrif af áætluninni eru talin skerða eða rýra gildi tiltekna umhverfisþátta/-þátta á beinan eða óbeinan hátt eða valda ónæði, óþægindum, heilsutjóni eða auknu raski fyrir íbúa og/eða gesti. Áhrifin geta verið varanleg og/eða óafturkræf, staðbundin eða á lands-/heimsvísu. Áhrifin geta að einhverju leyti stangast á við ákvæði laga, reglugerða, stefnumarkana stjórnvalda eða alþjóðasamninga sem Ísland er aðili að.
Óviss áhrif ?	Ekki er vitað um eðli eða umfang umhverfisáhrifa á tiltekna umhverfisþætti, m.a. vegna skorts á upplýsingum, tæknilegra annmarka eða skorts á þekkingu. Það getur verið unnt að afla upplýsinga um áhrifin með frekari rannsóknnum eða markvissri vöktun. Þá geta áhrif verið háð útfærslu framkvæmdar.

4.3.2 Umhverfisþættir, matsspurningar og viðmið

Umhverfisþáttur er tiltekinn þáttur, s.s. gróðurfar, landslag eða félagslegir þættir. Þessir þættir eru taldir geta orðið fyrir áhrifum af framkvæmdum og aðgerðum sem stefnan leiðir af sér. Í matslýsingu voru tilteknir þeir umhverfisþættir sem líklegt væri að yrðu valdir til umfjöllunar í umhverfisskýrslu. Flokkun þeirra hefur breyst lítillega í vinnuferlinu.

Áhrif af stefnu aðalskipulagsins á einstaka þætti umhverfisins eru metin og gefin einkunn, m.a. eftir því hvort þau eru talin jákvæð eða neikvæð. Forsendur við mat á umhverfisáhrifum byggja á tveimur meginþáttum sem eru:

Viðmið í lögum og reglugerðum, stefnumótun stjórnvalda og skuldbindingar á alþjóðavísu.

Greining á einkennum og vægi áhrifa á einstaka umhverfisþætti skv. fyrirliggjandi gögnum.

Við matið er horft til neðangreindra umhverfisþátta og leitast við að svara matsspurningum:

Umhverfisþáttur	Matsspurning	Viðmið
Náttúra; dýralíf, gróður, vistkerfi, jarðmyndanir.	Hver eru áhrif stefnunnar á gróður, vistkerfi og dýralíf? Hver eru áhrif stefnunnar á jarðmyndanir?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026. Lög um náttúruvernd nr. 60/2013, áhersla á 61. gr. Velferð til framtíðar – Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi til 2020.
Landslag og ásýnd; byggðamynstur, yfirbragð svæðis, náttúrulegt landslag.	Hver eru áhrif stefnunnar á landslag? Hver eru áhrif stefnunnar á ásýnd?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026. - Byggð falli að landslagi og náttúru og gangi ekki á verðmæt svæði að óþörfu.
Samfélag; íbúabróun, þjónusta, efnahagur, atvinna, útivist, ferðamennska, landnotkun.	Hver eru áhrif stefnunnar á atvinnulíf? Bætir stefnan þjónustu við íbúa og gesti? Styrkir stefnan byggð, fjölgar íbúum og bætir lífsgæði þeirra?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026. - Skipulagsgerð stuðli að eflingu ferðaþjónustu. - Uppbygging íbúðar- og atvinnuhúsnæðis verði í samræmi við þörf.

	Hver eru áhrif stefnunnar á tekjustofna sveitarfélagsins?	
Samgöngur; vegir og brýr, hjóla-, reið- og gönguleiðir.	Hver eru áhrif stefnunnar á samgöngur og umferðaröryggi? Styður stefnan við skilvirkar göngu-, reið- eða reiðhjólaleiðir?	Landsskipulagsstefna 2015-2026. - - Skipulagsgerð stuðli að greiðum samgöngum innan skilgreindra vinnusóknar- og þjónustusvæða meginkjarna, með styrkingu byggðar að leiðarljósi. Vegalög nr. 80/2007 m.s.br.
Heilsa, vellíðan og öryggi; mengun, náttúruvá og grunnvatn.	Hver eru áhrif stefnunnar á umferðaröryggi? Hver eru áhrif stefnunnar á hljóðvist og loftgæði? Hver eru áhrif stefnunnar á úti- vistar- og afþreyingarmöguleika? Er hætta á mengun eða náttúruvá af völdum stefnunnar?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026. - - Skipulagsgerð stuðli að heilnæmu umhverfi m.t.t. vatnsgæða, loftgæða, hljóðvistar o.fl.
Minjar; menningarminjar, náttúru- minjar, verndarsvæði.	Hver eru áhrif stefnunnar á forn- minjar? Hver eru áhrif stefnunnar á náttúru- uminjar eða verndarsvæði? Hver eru áhrif stefnunnar á víðerni?	Landsskipulagsstefna 2015 – 2026. - - Skipulagsgerð stuðli að verndun náttúru- og menningargæða. Náttúruminjasrá. Aðalskráning fornminja. Lög um menningarminjar nr. 80/2012. Lög um verndarsvæði í byggð nr. 87/2015.

4.3.3 Valkostir og vinsun áhrifa

Vinna við umhverfismatið fór fram samhliða vinnu aðalskipulagsins. Greining valkosta er mikilvægur hluti umhverfismats áætlana og gerir ferli ákvarðanatöku gegnsærra. Samhliða stefnumörkuninni var valkostum stillt upp.

Í kafla 4.4 eru mismunandi valkostir fyrir stefnu aðalskipulagsins bornir saman við núll-kost. Núll kostur „felur í sér lýsingu á ástandi umhverfisins, eins og búast má við að það þróist ef ekki kemur til framfylgdar áætlunarinnar. Í einhverjum tilfellum getur samanburður við núll-kostinn falist í samanburði við framfylgd gildandi áætlunar“¹⁷.

4.4 MAT Á UMHVERFISÞÁTTUM

Endurskoðað aðalskipulag Rangárþings ytra er að miklu leyti uppfærð skipulagsáætlun í samræmi við ný skipulagslög nr. 123/2010 og nýja skipulagsreglugerð nr. 90/2013. Ekki er um mikla breytingu á stefnu að ræða m.v. gildandi aðalskipulag.

Endurskoðað aðalskipulag miðar í flestum tilfellum við stefnu gildandi aðalskipulags sem núll-kost. Í ákveðnum tilfellum er stefna sveitarfélags óbreytt eða það lítið breytt að ekki ekkir þykir ástæða til að meta áhrifin sérstaklega.

Þeir valkostir sem horft er til í matinu í dreifbýli og á hálendi eru eftirtaldir:

- Byggð í dreifbýli.
- Frístundabyggð.
- Landbúnaður.
- Skógrækt- og landgræðsla.

¹⁷ (Skipulagsstofnun 2007).

- Ferðaþjónusta, afþreyingar- og ferðamannasvæði ásamt verslunar- og þjónustusvæðum.
- Stakar framkvæmdir.
- Iðnaðarsvæði.
- Samgöngur.
- Verndarsvæði.
- Efnistökusvæði.

Þeir valkostir sem metnir eru í þéttbýli eru eftirtaldir:

- Þykkvibær.
- Lundarsvæðið, stofnana- og íbúðarsvæði.
- Skóla- og íþróttasvæði
- Miðsvæði – miðbær.
- Samgöngur.
- Þéttbýlismörk á Hellu og í Þykkvabæ.

4.4.1 Byggð í dreifbýli

Í sveitarfélaginu hefur einkum verið byggt upp á bæjartorfum þar sem ný íbúðarhús nýta sömu heimreið og veitukerfi en einnig hafa nýjar spildur verið teknar til ábúðar. Íbúðarsvæði eru nokkur í dreifbýlinu. Í kafla um stakar framkvæmdir (kafla 2.3.8 í greinargerð) er gerð grein fyrir uppbyggingu íbúðar- og frístundahúsa á rúmgóðum lóðum, með ákveðnum takmörkunum.

Í Landsskipulagsstefnu 2015-2026 (kafla 2.1) er miðað við að „í dreifbýli tengist fjölgun íbúða fremur búrekstri eða annarri staðbundinni landnýtingu eða atvinnustarfsemi“. Sveitarstjórn vill leggja áherslu á hagkvæma þróun byggðar sem tekur mið af þeim samgöngu- og veitukerfum sem fyrir eru og að leitast verði við að samnýta lagnir og hreinsivirki eftir því sem hægt er. Fjölgun notenda styrkir það veitukerfi sem fyrir er og atvinnusókn af bæ er auðveld með bættum samgöngum og öflugum fjarskiptum. Nýjar byggingar skulu því rísa í nálægð við núverandi vegakerfi og eftir atvikum önnur veitukerfi. Æskilegt er að ný byggð taki mið af þeirri byggð sem fyrir er, þar sem vilji er til að halda í yfirbragð eldri byggðar. Í dreifbýli skal leitast við að halda í dreifbýlisyfirbragð, fremur dreifða byggð, hús að jafnaði 1-3 hæðir og fjölbreyttar húsagerðir. Einkum verður byggt upp í tengslum við núverandi bæjartorfur þar sem ný íbúðarhús nýta sömu heimreið og veitukerfi. Þá verður áfram aukning í uppbyggingu á spildum, í góðum tengslum við núverandi veitukerfi, þar sem nýtt land er tekið til ábúðar, oft til skógræktar eða annars áhugabúskapar. Ræktað land eða annað hallalítið land sem ætla má að sé mjög gott til ræktunar, skal forðast að leggja undir byggingar. Lóðir á skilgreindum íbúðar- og frístundasvæðum minnka heldur, frá því sem gert er ráð fyrir í gildandi skipulagi. Meginuppbyggingu skal þó að jafnaði beint í þéttbýlið á Hellu, Þykkvabæ eða núverandi byggðakjarna.

- Áætlun er um stækkun íbúðarsvæðis í Gunnarsholti um allt að 12 lóðir og er sveitarstjórn hlynnt henni. Í Gunnarsholti er Landgræðslan með öflugra starfsemi og er vilji til að styrkja hana enn frekar. Staðurinn er í góðum tengslum við vegakerfi og veitur og þar er nú þegar íbúðarbyggð.
- Gert er ráð fyrir að hægt verði að byggja stök íbúðar- og frístundahús sbr. kafla um stakar framkvæmdir, án tengsla við þá landnotkun sem skilgreind er. Hús skulu taka mið af því byggðamynstri sem fyrir er og að jafnaði reist í tengslum við núverandi byggð og/eða veitukerfi, þar sem land hentar lítt til landbúnaðar og utan skilgreindra verndarsvæða.

Umhverfismat fyrir byggð

Í matinu er lögð áhersla á samanburð gildandi skipulags við eftirfarandi þætti:

- Stækkun íbúðarsvæðis í Gunnarsholti.
- Frístundasvæði á Gaddstöðum breytt í íbúðarsvæði.
- Íbúðarsvæði á Minna-Hofi.
- Íbúðarsvæði á Ægissíðu.

- Stök íbúðarhús á landbúnaðarlandi, ótengd landbúnaði.
- Stök frístundahús á landbúnaðarlandi, á 0,5-1 ha lóðum.

Helst er horft til áhrifa á náttúru s.s. á ásynd, á samfélag, íbúafjölgun og skólamál og samgöngur.

4.4.1.1 STÆKKUN ÍBÚÐARSVÆÐIS Í GUNNARSHOLTI

Metin eru áhrif af stækkun íbúðarsvæðis í Gunnarsholti.

Valkostur I - Stækkun íbúðarsvæðis í Gunnarsholti

Í heild er gert ráð fyrir að uppbygging á íbúðarsvæðum aukist frá gildandi skipulagi, samtals um allt að 12 lóðir.

Íbúðarsvæði í Gunnarsholti er nú þegar byggt og í góðum tengslum við núverandi byggingar og starfsemi í Gunnarsholti. Gert er ráð fyrir að svæðið stækki til austurs fyrir allt að 12 lóðir. Mikil skógrækt og uppgræðsla hefur átt sér stað í Gunnarsholti og hefur svæðið nokkuð gildi fyrir dýralíf en fuglum hefur fjölgað samhliða meiri trjágróðri. Áhrif á náttúru eru metin **jákvæð**. Áhrif á ásynd og landslag eru metin **óveruleg** þar sem svæðið eru að nokkru leiti byggt nú þegar. Þá mun trjágróður draga verulega úr áhrifum, m.a. er núverandi byggð ekki sýnileg lengur frá Gunnarsholti. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** en frekari uppbygging er líkleg til að leiða til íbúafjölgunar. Einnig styður stefnan við það markmið aðalskipulags að efla byggð og starfsemi í Gunnarsholti. Áhrif á samgöngur eru metin **neikvæð** því þeir íbúar sem ekki vinna í Gunnarsholti þurfa að aka lengri vegalengdir til og frá vinnu og til að sækja þjónustu og afþreyingu. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en stefnan gefur kost á fastri búsetu á svæðinu. Áhrif á minjar eru talin **engin/lítill**.

Núll kostur – gildandi skipulag

Svæðið er skilgreint sem landbúnaðarsvæði í gildandi skipulagi. Svæðið er þegar byggt og ræktaður hefur verið fjölbreyttur trjágróður. Áhrifin eru talin **óveruleg** á náttúru. Áhrif á ásynd og landslag eru metin **óveruleg** þar sem svæðið er að nokkru leyti byggt nú þegar eða í tengslum við byggð. Áhrif á samfélag eru **neikvæð** því ekki verða til nýir búsetumöguleikar. Áhrif á samgöngur eru metin **jákvæð** því ef ekki byggist upp á svæðinu þarf ekki að aka lengri vegalengdir til vinnu, skóla eða tómsunda. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **óveruleg** og einnig á minjar.

Niðurstaða

Íbúðarbyggð í Gunnarsholti						
	Náttúra	Landslag og ásynd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Stækkun íbúðarsvæðis	+	0	+	-	+	0
Gildandi skipulag – núll kostur	0	0	-	+	0	0

4.4.1.2 FRÍSTUNDASVÆÐI Á GADDSTÖÐUM BREYTT Í ÍBÚÐARSVÆÐI

Um 55 ha svæði er breytt úr frístundasvæði í íbúðarsvæði. Gert er ráð fyrir rúmgóðum lóðum.

Valkostur I – frístundasvæði breytt í íbúðarsvæði

Svæðið er skipulagt fyrir frístundalóðir svo áhrif á náttúru, landslag og ásynd eru **óveruleg** umfram það sem yrði af uppbyggingu svæðisins sem frístundasvæðis. Þá er svæðið við núverandi frístundabyggð og skammt frá þéttbýlinu á Hellu. Lóðaframboð stuðlar að fjölgun íbúa og styrkir núverandi byggð. Eflir atvinnu á framkvæmdatíma. Umferð eykst um svæðið með fastri búsetu. Áhrif á samfélag eru **jákvæð** og **neikvæð**. Áhrif á samgöngur, heilsu og öryggi eru **óveruleg**. Búið er að skrá fornminjar í sveitarfélaginu og eru áhrif á minjar metin **óveruleg**.

Núll kostur – gildandi skipulag

Svæðið er skipulagt fyrir frístundalóðir svo áhrif á náttúru, landslag og ásynd eru **óveruleg** umfram það sem yrði af uppbyggingu svæðisins sem frístundasvæðis. Svæðið er skipulagt fyrir frístundabyggð og er

Í góðum tengslum við núverandi frístundabyggð við Hróarslæk. Umferð um svæðið er minni ef það er frístundasvæði því viðvera er þá yfirleitt bundin við helgar og sumartímann. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** vegna meira næðis á núverandi frístundasvæði við Hróarslæk. Áhrif á samgöngur, heilsu og öryggi eru **óveruleg**. Búið er að skrá fornminjar í sveitarfélaginu og eru áhrif á minjar metin **óveruleg**.

Niðurstaða

Frístundabyggð á Gaddstöðum breytt í íbúðarsvæði						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Frístundasvæði breytt í íbúðarsvæði	0	0	+ -	0	0	0
Gildandi skipulag – núll kostur	0	0	+	0		0

4.4.1.3 ÍBÚÐARSVÆÐI Á MINNA-HOFI

Gert er ráð fyrir að um 115 ha landbúnaðarlandi verði breytt í svæði fyrir íbúðarbyggð. Gert er ráð fyrir allt að 35 rúmum lóðum. Svæðið er algróið og hefur verið nýtt sem beitoland.

Valkostur I – landbúnaðarlandi breytt í íbúðarsvæði.

Verið er að breyta beitolandi í svæði fyrir íbúðarbyggð. Við það breytist vistkerfi svæðisins að hluta því land fer undir vegi og mannvirki þó talsverður hluti svæðisins verði líklega áfram nýtt sem beitoland. Náttúru og jarðmyndanir hafa ekki verið skráðar á svæðinu. Áhrif á náttúru eru metin **neikvæð**. Íbúðarbyggð á allt að 35 lóðum breytir landslagi og ásýnd svæðisins talsvert frá því sem er í dag. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð**. Uppbygging svæðisins hefur jákvæð áhrif á atvinnulíf meðan á henni stendur. Þá er stefnan líkleg til að fjölga íbúum sveitarfélags og hafa jákvæð áhrif á tekjustofna þess en samhliða eykst kostnaður við þjónustu. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Umferð um svæðið eykst við uppbyggingu íbúðarsvæðis og hefur **neikvæð** áhrif á samgöngur, hljóðvist og loftgæði m.v. það sem er í dag. Búið er að skrá fornminjar í sveitarfélaginu og ætti að vera hægt að haga skipulagi svæðisins þannig að þær raskist ekki. Áhrif á minjar eru **óviss**.

Núll kostur – gildandi skipulag

Svæðið verður áfram landbúnaðarland og nýtt sem slíkt. Áhrif af núll kosti eru metin **óveruleg** því svæðið fær að þróast áfram á eigin forsendum.

Niðurstaða

Landbúnaðarlandi breytt í íbúðarsvæði						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Landbúnaðarlandi breytt í íbúðarsvæði	-	-	+	-	-	?
Gildandi skipulag – núll kostur	0	0	0	0	0	0

4.4.1.4 ÍBÚÐARSVÆÐI Á ÆGISSÍÐU

Gert er ráð fyrir að um 15 ha landbúnaðarlandi verði breytt í íbúðarsvæði og gert ráð fyrir allt að 15 íbúðarlóðum. Svæðið er vel gróið og liggur að Ytri-Rangá.

Valkostur I – landbúnaðarlandi breytt í íbúðarsvæði.

Verið er að breyta landbúnaðarlandi í svæði fyrir íbúðarbyggð. Við það breytist vistkerfi svæðisins að hluta því land fer undir vegi og mannvirki þó hluti svæðisins verði hugsanlega áfram nýtt sem landbúnaðarland. Náttúru- og jarðmyndanir hafa ekki verið skráðar á svæðinu. Áhrif á náttúru eru metin **neikvæð**. Íbúðarbyggð á allt að 15 lóðum breytir landslagi og ásýnd svæðisins talsvert frá því sem er í dag. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð**. Uppbygging svæðisins hefur jákvæð áhrif á atvinnulíf meðan á henni stendur. Þá er stefnan líkleg til að fjölga íbúum og hafa jákvæð áhrif á tekjustofna

sveitarfélagsins. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Umferð um svæðið eykst við uppbyggingu íbúðarsvæðis og hefur **neikvæð** áhrif á samgöngur, hljóðvist og loftgæði m.v. það sem er í dag. Svæðið liggur við Árbæjarveg, sem skráður er sem tengivegur og hafa þarf hliðsjón af því að nægilegt bil sé milli vegteninga inn á hann út frá öryggissjónarmiðum. Búið er að skrá fornminjar í sveitarfélaginu og ætti að vera hægt að haga skipulagi svæðisins þannig að þær raskist ekki. Áhrif á minjar eru **óviss**.

Núll kostur – gildandi skipulag

Svæðið verður áfram landbúnaðarland og nýtt sem slíkt. Áhrif af núll kosti eru metin **óveruleg** því svæðið fær að þróast áfram á eigin forsendum.

Niðurstaða

Landbúnaðarlandi breytt í íbúðarsvæði						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Landbúnaðarlandi breytt í íbúðarsvæði	-	-	+	-	-	?
Gildandi skipulag – núll kostur	0	0	0	0	0	0

4.4.1.5 STÖK ÍBÚÐAR- OG FRÍSTUNDAHÚS

Metin eru áhrif af byggingu stakra íbúðarhúsa á landbúnaðarlandi, á allt að 10 ha spildum eða eftir atvikum á skógræktar- og landgræðslusvæðum. Undanfarin ár hefur verið ásókn í fasta búsetu í dreifbýli án tengsla við búskap, byggja þar upp hús og eftir atvikum geymslu/skemmu o.fl. á allt að 10 ha lóðum/spildum. Á slíkum lóðum er mögulegt að stunda áhugabúskap s.s. trjárækt eða húsdýrahald í smáum stíl. Húsin skulu reist í sem bestum tengslum við núverandi byggð eða veitukerfi svo samnýta megi vegi og veitur samhliða því að halda í yfirbragð dreifbýlis. Ræktað land eða annað hallalítið land sem ætla má að sé mjög gott til ræktunar, skal forðast að leggja undir byggingar.

Ávallt er einhver ásókn í frístunda- og íbúðalóðir / spildur sem ekki tengjast landbúnaði eða annarri staðbundinni starfsemi. Uppbygging í dreifbýli er í samræmi við gildandi skipulag og verður áfram í samræmi við kafla um stakar framkvæmdir. Hingað til hefur verið heimilt að hafa allt að þrjú frístundahús og þrjú íbúðarhús á bújörðum, 50 ha eða stærri en með breyttri stefnu er heimilt að byggja í tengslum við núverandi byggð eða í nágrenni núverandi veitukerfa, en þó utan verndarsvæða og lands sem ætla má að gott sé til ræktunar. Litið er til að ný stefna takmarki frekar uppbyggingu en gildandi stefna og beini uppbyggingu fremur að hagkvæmni þar sem nýting veitukerfa batnar en viðbótarkostnaður samfélags er takmarkaður þar sem ávallt þarf að halda úti vega- og veitukerfum til viðhalds núverandi byggð.

Þeir sem sækja í að búa í dreifbýli, eftir atvikum litlum kjörnum, eru að sækja annað hvort í endurnýjuð tengsl við svæði sem skiptir þá miklu og/eða sækja í rólegt umhverfi og nálægð við gróður og dýr, þ.á.m. fuglalíf. Ánægja íbúa skiptir miklu varðandi heilsu og vellíðan. Út frá samfélagslegu sjónarhorni er viðbótarkostnaður lágmarkaður með því að byggt sé í tengslum við þau vega- og veitukerfi sem fyrir eru. Vinnusókn íbúa er auðvelduð með góðum samgöngum og öflugum fjarskiptum en tími og ferðir til og frá vinnu eru mjög mismunandi innan þéttbýlis og eru oft auðveldari í dreifðari byggðum, m.a. fer iðulega styttri tími í milliferðir.

Stök íbúðarhús/frístundahús

Gert er ráð fyrir að gott landbúnaðarland skuli nýtt til landbúnaðar og óæskilegt er að slík svæði séu tekin undir byggingar, skógrækt eða aðra starfsemi sem hamlar, til lengri tíma, notkun svæðisins til ræktunar. Áhrif á náttúru eru **jákvæð** þar sem gert er ráð fyrir að íbúðarhús verði ekki byggð á góðu ræktunarlandi. Áhrif á landslag og ásýnd eru háð staðsetningu hverju sinni, t.a.m. hvort landið er mishæðótt. Því eru áhrifin metin **óviss**. Áhrif stefnunnar á samfélag eru metin **jákvæð**, einkum vegna mögulegrar íbúafjölgunar. Áhrif á samgöngur eru vegna lagningar vega að stökum íbúðarhúsum en þar sem gert er

ráð fyrir að slík hús séu í sem bestum tengslum við núverandi bæjartorfur eða önnur vega- og veitukerfi, eru áhrifin metin **jákvæð**. Áhrif á heilsu og minjar eru metin **óveruleg**.

Núll kostur – gildandi skipulag

Heimilt er, í gildandi skipulagi að byggja allt að þrjú frístundahús og þrjú íbúðarhús á landbúnaðarlandi bújarða 50 ha og stærri, án þess að skilgreina það sérstaklega í aðalskipulagi. Reynsla af umræddu ákvæði er ekki góð m.a. vegna þess að ekki liggur alltaf fyrir hvaða afmörkun bújarða skal miða við, hvort nýjar bújarðir séu bundnar kvóta eldri jarðar eða ávinni sér „kvóta“ með því að verða lögbýli. Auk þess eru engar kvaðir um hvar innan bújarða verði byggt. Áhrif á náttúru geta því í einhverjum tilfellum verið nokkur eða jafnvel mikil. Áhrifin eru því metin **óviss/neikvæð**. Áhrif á landslag og ásýnd eru háð staðsetningu hverju sinni t.a.m. hvort landið er mishæðótt. Því eru áhrifin metin **óviss**. Áhrif stefnunnar á samfélag eru metin **jákvæð**, einkum vegna mögulegrar íbúafjölgunar. Áhrif á samgöngur vegna lagningar vega að nýjum íbúðarhúsum geta verið nokkur eða mikil því hugsanlegt er að leggja þurfi vegi langar leiðir. Áhrifin eru því metin **óviss**. Áhrif á heilsu og minjar eru metin **óveruleg**.

Niðurstaða

Stök íbúðar- og frístundahús							
	Náttúra		Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Stök íbúðar- og frístundahús	+		?	+	+	0	0
Núll kostur – óbreytt staða	?	-	?	+	?	0	0

4.4.1.6 NIÐURSTAÐA FYRIR BYGGÐ Í DREIFBÝLI

Stefna um íbúðarbyggð hefur á heildina litið jákvæð eða óveruleg áhrif á umhverfisþætti, byggðin þéttist og líkur eru á að íbúum fjölgi. Fjölbreytt framboð íbúðarsvæða eykur möguleika á að einstaklingar finni sér búsetu þar sem þeim líkar hvað best og eykur þar með vellíðan. Þéttari byggð, í tengslum við núverandi þjónustukerfi stuðlar að bættri nýtingu núverandi vega og veitna samhliða því að fjölga notendum til að standa undir rekstri þeirra.

Uppbygging stakra íbúðarhúsa í dreifbýli er jákvæð svo fremi sem þau séu í góðum tengslum við núverandi byggð, vegi eða veitur þar sem betri nýting fæst á núverandi dreifikerfi. Ætla má að þeir sem setjast að í dreifbýli, án tengsla við staðbundna atvinnu, sækji í þá vellíðan sem þeir upplifa á slíkum svæðum. Stærsti hluti kostnaðar, sem fylgir nýjum tengingum við veitukerfi, þ.á.m. vegtengingum er greiddur af viðkomandi landeigendum og því er takmarkaður viðbótarkostnaður á samfélagið. Ný byggð þarf ekki að hafa áhrif á minjar eða verndarsvæði.

Í gildandi skipulagi eru heimiluð 3 hús, sem ekki tengjast landbúnaði á jörð 50 ha og stærri og það hefur verið vandkvæðum bundið að meta hvað telst vera jörð og hvenær lóðir úr jörðinni nýta þann kvóta. Því gerir núverandi stefna ráð fyrir að nýjar byggingar skuli liggja vel við samgöngum og öðrum veitukerfum og forðast verði að setja þær niður á verndarsvæðum eða kljúfa ræktað land eða annað hallalítið land sem ætla má að henti vel til jarðræktar.

Ný íbúðarsvæði á Gaddstöðum, Minna Hofi og Ægissíðu. Gert er ráð fyrir að lóðir verði stórar og eftir atvikum verði hægt að hafa lágmarks húsdýrahald innan stærri lóða. Því vill sveitarstjórn heimila íbúðarlóðir utan þéttbýlis sveitarfélagsins þó það kunni að auka kostnað við þjónustu en nú þegar er þjónustu haldið úti í dreifbýli sveitarfélagsins. Ný svæði styrkja byggð og nýta betur núverandi veitukerfi samhliða því að styrkja rekstrargrunn þeirra kerfa sem halda þarf úti.

Sveitarstjórn telur uppbyggingu í dreifbýli / landbúnaðarlandi umhverfisvæna svo framarlega að ræktað land eða verndarsvæði skerðist ekki og uppbygging sé í góðum tengslum við núverandi byggð og veitukerfi, sérstaklega vegakerfið. Ný íbúðarhús verði í 50 – 2000 m fjarlægð frá núverandi stofn-, tengi- eða héraðsvegakerfi. Stefna sveitarfélags er að halda öllu sveitarfélaginu í byggð. Aukin byggð í dreifbýlinu styrkir rekstur veitukerfa og nýtir betur þá þjónustu sem halda þarf úti í dreifbýli. Ljósleiðari og bætt vega- og fjaraskiptaþjónusta bætir verulega möguleika íbúa til að sinna a.m.k. hluta vinnu frá sínu heimili. Fjölmargir sækja vinnu úr dreifbýli í þéttbýli, m.a. núverandi bændur og aðrir sem hafa einnig

staðbundna atvinnu við sitt heimili. Einnig sækja fjölmargir einstaklingar vinnu úr þéttbýli í dreifbýli eða á milli þéttbýlisstaða.

4.4.2 Frístundabyggð

Frístundasvæði eru á þó nokkrum stöðum en flest þó ofarlega í byggðinni eða við hálendisjaðarinn. Frístundasvæði eru lítt breytt frá gildandi skipulagi. Gert er ráð fyrir nýju frístundasvæði í landi Unhóls og fellt er út svæði við Foss, þá er svæði í landi Efra-Sels stækkað um 11 ha.

Umhverfismat fyrir frístundabyggð

Í matinu er lögð áhersla á samanburð gildandi skipulags við eftirfarandi þætti:

- Nýtt frístundasvæði í landi Unhóls í Þykkvabæ og stækkun svæðis í Efra-Seli. Þó talsvert framboð sé af frístundasvæðum er iðulega eftirspurn eftir nýjum svæðum. Í einhverjum tilfellum vilja landeigendur skipuleggja svæði fyrir ættingja o.fl. aðila sem eiga tengingar inn á svæðið.
- Fellt er út frístundasvæði í landi Foss. Svæðið er óbyggt, liggur ofan byggðar og er á vatnsverndar-svæði, í flokki II.

4.4.2.1 FRÍSTUNDABYGGÐ Í UNHÓL OG EFRA-SELI

Metin eru áhrif af nýju frístundasvæði í landi Unhóls.

Frekari uppbygging frístundasvæða

Svæðin eru vel gróin og heppileg sem beutiland og líklega einnig til ræktunar, þó stutt sé niður á sand. Stefnan hefur því **neikvæð** áhrif á landbúnaðarland en **jákvæð** áhrif á gróður því uppbyggingu á frístundasvæðum fylgir í flestum tilfellum trjágróður til myndunar skjóls. Landið er flatt og eru áhrif af uppbyggingu metin **neikvæð** á landslag og ásýnd. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** því stefnan styrkir tekjustofna sveitarfélagsins og er líkleg til að efla atvinnulíf því frístundabyggð kallar á aukna þjónustu á svæðinu. Áhrif á samgöngur eru metin **engin/lítill** og sömuleiðis áhrif á heilsu og minjar.

Núll kostur – gildandi skipulag

Í gildandi skipulagi er umrætt svæði skilgreint sem landbúnaðarsvæði. Þar sem landið er vel gróið hefur það **jákvæð** áhrif að halda því áfram í landbúnaðarnotum og stuðla þannig að vernd góðs landbúnaðarlands. Það hefur sömuleiðis **jákvæð** áhrif á landslag og ásýnd að halda landnýtingu óbreyttri. Óbreytt landnotkun hefur **engin** áhrif á samfélag, samgöngur, heilsu eða minjar.

Niðurstaða

Frístundabyggð í Unhól og Efra-Seli							
	Náttúra		Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Frekari uppbygging frístundasvæða	+	-	-	+	0	0	0
Núll kostur – óbreytt staða	+		+	0	0	0	0

4.4.2.2 FRÍSTUNDASVÆÐI Á FOSSI

Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir frístundasvæði á Fossi, ofarlega á Rangárvöllum. Svæðið er óbyggt, í eigu sveitarfélagsins og ekki fyrirhugað að það verði nýtt sem frístundasvæði. Auk þess er svæðið á grannsvæði vatnsbólans Krappa í Rangárþingi eystra. Það er því talið hafa **jákvæð** áhrif, með tilliti til mengunarhættu, að fella frístundasvæðið út. Einnig fellur það undir markmið aðalskipulagsins að tryggja vatnsgæði til framtíðar. Eftir sem áður er þó nokkuð framboð á frístundasvæðum í sveitarfélaginu og áhrif á samfélag því **engin/lítill**.

4.4.2.3 NIÐURSTAÐA FYRIR FRÍSTUNDABYGGÐ

Nýtt frístundasvæði við Unhól og stækkun svæðis í Efra-Seli er á ágætu landbúnaðarlandi. Landeigandi hefur hug á uppbyggingu á svæðinu á allt að 25 frístundalóðum. Sveitarstjórn lítur til þess að fáir möguleikar eru á þessu svæði fyrir frístundahús og vill því heimila uppbyggingu í Unhóli. Stækkun svæðis í Efra-Seli er í góðum tengslum við núverandi frístundabyggð sem þegar hefur byggst upp á svæðinu.

Þá vill sveitarstjórn fella út frístundasvæðið á Fossi þar sem engin eftirspurn er eftir uppbyggingu þar. Auk þess er svæðið innan grannsvæðis vatnsbóls í Rangárbingi eystra.

4.4.3 Landbúnaðarsvæði

Í Landsskipulagsstefnu 2015 – 2026 er kveðið á um að við endurskoðun aðalskipulags sveitarfélaga fari fram flokkun landbúnaðarlands og hún verði lögð til grundvallar skipulagsákvörðunum. Ekki er farið út í greiningu á landbúnaðarlandi að svo komnu, þar sem aðferðafræði við greiningu liggur ekki fyrir. Stefnt er að kortlagningu landbúnaðarlands þegar aðferðafræðin liggur fyrir. Þó er í stefnumörkun gert ráð fyrir að forðast verði að leggja ræktað land eða annað hallalítið land sem ætla má að sé gott til jarðræktar, undir landnotkun sem takmarki jarðræktarmöguleika þess til lengri tíma.

Áfram verður gert ráð fyrir að hægt verði að byggja upp á landbúnaðarlandi fjölbreytta starfsemi sem ekki tengist beint þeim búrekstri sem rekinn er en þó er dregið heldur úr byggingamagni. Í gildandi skipulagi var miðað við 1.500 m². Þetta ákvæði gildir fyrir atvinnustarfsemi eins og smiðju, verkstæði, gistiheimili, gestahús, verslun og/eða veitingarekstur. Eðlilegt er að þegar ábúendur fara í rekstur, sem stór hluti tekna þeirra byggist á, þá sé það svæði skilgreint til viðeigandi nota í skipulagi.

Á landbúnaðarlandi er heimilt að byggja stök íbúðarhús án tengsla við búrekstur. Áhrif slíkrar uppbyggingar eru metin í kafla 4.4.1. Engar umtalsverðar breytingar eru gerðar á stefnumörkun um landbúnaðarland utan þess sem snýr að heimildum fyrir uppbyggingu íbúðarhúsa.

Sveitarstjórn telur uppbyggingu í dreifbýli / landbúnaðarlandi umhverfisvæna svo framarlega að ræktað land eða verndarsvæði skerðist ekki og uppbygging sé í góðum tengslum við núverandi byggð og veitukerfi, sérstaklega vegakerfið. Ný íbúðarhús verði í 50 – 2000 m fjarlægð frá núverandi stofn-, tengi- eða héraðsvegakerfi. Stefna sveitarfélagsins er að halda því öllu í byggð. Aukin byggð í dreifbýlinu styrkir rekstur veitukerfa og nýtir betur þá þjónustu sem halda þarf úti í dreifbýli. Ljósleiðari og bætt vega- og fjarskiptaþjónusta bætir verulega möguleika íbúa til að sinna a.m.k. hluta vinnu frá sínu heimili. Fjölmargir sækja vinnu úr dreifbýli í þéttbýli, m.a. núverandi bændur og aðrir sem hafa einnig staðbundna atvinnu við sitt heimili. Einnig sækja fjölmargir einstaklingar vinnu úr þéttbýli í dreifbýli eða á milli þéttbýlisstaða.

4.4.4 Skógræktar- og landgræðslusvæði

Á skipulagsuppdrætti eru afmörkuð skógræktar- og landgræðslusvæði sem hafa nokkuð skýra samningsbundna afmörkun og/eða stefnt er að uppgræðsluáðgerðum til lengri tíma. Svæðin voru á gildandi skipulagi ýmist skilgreind sem opin svæði til sérstakra nota eða óbyggð svæði. Litlar breytingar eru gerðar á stefnumörkun varðandi skógrækt og landgræðslu.

Líta ber á allt land innan sveitarfélags sem mögulegt landgræðslusvæði, svæði til gróðurverndar, landbóta og/eða skjólmyndunar. Unnið er að endurheimt landgræða á fjölmörgum minni svæðum, s.s. vegna gæðastýringar í sauðfjárrækt, ýmissa landbótaáætlana og innan verkefnisins Bændur græða landið. Þá er unnið að stórum uppgræðsluverkefnum s.s. Hekluskógum. Þó þessi verkefni séu unnin skv. samningum þá er iðulega unnið á litlum svæðum árlega og jafnvel ekki á sama svæði frá ári til árs. Unnið er á rýrum svæðum og gróðurlitlum þar sem gróður er styrktur og eftir atvikum plantað í svæðin. Svæðin eru oft friðuð tímabundið eða beitarstýring viðhöfð. Litið er á að uppgræðsla, þ.m.t. skjólbelta- og skógrækt, sé heimil þar sem hennar er þörf en ekki verði farið í mikla samfellda uppgræðslu / skógrækt nema landnotkun sé breytt. Þá ber að hafa í huga að minjum, hvort heldur sem er þjóðminjum eða náttúru-minjum verði ekki spillt með uppgræðslu eða skógrækt og einnig skal huga að því að spilla ekki góðum útsýnisstöðum með skógrækt.

Þá má nefna að áhugaskógrækt, skjólbeltarækt og önnur skjólræktun er stunduð mjög víða á landbúnaðarlandi og reyndar einnig á frístunda- og íbúðarsvæðum, án þess að gerð sé grein fyrir þeirri landnotkun sérstaklega.

Stefnan er talin hafa **jákvæð** áhrif á náttúru þar sem landi sem hentar vel til landbúnaðar verður hlíft við skógrækt en leyfð í jaðri svæða sem getur aukið uppskeru vegna skjóls. Þá er jákvætt að græða upp gróðurlítið eða gróðursnautt land. Gróður, sérstaklega skógur, er öflug vörn gegn foki sand- og gjóskuefna, sérstaklega á virkum eldfjallasvæðum, s.s. í nágrenni Heklu. Þá dregur gróður úr skafrenningi á veturna. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð** eða **óveruleg**. Skógrækt og landgræðsla hafa mikil áhrif á landslag og ásýnd en stærð og staðsetning svæða skiptir mestu máli þegar meta á hversu umfangsmikil áhrifin eru. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** þar sem skógrækt og landgræðsla geta bætt lífsgæði íbúa vegna skjóls auk þess sem möguleikum til útivistar gæti fjölgað og dregið úr uppblæstri og foki yfir byggð. Þá hefur landgræðsla og skógrækt veruleg **jákvæð** áhrif á heilsu og öryggi sem og samfélag í tengslum við alþjóðasamninga, með bindingu kolefnis, bæði í trjám og sérstaklega í jarðvegi þar sem kolefni binst til lengri tíma. Áhrif á samgöngur eru metin **jákvæð/óviss** en huga verður að því að skógrækt og skjólbeltarækt sé ekki nálægt vegum vegna áhrifa á vegsýn fram á veginn og vegna snjó-söfnunar. Jákvæð áhrif á samgöngur verða ef dregur úr uppblæstri og foki sem getur lokað vegum tímabundið. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en skógrækt og landgræðsla stuðla að bættum loftgæðum og dregur úr hættu vegna veðurs s.s. hvössum vindhviðum.

4.4.5 Ferðaþjónusta

Ferðaþjónusta er almennt á afþreyingar- og ferðamannasvæði eða verslunar- og þjónustusvæði. Þetta er þjónusta við ferðamenn en þjónar einnig íbúum svæðisins. Þessi landnotkun tekur m.a. yfir gangnamannaskála, fjárréttir, útivistarsvæði, tjaldsvæði, verslun, veitinga- og gistiþjónustu.

Í byggðahluta sveitarfélagsins er öflug ferðaþjónusta, fjölmörg hótél og gistiheimili, auk gestahúsa sem leigð eru út til gistingar. Víða hafa verið skilgreind verslunar- og þjónustusvæði. Hluti þeirra gæti allt eins verið skilgreindur sem afþreyingar- og ferðaþjónustusvæði þar sem eingöngu er um að ræða gistingu í gestahúsum, stundum í tengslum við tjaldsvæði.

Í Rammaskipulag Suðurlandis er lögð áhersla á verndun hálendissvæða sveitarfélaganna, m.a. með því að greiða fyrir samgöngum um svæðið og tryggja rekstrargrundvöll þjónustustaða til að hægt sé að vanda alla uppbyggingu og viðhald¹⁸.

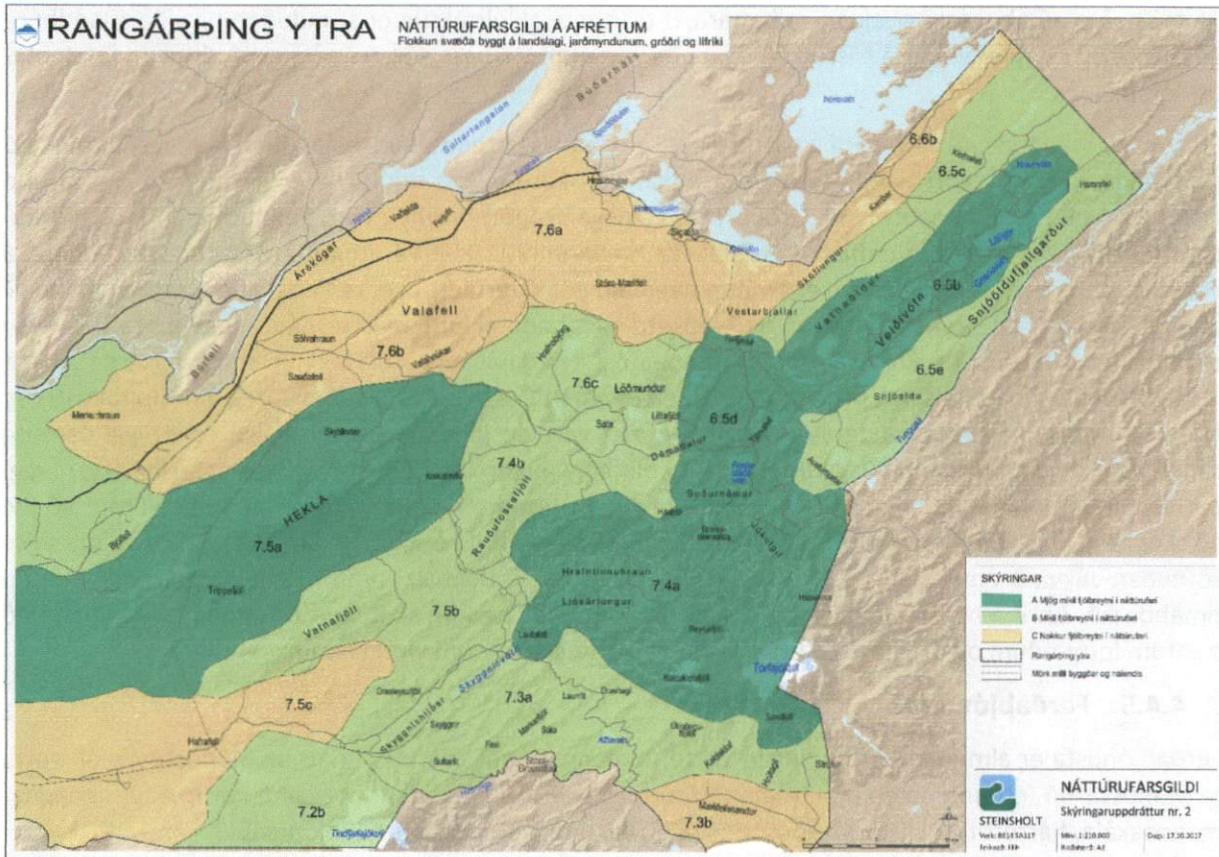
Í landsskipulagsstefnu er gert ráð fyrir að ferðaþjónusta verði eflað en um leið verði varðveitt þau gæði sem eru undirstaða hennar. Uppbygging ferðamannaaðstöðu á miðhálandinu stuðli að góðri aðstöðu ferðamanna, en jafnframt verði gætt að því að óbyggðaupplifun og náttúrugæði skerðist sem minnst vegna mannvirkja og umferðar.

Samhliða vinnu við endurskoðun aðalskipulags er unnin skýrsla um ferðamál fyrir sveitarfélagið¹⁹. Í henni kemur fram að umferð um hálendið er mikil eftir að svæðið opnar, venjulega í júnímánuði. Umferð um þjóðveg 1 í gegnum sveitarfélagið hefur á síðustu 10 árum aukist úr 2.050 bílum á dag (m.v. meðal-umferð á dag allt árið) í 3.350 bíla eða um 65%. Á sama tíma hefur sumardagsumferð (meðal-umferð á dag yfir sumarið) á Fjallabaksleið nyrðri aukist um 135%, var um 241 bíll á dag árið 2016 samanborið við 103 bíla á dag árið 2006. Reyndar hefur umferð, sbr. upplýsingar Vegagerðarinnar, aukist langmest á Fjallabaksleið nyrðri og Dómadalsleið. Mun minni fjölgun er á öðrum vegum. Í skýrslunni er einnig greint frá niðurstöðum ýmissa rannsókna sem gerðar hafa verið í tengslum við ferðamennsku og upplifun ferðamanna.

Í skýrslunni er gerð landslagsgreining þar sem lagt er mat á landslag og náttúru til að meta gildi lands út frá mismunandi þáttum. Þar kemur fram að svæði á hálendinu skora mjög hátt hvað varðar náttúruferðir. Sérstaklega svæðið umhverfis Heklu, Torfajökul og Veiðivötn, en í heild flokkast hálendissvæðin hátt (Mynd 19). Mikilvægt er að beina uppbyggingu að þeim svæðum sem skora lægra varðandi gildi náttúruferðir.

¹⁸ (Steinsholt ehf. 2014).

¹⁹ (Steinsholt ehf 2017).



Mynd 19. Landslagsgreining. Mikilvægast er að vernda dökkgrænu svæðin út frá gildi náttúruvars á þeim.

Samkvæmt Vegvísi í ferðapjónustu eru áningarstaðir ferðamanna merktir á skipulagsuppdráttum og umfjöllun um þá er í greinargerð. Þar er einnig kveðið á um að unnið verði markvisst að náttúruvernd og uppbyggingu aðstöðu innan þjóðlendna með sjálfbærni staða í huga, auk þess sem aðstaðan falli vel að landslagi og gott viðhald sé á svæðum í almannaeigu²⁰.

Litlar greiningar hafa verið gerðar varðandi breytingu atvinnulífs eða áhrifa ferðapjónustu á atvinnulíf innan einstakra svæða, s.s. sýslu- eða sveitarfélaga. Fyrir hverja 111 ferðamenn er áætlað að verði til eitt nýtt starf²¹. Ætla má að stór hluti þeirra starfa sé innan höfuðborgarsvæðisins þó hluti þeirra sé unninn úti á landi, en mörg fyrirtæki gera út frá Reykjavík og mjög misjafnt hve mikil þjónusta er keypt út um land. Talsverð uppbygging hefur þó verið innan sveitarfélagsins á sviði ferðapjónustu.

Í nýlegri Áfangastaðaáætlun Suðurlands 2018-2021 kemur fram að áhersla er á að styrkja grunnþjónustu og innviði. Almenn er þörf á betri samgöngum innan svæðisins sem og inn á landshlutann til að dreifa ferðamönnum betur. Einnig er þörf á heildrænni uppbyggingu áningarstaða.

Umhverfismat fyrir uppbyggingu á hálendi

Í matinu er lögð áhersla á samburð gildandi skipulags við eftirfarandi þætti:

- Uppbygging norðan Heklu – Gert er ráð fyrir fjallaseli í Skjólkvíum og að fjallasel við Rauðuskál verði fellt út. Áfangagil verði skálasvæði og stefnt að frekari uppbyggingu þar.
- Uppbygging sunnan Torfajökuls. Ný fjallasel við Laufafell og í Grashaga.
- Landmannalaugar – Mannvirki færð norður fyrir Námshraun og gert ráð fyrir frekari uppbyggingu.

4.4.5.1 UPPBYGGING NORÐAN HEKLU

Við Rauðuskál og Skjólkvíar er í gildandi skipulagi sitt hvort fjallaselið með um 2 km millibili, auk þess sem gert er ráð fyrir fjallaseli í Áfangagili. Hugmynd er um að hætta við uppbyggingu í Rauðuskál en gera

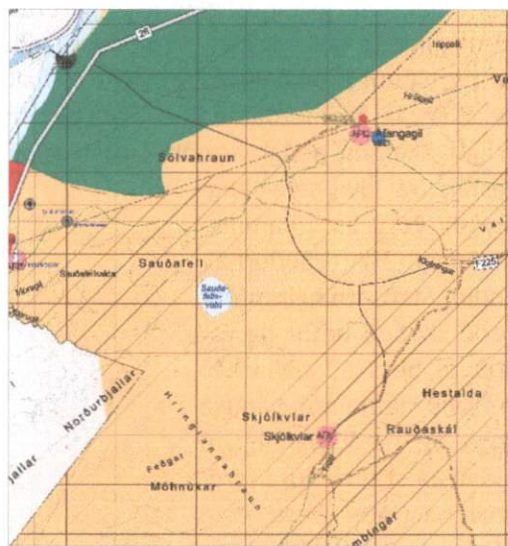
²⁰ (Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið and Samtök ferðapjónustunnar 2015).

²¹ (Greiningardeild Arion banka 2016).

ráð fyrir uppbyggingu í Áfangagili og Skjólkvíum. Í Áfangagili eru skilaréttir Landmanna auk gisti- og ferðapjónustu, aðallega fyrir göngu- og hestafólk. Gert er ráð fyrir að auka þjónustu allverulega í Áfangagili, enda liggur staðurinn ágætlega við göngu- og reiðleiðum, fremur skammt frá Landvegi og aðgengi getur verið auðvelt stóran hluta ársins. Áfangagil þjónustar ferðamenn á vesturhluta Fjallabaksvæðisins. Staðurinn er áningarstaður á reiðleið um svæðið og á gönguleið um Hellismannaleið. Þá eru skilaréttir Landmanna í Áfangagili. Með breytingu á vestasta hluta Dómadalsleiðar og betri vegi í Skjólkvíar er gert ráð fyrir að Áfangagil fái aukið þjónustuhlutverk í tengslum við ferðir á Heklu. Áfangagil verður fært úr fjallaseli í skálasvæði. Skjólkvíar og Rauðaskál hafa mikið náttúrufarsgildi skv. landslagsgreiningu (Mynd 19) enda liggja svæðin nálægt Heklu. Staðsetning fjallasels í Skjólkvíum hentar vel sem upphafsstaður vegna göngu á Heklu en vegtenging að Skjólkvíum er auðveld og hægt að hafa þangað veg sem gæti verið opinn stóran hluta ársins meðan Rauðaskál liggur mun hærra. Þá þarf að huga að fjarlægð milli staða til að tryggja rekstrargrundvöll þeirra. Ekki er gert ráð fyrir að tveir staðir með 2 km millibili geti borið sig. Gert verður ráð fyrir öflugri upplýsingaþjónustu í Skjólkvíum og veitingarekstri, auk þess sem hægt væri að halda úti ferðum á Heklu. Núll-kostur, gerir ráð fyrir óbreyttri stöðu sem er vart ásættanleg út frá öryggissjónarmiðum, þar sem engin stýring er varðandi ferðamennsku á Heklu og ekki neinar upplýsingar um hvort og þá hve margir eru á fjallinu hverju sinni.

Gert er ráð fyrir breytingu á vestasta hluta Dómadalsleiðar og aðkomu að Skjólkvíum. Er sú breyting metin sérstaklega í kafla 4.4.8.1.

Engar byggingar eru í Rauðuskál eða Skjólkvíum en tvö hús eru í Áfangagili. Þó hafa undirstöður fyrir skála verið reistar í Skjólkvíum. Allir staðirnir eru innan svæðis á náttúruminjaskrá N730 og hverfisverndarsvæðis.



Mynd 20. Gildandi skipulag t.v. og tillaga að endurskoðuðu skipulagi t.h.

Uppbygging á tveimur svæðum norðan Heklu

Áhrif af frekari uppbyggingu í Skjólkvíum og Áfangagili á náttúru, gróður og dýralíf eru metin **óveruleg/neikvæð** en bæði svæðin eru lítt gróin hrauna- og vikursvæði, þó eru nokkrar gróurtorfur umhverfis Áfangagil. Skjólkvíar eru á svæði þar sem náttúrufarsgildi er metið hátt. Áhrif á ásynd og landslag eru metin **óveruleg** þar sem auðvelt er að fella mannvirki að mishæðum í landi og vanda til verka við frágang umhverfis þau. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** því stefnan stuðlar að atvinnuuppbyggingu og betri þjónustu við íbúa og gesti. Einnig stuðlar stefnan að því að svæði sem eru ætluð fyrir ferðamenn séu í stakk búin til að taka við þeim fjölda sem þangað vill sækja. Stefnan er líkleg til að styðja við og fjölga gönguleiðum á svæðinu og eru áhrif á samgöngur því metin **jákvæð**. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en með uppbyggingu eykst viðvera á svæðinu og getur þannig leitt til öflugri fræðslu t.d. til þeirra sem ganga á Heklu og þannig bætt öryggi þeirra. Nýjar byggingar kunna að skerða víðerni og uppbygging er líkleg til að fjölga gestum á svæðinu. Áhrif á verndarsvæði eru því metin **óviss**.

Núll kostur - uppbygging á þremur svæðum norðan Heklu

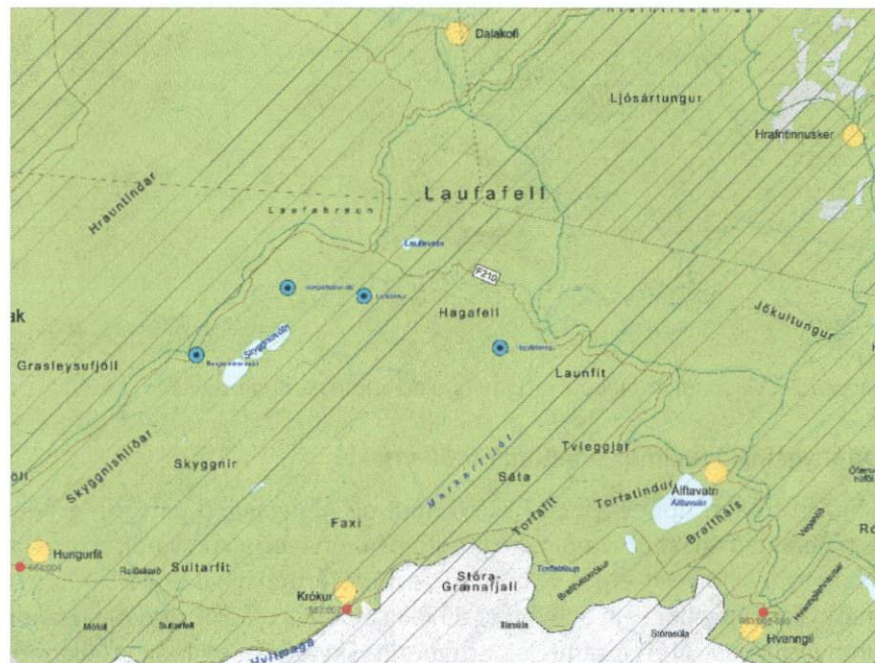
Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir uppbyggingu fjallaselja á þremur stöðum, þar af eru tvö þeirra á svæðum sem hafa hátt náttúrufarsgildi. Áhrif á náttúru eru metin **neikvæð**. Áhrif á landslag eru metin **óveruleg** þar sem hægt er að fella mannvirki að mishæðum í landi og vanda til verka við frágang umhverfis þau. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð/óviss** því sett er spurningarmerki við rekstrargrundvöll þriggja staða með stuttu millibili og einungis tveggja km milli Skjólkvía og Rauðuskálar. Stefnan er líkleg til að styðja við og fjölga gönguleiðum á svæðinu og eru áhrif á samgöngur því metin **jákvæð**. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en með uppbyggingu eykst viðvera á svæðinu og getur þannig leitt til öflugri fræðslu t.d. til þeirra sem ganga á Heklu og þannig bætt öryggi þeirra. Nýjar byggingar kunna að skerða víðerni og uppbygging er líkleg til að fjölga gestum á svæðinu. Áhrif á verndarsvæði eru því metin **óviss**.

Niðurstaða

Uppbygging norðan Heklu							
	Náttúra		Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Uppbygging á tveimur svæðum	0	-	0	+	+	+	?
Núll kostur – uppbygging á þremur svæðum	-		0	+	?	+	?

4.4.5.2 UPPBYGGING SUNNAN TORFAJÖKULS

Í Ramma­skipulagi Suðurhá­lendis er gert ráð fyrir fjallaseli vestan Markarfljóts, sunnan Laufafells.²² Staðsetningin er ákjósanleg út frá þjónustu við göngu- og hestahópa auk annarra ferðamanna. Gert er ráð fyrir greiðum samgöngum úr byggð að fjallaseli við Laufafell enda ekki yfir nein vatnsföll að fara. Þá er aukið öryggi fyrir ferðamenn að hafa þjónustu á þessu svæði. Möguleiki er á gerð göngubrúar yfir Markarfljót, skammt neðan ármóta Ljósár og við það opnast fleiri möguleikar. Fjallasel við Laufafell er fært vestar frá því sem hugmyndir voru um í Ramma­skipulagi fyrir Suðurhá­lendið. Staðsetningin hefur verið skoðuð betur og var litið til þess að fjallaselið yrði við gatnamót tveggja vega og næði þannig að þjónusta stærri hluta ferðamanna. Auk þess er í nágrenninu lítil virkjun og e.t.v. mögulegt að nota hluta raforkunnar til kyndingar/lýsingar fremur en að nota díselrafstöð.

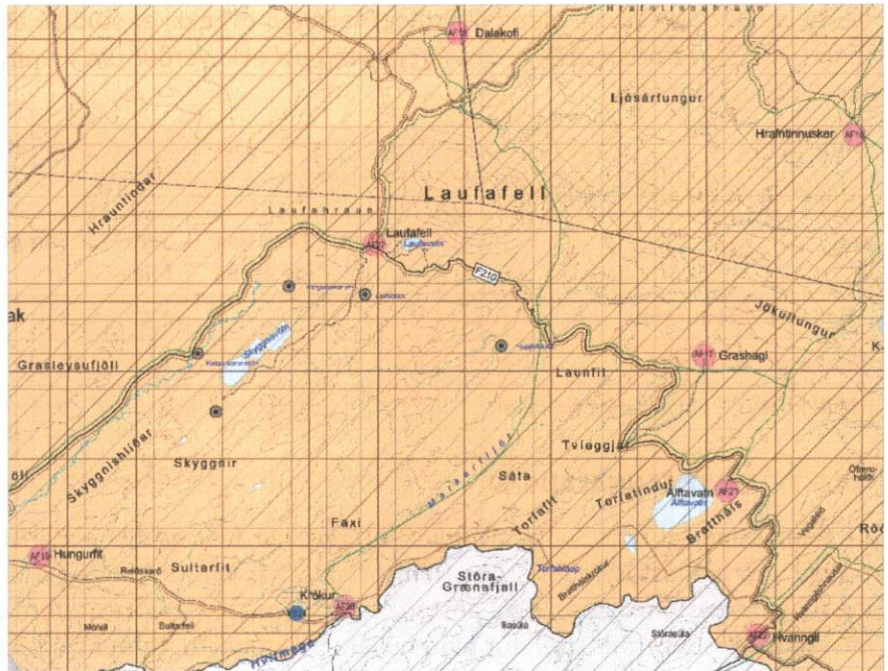


Mynd 21. Gildandi aðalskipulag fyrir Laufafell, Grashaga og nágrenni.

²² (Steinsholt sf. 2014).

Í Grashaga verður byggt upp fjallasel við náttúruleg sem þar er og er áhugi á að byggja upp þjónustu fyrir göngu- og hestafólk til baða, snyrtingar, dagdvalar og möguleika á gistingu. Gert er ráð fyrir aðkomu að Grashaga með Grashagakvísl í eða við lækjarfarveg.

Miklar náttúruperlur eru í góðu göngufæri frá Grashaga og skála við Laufafell og má þar nefna Ljósá, Ljósárgil og Ljósárfoss, Laufafellsvatn, Hvannstöð og Nafnlaus foss, auk fjalla eins og Laufafells og Sátu. Báðir staðirnir eru á svæði sem hafa mikla fjölbreytni í náttúruferjum (Mynd 19).



Mynd 22. Tillaga að endurskoðuðu aðalskipulagi fyrir Laufafell, Grashaga og nágrenni.

Fjallasel sunnan Laufafells

Fyrirhuguð uppbygging er á svæði sem hefur mikla fjölbreytni í náttúruferjum og er bæði á náttúruminjaskrá og nýtur hverfisverndar. Áhrif af uppbyggingu fjallasels sunnan Laufafells eru metin **óviss/neikvæð** á náttúru. Áhrif á ásýnd og landslag eru metin **óveruleg** þar sem auðvelt ætti að vera að fella mannvirki að mishæðum í landi og draga úr sýnileika þeirra. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** því stefnan stuðlar að atvinnuuppbyggingu og betri þjónustu við íbúa og gesti. Stefnan er líkleg til að styðja við og fjölga gönguleiðum á svæðinu og eru áhrif á samgöngur metin **jákvæð**. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en með uppbyggingu eykst viðvera á svæðinu og getur þannig leitt til öflugri fræðslu og eftirlits við ferðamenn og þannig bætt öryggi þeirra. Nýjar byggingar kunna að skerða víðerni og uppbygging er líkleg til að fjölga gestum á svæðinu. Áhrif á verndarsvæði eru metin **óviss**.

Fjallasel í Grashaga

Fyrirhuguð uppbygging er á svæði sem hefur mikla fjölbreytni í náttúruferjum og er bæði á náttúruminjaskrá og nýtur hverfisverndar. Áhrif af uppbyggingu fjallasels í Grashaga eru metin **óviss/neikvæð** á náttúru. Áhrif á ásýnd og landslag eru metin **óveruleg** þar sem auðvelt ætti að vera að fella mannvirki að mishæðum í landi og draga úr sýnileika þeirra en þó er vandasamt að tengja veg að selinu. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Stefnan stuðlar að atvinnuuppbyggingu og betri þjónustu við íbúa og gesti og er það jákvætt. Stefnan er líkleg til að styðja við og fjölga gönguleiðum á svæðinu og eru áhrif á samgöngur því metin **jákvæð**. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð** en með uppbyggingu eykst viðvera á svæðinu og getur þannig leitt til öflugri fræðslu og eftirlits við ferðamenn og þannig bætt öryggi þeirra. Nýjar byggingar kunna að skerða víðerni og uppbygging er líkleg til að fjölga gestum á svæðinu. Áhrif á verndarsvæði eru metin **óviss**.

Núll kostur – ekkert nýtt fjallasel

Í gildandi skipulagi er ekki gert ráð fyrir fjallaseljum við Laufafell né í Grashaga.

Áhrif af gildandi skipulagi eru metin **jákvæð** á náttúru því áfram er stuðlað að vernd lands sem er á náttúruminjaskrá, nýtur hverfisverndar og hefur mikla fjölbreytni í náttúruferjum. Áhrif á landslag eru metin **jákvæð** þar sem ekki er um neina mannvirkjagerð að ræða. Áhrif á samfélag eru metin **óveruleg** því eftir sem áður er nokkur fjöldi skála í nágrenninu þar sem ferðamenn sækja sér þjónustu. Stefnan er metin hafa **óveruleg** áhrif á samgöngur því ekki er gert ráð fyrir neinum breytingum á þeim. Þá eru áhrif á

heilsu, vellíðan og öryggi metin **óveruleg/neikvæð** því ekki er stuðlað að fræðslu og eftirliti við ferðamenn. Áhrif á verndarsvæði eru metin **jákvæð** því ekki verður um mannvirkjagerð að ræða og því ekki skerðingu á víðernum.

Niðurstaða

Uppbygging sunnan Torfajökuls								
	Náttúra		Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar	
Fjallasel við Laufafell	0	-	0	+	+	+	?	
Fjallasel í Grashaga	0	-	0	+	+	+	?	
Núll kostur – ekkert nýtt fjallasel	+		+	0	0	0	-	+

4.4.5.3 LANDMANNALAUGAR

Í Rammaskipulagi fyrir Suðrhálendið²³ er gert ráð fyrir að flytja starfsemi úr Landmannalaugum og byggja upp þjónustusvæði norðan Námshrauns. Þar verður inngangurinn á Laugasvæðið með upplýsinga- og þjónustumiðstöð. Þessi aðstaða nýtist einnig fyrir aðra umferð um Fjallabaksleið nyrðri. Með þessari útfærslu verður stærstur hluti núverandi þjónustu færður frá Laugasvæðinu og þar verður einungis dagdvalar- og baðaðstaða. Gert er ráð fyrir að bílaumferð inn í Laugar verði takmörkuð og þannig skapaður meiri friður á því svæði.

Í rammaskipulaginu voru bornir saman fjórir mismunandi valkostir. Hér eru einungis bornir saman núllkostur sem er gildandi skipulag og sá valkostur sem var niðurstaðan í rammaskipulaginu.

Áætlað er að yfir 150 þúsund manns sæki Friðland að Fjallabaki heim árlega, flestir að sumri. Þar af er áætlað að um 130 þúsund gestir komi í Landmannalaugar og eru þær helsti áfangastaður innan friðlandsins. Landmannalaugar eru á rauðum lista Umhverfisstofnunar yfir svæði þar sem náttúran er í hættu vegna álags af fjölda ferðamanna. Unnið hefur verið deiliskipulag fyrir Landmannalaugar. Þá er unnið að gerð verndaráætlunar fyrir friðlandið. Allt eru þetta liðir í að bæta ástandið á svæðinu til framtíðar (Umhverfisstofnun 2017).



Mynd 23. Gildandi aðalskipulag fyrir Landmannalaugar t.v. Tillaga að endurskoðuðu aðalskipulagi t.h.

Starfsemi færð norður fyrir Námshraun

Gert er ráð fyrir að nýtt svæði verði byggt upp á lítt grónum jökulaurum norðan Námshrauns og því verði áhrif á náttúru þar fremur lítil. Núverandi mannvirki í Laugum verða flest fjarlægð og ætla má að hægt verði að endurheimta gróður og náttúrufar á því svæði og færa það í sem náttúrulegast horf á ný. Áhrif á náttúru eru metin **lítill/jákvæð**. Núverandi mannvirki eru sýnileg úr nokkurri fjarlægð og þar að auki er ekki samræmi í útliti, efnisvali og lit á mannvirkjum. Mannvirki norðan Námshrauns verða sýnileg frá Fjallabaksleið nyrðri en hægt er að fela þau að einhverju leyti undir hraunkanti til að draga úr sjónrænum

²³ (Steinsholt sf. 2014).

áhrifum. Þá er gert ráð fyrir að mannvirki verði samræmd í útliti. Ekki er gert ráð fyrir áhrifum af mannvirkjum umfram það sem er í dag. Áhrif nýrra mannvirkja á landslag og ásýnd eru metin **óveruleg**. Gera má ráð fyrir að á nýjum stað verði byggð upp öflugri þjónusta en er í dag og einnig verði aðstaða fyrir dagdvalargesti bætt. Stefnan er líkleg til að efla atvinnulíf og bæta þjónustu við íbúa og gesti. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Áhrif á samgöngur eru **óverulegar**, ekki er gert ráð fyrir breytingu á þeim. Vonast er til að með bættri aðstöðu og þjónustu þá hafi það jákvæð áhrif á líðan og upplifun gesta á staðnum. Þá er gert ráð fyrir betri upplýsingagjöf til gesta sem og betra eftirliti á svæðinu. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð**. Svæðið er innan Friðlands að Fjallabaki, undir hverfisvernd og hefur mjög mikla fjölbreytni í náttúruferjum. Stefnan er metin hafa **jákvæð** áhrif á verndarsvæði því verið er að færa mannvirki frá viðkvæmasta hluta Landmannalauga og á svæði sem er ekki eins viðkvæmt.

Núll kostur – starfsemi verður áfram á núverandi stað

Mikill átroðningur gesta er í Landmannalaugum og er svæðið undir sérstöku eftirliti Umhverfisstofnunar vegna þess. Áhrif á náttúru eru metin **neikvæð**. Óbreytt starfsemi á núverandi stað er metin hafa **neikvæð** áhrif á landslag og ásýnd því mannvirki eru ekki samræmd í útliti, efnisvali og lit. Þá er aðstaða fyrir ferðamenn, sérstaklega dagsgesti, ófullnægjandi og aðstaða fyrir þjónustu- og eftirlitsaðila lítil. Áhrif á samfélag eru metin fremur **neikvæð**. Áhrif á samgöngur eru **óverulegar**. Einhver upplýsingagjöf og eftirlit við ferðamenn er til staðar. Baðaðstaða er óviðunandi og líkur á mengun á baðstaðnum. Áhrif á heilsu eru metin **jákvæð og neikvæð**. Álag á umhverfið er mikið vegna fjölda ferðamanna og lélegrar aðstöðu. Áhrif á verndarsvæði eru metin **neikvæð** þar sem mannvirki eru í viðkvæmasta hluta Landmannalauga.

Niðurstaða

Landmannalaugar								
	Náttúra		Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi		Minjar
Starfsemi færð norður fyrir Námshraun	0	+	0	+	0	+		+
Núll kostur – starfsemi á núverandi stað	-		-	-	0	+	-	-

4.4.5.4 NIÐURSTAÐA FYRIR FERÐAÞJÓNUSTU Á HÁLENDI

Það er mat sveitarstjórnar að ekki sé þörf fyrir þjónustusvæði bæði við Skjólkvíar og Rauðuskál, þar sem stutt er milli svæðanna og einnig stutt í Áfangagil. Aðkoma að Skjólkvíum er mun auðveldari, staðurinn stendur lægra og einfaldara er að gera þangað heilsársveg. Það er talið jákvætt að fella út fjallasel við Rauðuskál og byggja frekar upp í Skjólkvíum og Áfangagili. Æskilegt að styrkja Áfangagil sem þjónustustað. Þar er fjárrétt, liggur allvel við Landvegi og heppilegur upphafsstaður fyrir göngu- og reiðleiðir inn á hálendið ásamt því að vera áfangastaður á gönguleið sem kallast Hellismannaleið.

Hvað varðar uppbyggingu sunnan Laufafells og í Grashaga þá þarf að hafa í huga að rekstrareiningar þurfa að geta staðið undir sér fjárhagslega, sérstaklega þar sem gera skal ráð fyrir stöðugri viðveru umsjónar og/eða eftirlitsaðila. Mikilvægt er að huga að því að dagleiðir, bæði gangandi fólks og hestamanna, séu hæfilega langar. Miðað við staðsetningu þessara tveggja skála, að teknu tilliti til nærliggjandi skála, er vandséð að svo geti orðið. Með útfærslu nýrra göngu- og reiðleiða geta þessir skálar þó orðið hlekkir í þeim leiðum. Út frá öryggisástæðum, útivistarmöguleikum og rekstrarforsendum vill sveitarstjórn heimila uppbyggingu bæði í Grashaga og við Laufafell.

Sveitarstjórn vill að starfsemi í Landmannalaugum verði flutt út fyrir sjálft Laugasvæðið og norður fyrir Námshraun. Einungis verði dagdvalaraðstaða á núverandi stað. Með því að færa starfsemi úr Landmannalaugum og staðsetja hana við „innganginn“ að svæðinu er verið að ýta undir óbyggðaupplifun á svæðinu og draga úr áhrifum mannvirkja og umferðar á svæðinu. Einnig er stuðlað að betri þjónustu og aðstöðu fyrir ferðamenn og þá sem sinna þjónustu og eftirliti á svæðinu. Vonast er til að með þessum aðgerðum og vandaðri uppbyggingu og skipulagi á svæðinu dragi úr álagi vegna fjölda ferðamanna.

4.4.5.5 LÁGLENDI

Þjónustumiðstöðvar, hótél og stærri veitingastaðir eru staðsettir í byggð, þó með þeirri undantekningu að Hálendismiðstöðin Hrauneyjar er á hálendinu. Áhersla er á að áfram verði byggð upp ferðaþjónusta í dreifbýli sveitarfélagsins, bæði til að bæta þjónustu við ferðamenn, efla atvinnutækifæri og auka tekjumöguleika íbúa. Áfram er gert ráð fyrir að ferðamönnum fjölgi og nauðsynlegt er að uppbygging ferðaþjónustu, þar með talið gististaða og hótela taki mið af þeirri fjölgun.

Við Hafrafell er gert ráð fyrir verslunar- og þjónustusvæði og uppbyggingu á sviði ferðaþjónustu, s.s. veitingasölu, gistingu og upplýsingagjöf.

4.4.5.6 ÞJÓNUSTUMIÐSTÖÐ VIÐ HAFRAFELL

Í samræmi við Rammaskipulag Suðurhálendisins er gert ráð fyrir uppbyggingu nýrrar þjónustumiðstöðvar sem standa mun við Fjallabaksleið syðri, sunnan við Hafrafell. Miðstöðin verður staðsett neðan þjóðlendu og er aðallega ætluð fyrir upplýsingar, aðstöðu fyrir ferðaþjónustuaðila, eftirlitsaðila, veitingasölu og gistingu. Gert verður ráð fyrir heilsársvegi að miðstöðinni og að þar verði rekin þjónusta allt árið. Hvað varðar vetrarferðir þá liggur snjólínan oft við Hafrafell og er staðsetningin hentug m.t.t. þess. Mikil umferð er á Fjallabakssvæðið yfir vetrartímann m.a. með snjósleða og breytt farartæki. Þjónustumiðstöð við Hafrafell hentar einnig vel fyrir göngu- og hestafólk og sumarumferð. Tiltölulega stutt göngu- eða reiðleið er frá Fossi að Hafrafelli og frá Hafrafelli eru hæfilega langar dagleiðir í Hungurfit eða Tindfjöll (13-15 km í loftlínu) sem eru næstu gistiskálar. Gert verður ráð fyrir upplýsingamiðstöð á svæðinu og almennri þjónustu við ferðafólk, m.a. gistingu í tjöldum og í húsum.

Ný þjónustumiðstöð við Hafrafell

Gert er ráð fyrir að þjónustumiðstöðin verði byggð upp á lítt grónum melum og því verði áhrif á gróður bæði **jákvæð** og **neikvæð**. Neikvæð að því leyti að engin mannvirki eru í námunda við Hafrafell og því er verið að taka nýtt svæði undir þjónustu. Hins vegar er mikil ásókn inn á hálendið, m.a. í vetrarferðum og því má ætla að góður vegur og þjónustumiðstöð beini aðilum á eitt svæði og hlífi þar með náttúru frá óskipulegri umferð um svæðið. Til að draga úr sýnileika mannvirkja og áhrifum á landslag er hægt að staðsetja mannvirki þannig að þau verði lítt áberandi í landi og leitast við að fella þau að landslagi. Áhrif mannvirkja á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð**. Gera má ráð fyrir að á nýjum stað verði byggð upp öflug þjónusta og upplýsingagjöf. Stefnan er líkleg til að efla atvinnulíf og bæta þjónustu við íbúa og gesti. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Með gerð heilsársvegjar að miðstöðinni batna samgöngur verulega og hálendið verður aðgengilegra. Betri vegir koma í veg fyrir utanvegaakstur. Áhrif á samgöngur eru metin **jákvæð**. Gert er ráð fyrir betri upplýsingagjöf til gesta sem og betra eftirliti á svæðinu. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð**. Svæðið er innan fjarsvæðis vatnsbóls en með réttum frágangi á fráveitu á að vera hægt að koma í veg fyrir mengun. Áhrif á verndarsvæði eru metin **óveruleg**.

Núll kostur – engin þjónustumiðstöð

Ef ekki verður af uppbyggingu hefur það **óveruleg** áhrif á náttúru, landslag og ásýnd. Ef ekki verður af uppbyggingu hefur það **neikvæð** áhrif á samfélag því ekki verða til ný atvinnutækifæri og þjónusta við ferðamenn batnar ekki. Samgöngur að Fjallabakssvæðinu batna ekki og eru áhrif þess metin **neikvæð**. Ekkert eftirlit eða upplýsingagjöf til ferðamanna er á þessu svæði. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **neikvæð**. Engin uppbygging hefur **óveruleg** áhrif á verndarsvæði.

Niðurstaða

Hafrafell							
	Náttúra		Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Þjónustumiðstöð við Hafrafell	+	-	-	+	+	+	0
Núll kostur – engin þjónustumiðstöð	0		0	-	-	-	0

4.4.5.7 NÝ VERSLUNAR- OG ÞJÓNUSTUSVÆÐI Í SVÍNHAGA

Á lóðum úr landi Svínhaga er gert ráð fyrir tveimur nýjum verslunar- og þjónustusvæðum. Þar er fyrirhugað að byggja upp gistingu og aðstöðu fyrir ferðamenn á þremur lóðum. Svæðin eru skilgreind sem landbúnaðarland í gildandi skipulagi.

Valkostur I – gert er ráð fyrir tveimur nýjum verslunar- og þjónustusvæðum

Svæðin eru um það bil hálfgrónir melar og hefur nokkur frístundabyggð byggst upp í nágrenninu á undanfönum árum. Áhrif á náttúru eru metin **óveruleg**. Mannvirki eru alltaf sýnileg og eru áhrif á landslag og ásýnd metin **neikvæð**. Uppbygging ferðaþjónustu er atvinnuskapandi og bætir þjónustu. Þá er líklegt að íbúum fjölgi og tekjustofnar sveitarfélagsins eflist. Verið er að gera ráð fyrir tveimur svæðum sem eru nálægt hvort öðru. Óvíst er hvort rekstrargrundvöllur sé fyrir alla staðina. Áhrif á samfélag eru **jákvæð/óviss**. Umferð kemur til með að aukast um svæðið og óvíst hvort vegakerfið er undir það búið. Aðkoma er um malarveg með einbreiðum brúm/ræsum. Áhrif á samgöngur eru metin **óviss**. Með meiri umferð á svæðinu verður meira ónæði af henni og einnig meiri útblástur. Áhrif á heilsu eru metin **neikvæð**. Búið er að skrá minjar í sveitarfélaginu og ætti að vera hægt að staðsetja mannvirki þannig að þær raskist ekki. Áhrif á minjar eru metin **óveruleg**.

Núll kostur – gildandi skipulag

Ef ekki verður af uppbyggingu svæðanna þá hefur það **óveruleg** áhrif á náttúru, landslag og ásýnd og samfélag. Umferð þróast áfram í takt við fjölda ferðamanna og íbúa á svæðinu sem og hljóðvist og loftgæði tengt umferð. Áhrifin eru metin **óveruleg**. Engin áhrif á minjar.

Niðurstaða

Verslunar- og þjónustusvæði í Svínhaga						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur I - ný svæði	0	-	+ ?	?	-	0
Núll kostur – gildandi skipulag	0	0	0	0	0	0

4.4.5.8 VERSLUNAR- OG ÞJÓNUSTUSVÆÐI Á HRÓARSLÆK

Á Hróarslæk hefur um árabil verið starfrækt Hótel Lækur og er einungis verið að staðfesta núverandi landnotkun á svæðinu. Í gildandi skipulagi er svæðið skilgreint sem landbúnaðarsvæði en eðlilegt er að hótél sé á verslunar- og þjónustusvæði. Á Hótel Læk er gistingu fyrir um 60 manns ásamt veitingasölu og aðstöðu fyrir starfsfólk. Gert er ráð fyrir að stækka hótelið og reiknað með allt að 140 gestum.

Valkostur I – gert er ráð fyrir nýju verslunar- og þjónustusvæði

Mannvirki fyrir 60 gesti eru til staðar og einnig íbúðir fyrir starfsfólk og útihús þar sem áður fyrr var búskapur á jörðinni. Þó hótelið verði stækkað fyrir 120 gesti þá er svæðið það mikið byggt að áhrif á náttúru, landslag og ásýnd eru talin **óveruleg**. Stækkun hótelsins fjölgar störfum og bætir þjónustu við gesti. Einnig er líklegt að íbúum fjölgi og uppbyggingin styrki tekjustofna sveitarfélagsins. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Umferð eykst um svæðið en ætti að hafa **óveruleg** áhrif á samgöngur. Áhrif á heilsu og vellíðan eru metin **óveruleg** sem og á minjar.

Núll kostur – gildandi skipulag

Á ekki við þar sem um er að ræða umfangsmikla starfsemi nú þegar og eðlilegt að hún sé á verslunar- og þjónustusvæði.

Niðurstaða

Verslunar- og þjónustusvæði á Hróarslæk						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur I	0	0	+	0	0	0

4.4.5.9 NIÐURSTAÐA FYRIR FERÐAÞJÓNUSTU Á LÁGLENDI

Þjónustusvæði við Hafrafell mun bæta öryggi á svæðinu og bæta aðgengi þar sem gert er ráð fyrir góðum vegi sem getur verið opin stærstan hluta ársins. Þrátt fyrir að verið sé að taka nýtt svæði undir mannvirki sem ávallt verður að einhverju leyti sýnilegt þá liggur svæðið í jaðri hálendisins en er neðan skilgreindrar hálendislínu og er í skjóli við Hafrafell. Bætt þjónusta styrkir almenna ferðaþjónustu á svæðinu, sérstaklega með tilliti til vetrarferðamennsku. Ætla má að þjónustumiðstöð dragi úr utanvegaakstri þar sem mótorhjóla- og vélsleðafólk muni í auknum mæli hefja ferð sína við Hafrafell.

Sveitarfélagið telur það hagkvæman kost að byggja upp þjónustumiðstöð við Hafrafell í jaðri hálendisins og við innganginn að Syðra-Fjallabaki. Þjónustumiðstöðin bætir þjónustu við ferðamenn, fjölgar atvinnutækifærum og þar verður hægt að veita ferðamönnum upplýsingar.

Ferðaþjónusta á Hróarslæk hefur verið stunduð þar um árabíl og í raun er verið að efla reksturinn án þess þó að um verulega aukningu sé að ræða. Þá er einungis stefnt að mjög hóflegri uppbyggingu í Svínhaga, gistingu í gestahúsum, sem ekki taka mikið til sín hvað varðar ásýnd að svæðinu. Ekki er um verulega aukningu að ræða og umhverfisáhrif eru lítil og því ekki ástæða til annars en að taka undir þá aukningu gistipjónustu sem fram kemur.

4.4.6 Stakar framkvæmdir

Óskum um byggingu stakra mannvirkja fjölgar og er gert ráð fyrir að heimila ýmis konar stakar framkvæmdir á landbúnaðarsvæðum og óbyggðum svæðum. Þetta er t.d. í tengslum við kröfur um bætt fjarskipti, aukið öryggi, minni háttar atvinnurekstur og fjölbreyttari búsetumöguleika.

Stök mannvirki, þ.e. þau mannvirki sem eru í takmörkuðum eða engum tengslum við skilgreinda landnotkun, eiga ekki alls staðar við og því er mikilvægt að skoða hvert tilfelli fyrir sig. Nauðsynlegt er að slík uppbygging sé í samræmi við skipulag og að hagsmunaaðilar viti af fyrirhugaðri framkvæmd og geti komið með ábendingar eða athugasemdir. Því er gert ráð fyrir að stök mannvirki séu ávallt í samræmi við deiliskipulag eða a.m.k. grenndarkynningu og eftir atvikum háð framkvæmdaleyfi. Stök íbúðar- og frístundahús eru metin í kafla 4.4.1.5.

4.4.6.1 VIRKJANIR / FJARSKIPTAMÖSTUR / ÁNINGARSTAÐIR

Stefnubreyting er gerð varðandi stakar framkvæmdir þar sem heimilaðar verða eftirtaldar framkvæmdir á landbúnaðarsvæðum eða óbyggðum svæðum án þess að breyta aðalskipulagi:

- Stakar vindrafstöðvar á landbúnaðarlandi, óbyggðum svæðum og verndarsvæðum, allt að 20 m háar með uppsett afl allt að 2 MW.
- Sólarcellur til eigin nota, allt að 250 m² að flatarmáli.
- Fjarskiptamöstur, að hámarki 20 m.
- Vatnsaflsvirkjun, allt að 200 kW, ásamt lögnum, vegum, miðlunarlóni og aðstöðuhúsi, allt að 20 m².
- Örvirkjanir, allt að 100 kW.
- Hitaveita til raforkuframleiðslu, allt að 2.500 kW.
- Veitumannvirki allt að 20 m².
- Þjónustuhús og kynningaraðstaða við áningarstaði, allt að 30 m².

Samkvæmt lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum fellur stefna um vatnsaflsvirkjanir allt að 200 kW og vindrafstöðvar allt að 2 MW undir matsskyldar framkvæmdir í flokki C.

Sveitarstjórn vill heimila byggingu vindrafstöðva að uppfylltum ákveðnum skilyrðum og er þar sérstaklega horft til áhrifa á nágretta sem ekki standa að uppsetningu eða rekstri stöðvarinnar. Í tengslum við

endurskoðun aðalskipulagsins lét sveitarfélagið vinna stefnumótun fyrir nýtingu vindorku í Rangárþingi ytra. Í stefnumótuninni eru settir fram skilmálar sem nýtast sveitarfélagi og framkvæmdaaðilum við undirbúning vindorkuverkefna (Birta Kristín Helgadóttir og Eva Dís Þórðardóttir 2017). Í aðalskipulagstillögunni er lagt til að almennt sé heimilt, þ.m.t. á landbúnaðarlandi, óbyggðum svæðum og verndarsvæðum að byggja eina allt að 20 m háa vindrafstöð. Lágmarksfjarlægð frá byggð er 300 m. Uppsett afl getur verið allt að 2 MW. Hærri vindrafstöðvar eða fleiri en ein skulu vera á iðnaðarsvæði. Í hverju tilfelli verður skoðað hvort og þá hvar vindrafstöðvar verða heimilaðar.

Lögð er áhersla á að stök mannvirki, þ.e. þau mannvirki sem eru í takmörkuðum eða engum tengslum við skilgreinda landnotkun, eiga ekki alls staðar við og því er mikilvægt að skoða hvert tilfelli fyrir sig. Nauðsynlegt er að slík uppbygging sé í samræmi við skipulag og að hagsmunaaðilar viti af fyrirhugaðri framkvæmd og geti komið með ábendingar eða athugasemdir. Því er gert ráð fyrir að stök mannvirki séu ávallt í samræmi við deiliskipulag eða grenndarkynningu og eftir atvikum háð framkvæmdaleyfi.

Fjarskiptamöstur verða stöðugt mikilvægari öryggis- og þjónustutæki og því er mikilvægt að hægt sé að koma þeim fyrir á þeim stöðum sem best henta til að þjóna þeim tilgangi sem þeim er ætlað. Þó þarf einnig að horfa til þess að lágmarka sjónræn áhrif. Lögð er áhersla á að hægt sé að knýja þau sem mest með umhverfisvænum orkugjafa.

Æskilegt er að hægt sé að nýta umhverfisvæna orku til reksturs og því verði hægt að setja upp litlar vatnsaflsstöðvar, sólarsellur eða vindrafstöðvar enda sé um vistvæna orkunýtingu að ræða sem styrkir annan rekstur og uppbyggingu. Nokkur umræða varð í vinnuhópi um hæð á fjarskiptamöstrum og vindrafstöðvum og að þessi mannvirki séu ekki æskileg hvar sem er. Nauðsynlegt er að hafa í huga að oft fylgja möstrum og virkjunum þjónustuhús sem geta verið allt að 20 m². Gert verður ráð fyrir að mannvirkjum verði hafnað þar sem áhrif þeirra eru metin neikvæð með tilliti til umhverfisáhrifa þeirra s.s. vegna mengunarhættu, jarðrasks, hljóðvistar og/eða ásýndar. Þar ræður miklu við ákvarðanatöku fjarlægð frá nágrönnum, ferðamannastöðum, þéttbýli o.fl. Þar sem slíkum breytingum er hafnað geta framkvæmdaaðilar óskað eftir að landnotkun verði breytt í iðnaðarsvæði og fer slík breyting í hefðbundið aðalskipulagsferli, fallist sveitarstjórn á þær breytingar.

Þá er nauðsynlegt að hægt sé að leita vatns hvort heldur er til húshitunar, neyslu eða virkjunar. Ekki er talið nauðsynlegt að afmarka sérstaka landnotkun í aðalskipulagi meðan svæði er kannað með tilraunaborholum eða ef rekstur/notkun er lítil og ekki er um leyfisskylda starfsemi að ræða. Þó er ávallt nauðsynlegt að hagsmunaaðilar, s.s. eigendur aðliggjandi lands og eftir atvikum aðrir aðilar, séu upplýstir um fyrirhugaðar framkvæmdir t.d. með grenndarkynningu. Þá er ávallt krafa um framkvæmdaleyfi og tilkynningu til Orkustofnunar, sem er lögformlegur eftirlitsaðili.

Heimilt verður að koma upp áningarstöðum, hvort heldur sem er með tímabundinni aðstöðu eða varanlegri. Þetta geta t.d. verið bílaplön, bátabryggja, salernisaðstaða, upplýsingaskilti, aðstaða fyrir landvörð eða eftirlitsaðila. Horft er til þess að slík aðstaða muni helst rísa í tengslum við ferðamannastaði / -leiðir. Byggingar geta verið allt að 30 m². Tryggt þarf að vera hver er ábyrgðaraðili að slíkri framkvæmd og viðhaldi mannvirkja, samhliða því að slík aðstaða verður kynnt nágrönnum og öðrum hagsmunaaðilum í deiliskipulagi eða með grenndarkynningu.

Heimild fyrir stökum mannvirkjum

Vindrafstöðvar, litlar virkjanir og sólarsellur framleiða umhverfisvæna raforku og þjónustuhús og upplýsingagjöf bætir umgengni um náttúruna. Slíkar stöðvar henta vel með ýmiss konar annarri starfsemi s.s. landbúnaði auk þess sem það er umhverfisvæn orka sem í sumum tilfellum kann að spara t.d. rekstur diesel-stöðva s.s. á hálendi. Áhrifin eru metin **jákvæð** á náttúru og umhverfi þar sem nýting umhverfisvænna orkugjafa bætir umhverfið. Þar sem erfitt er að fela slík mannvirki, sérstaklega vindrafstöðvar, eru áhrifin fremur neikvæð á landslag og ásýnd vegna sýnileika og þess að við gerð virkjana eru mynduð lón og farvegum jafnvel breytt. Litlu þjónustuhúsi er hægt að velja stað þannig að það falli vel að landi og verði lítt sýnilegt. Áhrif af slíkum húsum eru metin bæði **jákvæð og neikvæð** á landslag og ásýnd. Uppbygging styrkir samfélagið, fjölgar atvinnutækifærum og getur því styrkt tekjustofna íbúa og sveitarfélags. Virkjanir / bætt fjarskipti styrkja þá byggð og rekstur sem fyrir er. Því eru áhrif á samfélag metin **jákvæð**. Fjarskiptamöstur bæta farsímasamband og þar með öryggi íbúa og ferðamanna. Þjónustuhús bæta öryggi vegfarenda, sérstaklega á hálendinu. Áhrif á heilsu, vellíðan og öryggi eru metin **jákvæð**.

Áhrif á samgöngur eru metin **óveruleg** og sömuleiðis áhrif á minjar. Í flestum tilfellum ætti að vera hægt að koma mannvirkjum þannig fyrir að minjar raskist ekki.

Núll kostur – ekki eru heimilaðar stakar framkvæmdir

Ef ekki verða heimilaðar stakar framkvæmdir þarf að breyta aðalskipulagi fyrir ýmiss konar minniháttar framkvæmdir og getur það verið hamlandi. Áhrif á náttúru eru metin **óveruleg** og sömuleiðis á landslag og ásýnd. Áhrif á samfélag og heilsu og öryggi eru metnar **neikvæðar** þar sem minni líkur eru á að af uppbyggingu verði. Áhrif á samgöngur eru metin **óveruleg** og sömuleiðis áhrif á minjar.

Niðurstaða

Stakar framkvæmdir							
	Náttúra	Landslag og ásýnd		Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Heimild fyrir stökum mannvirkjum	+	+	-	+	0	+	0
Núll kostur – engin stök mannvirki	0	0		-	0	-	0

Nauðsynlegt þykir að heimila ýmsar minni framkvæmdir til að styrkja byggð, núverandi rekstur eða til öryggismála og vill sveitarstjórn veita ákveðið svigrúm til þess, án þess að afmarka sérstaklega viðkomandi landnýtingarflokk í aðalskipulagi. Það er brýnt öryggismál að hafa öflug fjarskiptakerfi og m.a. kann að þurfa að fjölga sendum, sérstaklega á hálendi. Í hverju tilfelli verði lagt mat á líkleg áhrif mannvirkja á landslag, verndarsvæði, náttúru, minjar og samfélag. Jafnframt þarf að huga vel að sýnileika mannvirkja og meta mögulega hljóð- og lyktarmengun. Einnig skal leitast við að staðsetja stök mannvirki þannig að þau skerði ekki víðerni.

4.4.7 Iðnaðarsvæði

Orkuvinnsla er mikil í Þjórsá og eru nokkur miðlunarlon að hluta til í Rangárþingi ytra. Þá er í gildandi skipulagi gert ráð fyrir Hvammsvirkjun, Holtavirkjun og Urriðafossvirkjun. Hvammsvirkjun er í nýtingarflokki í verndar- og orkunýtingaráætlun²⁴. Holtavirkjun og Urriðafossvirkjun eru í biðflokki²⁵.

Í tengslum við endurskoðun aðalskipulagsins lét sveitarfélagið vinna stefnumótun fyrir nýtingu vindorku í Rangárþingi ytra. Í stefnumótuninni eru settir fram skilmálar sem nýtast sveitarfélagi og framkvæmdaðilum við undirbúning vindorkuverkefna (Birta Kristín Helgadóttir og Eva Dís Þórðardóttir 2017). Sveitarfélagið er hlynnt byggingu vindrafstöðva innan sveitarfélagsins og er vilji til að heimila þær að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Á iðnaðarsvæðum er heimilt að reisa 1-10 vindrafstöðvar sem eru í a.m.k. 1 km fjarlægð frá byggð. Uppsett afl getur verið allt að 10 MW og hæð allt að 50 m. Einnig er heimilt að reisa allt að 100 m háar vindrafstöðvar í a.m.k. 2 km fjarlægð frá byggð. Uppsett afl yfir 10 MW. Ávallt skal vinna deiliskipulag fyrir vindrafstöðvar á iðnaðarsvæðum, þær eru tilkynningarskyldar til Skipulagsstofnunar og ef framleiðsla þeirra fer yfir 10 MW skal vinna umhverfismat og fjalla um þær í rammaáætlun. Lagt skal mat á staðsetningu vindrafstöðva í hverju tilfelli fyrir sig. Meðal annars þarf að taka tillit til fjarlægðar frá byggð, landamerkjum, sýnileika, hljóðvistar o.fl. þátta sbr. Stefnumótunina.

Sett eru inn þrjú ný iðnaðarsvæði í tengslum við orkuvinnslu. Ná þau yfir inntaksmannvirki Búrfellsvirkjunar við Ísakot, yfirfall Sultartangalóns og yfirfall Krókslóns. Jafnframt er gert ráð fyrir að gömul rennslisvirkjun í Hrórslæk verði endurbyggð (I13). Mannvirki eru til staðar svo ekki er um breytingu á stefnu að ræða og því ekki talin þörf á samanburði valkosta fyrir þessi svæði.

4.4.7.1 HVAMMSVIRKJUN

Hvammsvirkjun er fyrirhuguð í Þjórsá, um 15 km neðan við Búrfellsvirkjun. Samkvæmt rammaáætlun, 2. áfanga, er virkjunin í orkunýtingarflokki. Gert er ráð fyrir virkjuninni í gildandi aðalskipulagi, með breytingu sem staðfest var þann 18. febrúar 2011. Árið 2001 – 2003 var unnið mat á umhverfisáhrifum Núpsvirkjunar og féllst Skipulagsstofnun á framkvæmdina með úrskurði sem var staðfestur í apríl árið

²⁴ (Alþingi Íslands 2013).

²⁵ (Alþingi Íslands 2013).

2004. Við útboðshönnun voru gerðar ýmsar breytingar á hönnun virkjunarinnar. Má þar nefna að rúm-
mál lónsins og flatarmál þess var minnkað, dregið var úr sýnileika stöðvarhúss og annarra mannvirkja og
úr umfangi haugsvæða. Einnig var mótvægisáðgerðum fjölgað vegna áhrifa framkvæmdarinnar á lífríki
árinna.

Þar sem framkvæmdir við virkjunina hófust ekki innan 10 ára frá upphaflegu mati á umhverfisáhrifum
úrskurðaði Skipulagsstofnun í desember 2015 að endurtaka skyldi mat á umhverfisáhrifum virkjunar-
innar að hluta til, þ.e. á ferðaþjónustu og útivist og á landslag og ásýnd. Matsskýrslan kom út í október
2017. Niðurstaða Skipulagsstofnunar á matsskýrslu, dags. 12. mars 2018, er eftirfarandi:

Um er að ræða virkjunarframkvæmdir sem samanstanda af mörgum framkvæmdaþáttum. Áhrifasvæðið
einkennist af landbúnaði og að mestu af ósnortinni náttúru en virkjunin er fyrirhuguð í mikilli nálægð
við byggð.

Skipulagsstofnun telur að áhrif virkjunarinnar á landslag verði verulega neikvæð í ljósi þess að umfangs-
miklu svæði verður raskað og mjög margir verða fyrir neikvæðum áhrifum vegna breyttrar ásýndar og
yfirbragðs lands. Auk þess verða áhrif af virkjuninni varanleg og óafturkræf. Ráðast þarf í mótvægisáð-
gerðir m.a. með útfærslu bakka og stíflugarða svo draga megi úr manngerðri ásýnd lónsins.

Skipulagsstofnun telur að fyrirhugaðar framkvæmdir séu líklegar til að hafa talsverð neikvæð áhrif á
útivist og ferðaþjónustu vegna breyttrar upplifunar ferðamanna. Mikilvægt er að ráðast í þær mótvægis-
áðgerðir sem fjallað er um í matsskýrslu til að draga úr sjónrænum áhrifum framkvæmda²⁶. Mótvægis-
áðgerðir eru eftirtaldar skv. matsskýrslu²⁷:

- Draga úr sýnileika mannvirkja frá ferðaleiðum.
- Tryggja að möguleikar til útivistar minnki ekki á framkvæmdatíma, þ.e. með göngu- og reiðleiðum.
- Mannvirki verði látlaus en áhugaverð.
- Áferð og litur steinsteyptra mannvirkja falli vel að umhverfi.
- Takmarka sýn að mannvirkjum með gróðri.
- Stífla og stíflugarðar verði klædd upp loftmegin þar sem það á við.
- Brjóta upp einsleitt útlit stíflugarða með landmótun.
- Styrkja strandsvæði, tanga og nes sem standa út í Hagalón.
- Forma haugsvæði þannig að þau falli vel að landi.
- Nýta svarðlag af framkvæmdasvæði við lokafrágang og/eða viðhalda grenndargróðri.
- Græða upp uppblásturssvæði og haugsvæði.
- Rækta trjágróður á völdum stöðum á framkvæmdasvæði.
- Tryggja lágmarksrennsli 10 m³/s í farvegi Þjórsár frá stíflu að frárennisskurði virkjunar neðan
Ölmóðseyjar.
- Endurheimta votlendi á Suðurlandi.

Í umsögnum sveitarfélagsins við umhverfismat Hvammsvirkjunar er talið að framkvæmdaraðili hafi
brugðist vel við athugasemdum sem lúta að vernd umhverfis og mótvægisáðgerðum sé vel lýst. Ekki er
talin þörf á frekari rannsóknum.

4.4.7.2 VINDORKA

Í tengslum við endurskoðun aðalskipulagsins lét sveitarfélagið vinna stefnumótun fyrir nýtingu vindorku
í Rangárbingi ytra. Í stefnumótuninni eru settir fram skilmálar sem nýtast sveitarfélagi og framkvæmda-
aðilum við undirbúning vindorkuverkefna. Lagt er til að vindrafstöðvar séu á iðnaðarsvæði ef um er að
ræða fleiri en eina vindrafstöð, eða ef hæð vindrafstöðvar fer yfir 20 m. Ávallt skal vinna deiliskipulag
fyrir vindrafstöðvar á iðnaðarsvæðum, þær eru tilkynningarskyldar til Skipulagsstofnunar og ef fram-
leiðsla þeirra fer yfir 10 MW skal vinna umhverfismat. Lagt skal mat á staðsetningu vindrafstöðva í hverju

²⁶ (Skipulagsstofnun 2018).

²⁷ (Ólafur Árnason o.fl. Efla verkfræðistofa 2017).

tilfelli fyrir sig. Meðal annars þarf að taka tillit til fjarlægðar frá byggð, landamerkjum, sýnileika, hljóðvistar o.fl. þátta sbr. stefnumótunina (Birta Kristín Helgadóttir og Eva Dís Þórðardóttir 2017).

Heimild fyrir vindrafstöðvum, allt að 100 m háar með framleiðslugetu yfir 10 MW

Ávallt fer nokkuð land undir vindrafstöðvar, vegi og plön þeim tengdum en annað land má auðveldlega nýta t.d. sem beutiland eða til ræktunar. Áhrif vindrafstöðva eru afturkræf þar sem auðveldlega má taka þær niður og sá í plön og vegi sem þá hverfa á nokkrum áratugum. Áhrif á náttúru eru metin **óveruleg**. Vindrafstöðvar eru alltaf sýnilegar enda nauðsyn að hafa þær á bersvæði og því meiri sjónræn áhrif eftir því sem þær eru hærri eða fleiri. Það fer þó eftir landslagi hversu víðtæk áhrifin eru. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð**. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð** því vindrafstöðvar framleiða umhverfisvæna raforku og hafa jákvæð áhrif á tekjustofna sveitarfélagsins. Áhrif á samgöngur eru **engin** því gert er ráð fyrir ákveðinni lágmarksfjarlægð vindrafstöðva frá vegum vegna fallhættu. Vindrafstöðvar hafa **neikvæð** áhrif á hljóðvist, þó misjafnt sé eftir gerð þeirra en ætla má að þær hafi áhrif á hljóðvist í næsta nágrenni. Vindrafstöðvar hafa engin áhrif á minjar enda auðvelt að hnika þeim til, sé þess þörf. Ekki er gert ráð fyrir að vindrafstöðvar verði staðsettar þannig að þær hafi áhrif á verndarsvæði eða víðerni. Áhrifin eru metin **óveruleg** á minjar.

Núll kostur – ekki er gert ráð fyrir vindrafstöðvum

Ef ekki er heimild fyrir byggingu vindrafstöðva hefur það **engin** áhrif á helstu umhverfisþætti, utan þess að það kann, í ákveðnum tilfellum að leiða til notkunar disel-rafstöðva í afmörkuðum tilfellum, sem þá hefur neikvæð áhrif á náttúru en ávallt yrði um litla nýtingu að ræða.

Niðurstaða

Vindorka						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Heimild fyrir vindrafstöðvum	0	-	+	0	-	0
Núll kostur – engar vindrafstöðvar	0	0	0	0	0	0

4.4.7.3 NIÐURSTAÐA FYRIR IÐNAÐARSVÆÐI

Sveitarstjórn er hlynnt frekari orkuöflun í sveitarfélaginu og að möguleikar séu á orkuöflun með fjölbreyttari hætti, en ekki einungis vatnsaflsvirkjanir eins og tíðkast hefur um árabíl. Lögð er áhersla á að slík uppbygging sé í sátt við íbúana og að umhverfisáhrif virkjana/vindrafstöðva séu sem minnst og að tekið sé tillit til svæða sem talin eru mikilvæg út frá verndarsjónarmiðum. Varðandi mögulega uppbyggingu vindorku í sveitarfélaginu þá skal hafa í huga viðmið í skýrslunni „Nýting vindorku í Rangárpingi ytra – Stefnumótun“ (Birta Kristín Helgadóttir og Eva Dís Þórðardóttir 2017).

Skipulagsstofnun telur að áhrif virkjunarinnar á landslag verði verulega neikvæð í ljósi þess að umfangsmiklu svæði verður raskað og mjög margir verða fyrir neikvæðum áhrifum vegna breyttrar ásýndar og yfirbragðs lands. Auk þess verða áhrif af virkjuninni varanleg og óafturkræf. Ráðast þarf í mótvægisáðgerðir m.a. með útfærslu bakka og stíflugarða svo draga megi úr manngerðri ásýnd lónsins. Skipulagsstofnun telur að fyrirhugaðar framkvæmdir séu líklegar til að hafa talsverð neikvæð áhrif á útivist og ferðaþjónustu vegna breyttrar upplifunar ferðamanna. Mikilvægt er að ráðast í þær mótvægisáðgerðir sem fjallað er um í matsskýrslu til að draga úr sjónrænum áhrifum framkvæmda. Sveitarstjórn gerir ráð fyrir að ráðist verði í mótvægisáðgerðir til að draga úr áhrifum virkjunarinnar.

4.4.8 Samgöngur

Vegir og viðhald þeirra eru mikilvægir hverju sveitarfélagi þar sem bætt nýting þjónustustofnana, atvinnusókn og gott félagsstarf byggir á greiðum samgöngum. Viðhald vega, eftirlit, snjóruðningur og hálfuvarnir eru meginþættir í greiðu samgöngukerfi auk þess sem ávallt þarf að huga að öryggismálum.

Vegagerðin er með umferðarteljara víða um sveitarfélagið og birtir á heimasíðu sinni meðalumferð á dag bæði fyrir sumarið og allt árið. Vegagerðin heldur utan um umferðartalningar á helstu vegum. Í Tafla

1 og Tafla 2 eru teknar saman umferðartölur frá Vegagerðinni fyrir helstu vegi í sveitarfélaginu²⁸. Ársdagsumferð (ÁDU) er meðalumferð á dag yfir allt árið. Einnig er sýnd sumardagsumferð (SDU) um helstu vegi á afréttum. Sumardagsumferð er meðalumferð á dag yfir sumartímann (júní – sept.)

Tafla 1. Breytingar á umferð um helstu vegi í byggð.

Vegur	ÁDU 2016	ÁDU 2011	ÁDU 2006	ÁDU 2001
Hringvegur við Rauðalæk	3343	2245	2046	1697
Landvegur við Laugaland	634	532	513	402

Tafla 2. Breytingar á umferð um helstu vegi á afréttum.

Vegur	SDU 2016	SDU 2011	SDU 2006	SDU 2001
Fjallabaksleið nyrðri austan Sigöldu (208)	241	163	103	69
Dómadalsleið (F225)	102	94	36	30
Veiðivatnleið (F228)	59	53	36	30
Fjallabaksleið syðri við Hungurfit (F210)	17	16	35	23

Samgöngur á hálendisvæðum eru mikilvægt umhverfismál. Lélegir vegir og slóðar auka hættu á utanvegaakstri auk þess sem það eykur slit og skemmir bifreiðar. Þá veldur vegryk sjónmengun á víðernum hálendis og spillir verulega upplifun hjóla- og göngufólks sem fylgir meginvegum hálendisins. Æskilegt er að hafa meginleiðir greiðfærar og tiltölulega góðar m.a. til að auðvelda ferðapjónustuaðilum að skipuleggja dagsferðir inn á hálendið og að ferðafólk geti gist í byggð en farið dagsferðir inn á hálendið. Því er æskilegt að gera Fjallabaksleið nyrðri og leið að Skjólkvíum við Heklu greiðfærar, lítillaga uppbyggðan veg og jafnvel lagðan slitlagi. Gera þarf Fjallabaksleið syðri greiðfæra inn fyrir Laufafell, að vaði við Markarfljót og verði byggt upp við Hafrafell verður gert ráð fyrir heilsársvegi þangað. Markmiðið með uppbyggingu vega er að gera meginleiðir góðar til að auðvelda almenningsamgöngur um hálendið og sem þá dregur úr almennri umferð og hættu á utanvegaakstri meðfram vegum.

Stefna sveitarstjórnar er að bæta verulega í viðhald og endurbætur á núverandi vegakerfi í sveitarfélaginu. Gert er ráð fyrir að helstu vegir á hálendinu verði byggðir upp m.a. til að hægt sé að opna þá fyrr að vori eða eftir atvikum að halda þeim opnum yfir vetrartímann. Þar sem vegir verða byggðir upp á hálendi skal uppbyggingu haldið í lágmarki, miðað við svokallaða ferðamannavegi þar sem leitast er við að vegir fylgi sem best landslagi og uppbygging miði við að lyfta veginum upp svo hann losi auðveldlega af sér vatn. Vegir verða lagðir bundnu slitlagi til að draga úr rykmengun, þar sem slíkt þykir henta og hættulegar ár brúaðar. Sinna þarf viðhaldi á öðrum slóðum og leiðum þar sem takmörkuð umferð er heimiluð til að forðast utanvegaakstur. Þá þarf að bæta merkingar verulega m.a. að tryggja að leiðir sem eiga að vera lokaðar séu ekki eknar. Þá er brýnt öryggisatriði að koma upp merkingum við alla vegi um vagnúmer/-heiti, m.a. til upplýsingar fyrir ferðafólk.

Brýnt er að bæta öryggi vegakerfisins í byggð, m.a. með lagfæringu á vegyfirborði, merkingum og vegriðum. Þá er nauðsynlegt að horfa til ákveðinna vegkafla Suðurlandsvegur s.s. hjá Rauðalæk og Lyngási ásamt tengingum Árbæjarvegur og Þykkvabæjarvegur við Suðurlandsveg. Eins er nauðsynlegt að halda áfram uppbyggingu tengivega í sveitarfélaginu og að á þá verði lagt bundið slitlag. Í gildandi skipulagi er lögð áhersla á eftirtaldar samgöngubætur:

- Nýr vegur frá Bakkabæjum, um Odda yfir á Suðurlandsveg (er í byggingu).
- Nýr vegur af Landvegi yfir á Þjórsárdalsveg, um nýja brú yfir Þjórsá ofan við fossinn Búða.
- Lokið verði við uppbyggingu Landvegur, þar sem eftir er kafli frá vegamótum við Dómadalsleið að Þjórsárdalsvegi.
- Lagfæra og opna aftur veg úr Háfshverfi, upp með Þjórsá, Sandhólaferju og á Ásveg. Vegslóði er til staðar en var felldur út af vegaskrá. Vegurinn verði endurbyggður til að hægt sé að halda honum opnum árið um kring. Tilgangur er m.a. að þjónusta íbúa og gesti en aðallega sem öryggisleið fyrir íbúa.

²⁸ (Vegagerðin 2016).

Í endurskoðuðu aðalskipulagi er þessu til viðbótar lögð áhersla á eftirtaldar samgöngubætur:

Hálendi:

- Gert er ráð fyrir að bæta verulega aðkomu af Landvegi að Heklu. Vestasti hluti Dómadalsleiðar verður færður til, byggður upp og gerður að heilsársvegi í Skjólkvíar. Samhliða er gert ráð fyrir bættu aðgengi að skálavæði í Áfangagili.
- Fjallabak syðra - vegur frá Hafrafelli að Laufafelli (Markarfljóti) verði bættur.
- Fjallabak nyrðra – vegur verður bættur verulega, hægt verði að opna þá leið fyrr á vorin/sumrin og halda opnum fram eftir hausti, a.m.k. inn í Landmannalaugar.

Fjallabaksleið nyrðri er skilgreind sem stofnvegur á hálendi skv. þingsályktun um samgönguáætlun fyrir árin 2011-2022. Samkvæmt 8. gr. vegalaga nr. 80/2007 eru stofnvegir á hálendi mikilvægir fyrir flutninga og ferðaþjónustu.

Byggðahluti:

- Mikilvægt er að bæta umferðaröryggi við Landvegamót/Ásveg, Rauðalæk, Lyngás, Gaddstaði og Odda. Skoða þarf í samráði við Vegagerðina og landeigendur hvað hægt er að gera á hverjum stað.
- Breytt leið í gegnum Gunnarsholt, upp Heklubraut. Vegurinn liggur í gegnum stofnanasvæðið í Gunnarsholti. Skoðað er/verður að færa veginn austur eða vestur fyrir svæðið.
- Árbæjarvegur / Þykkvabæjarvegur – tenging við Suðurlandsveg. Unnið verði með Vegagerð að útfærslu – sjá nánar í samgöngukafla þéttbýlis (kafla 4.5.5).
- Vegi að nýju þjónustusvæði við Hafrafell verði hægt að halda opnum árið um kring. Hann verði byggður upp og gerður að heilsársvegi.

Suðurlandsvegur er stofnvegur en lagt er til að unnið verði með Vegagerðinni að öruggari tengingum tengivega og annarra hliðarvega inn á Suðurlandsveg, samhliða því að halda opnum möguleikum á breikkun vegarins.

Vinnuhópur sveitarfélagsins fundaði með fulltrúum Vegagerðarinnar um endurbætur á Suðurlandsvegi og fleiri vegum í sveitarfélaginu. Einnig var fundað með íbúum á Rauðalæk, á Lyngási, vestan Hellu í tengslum við Þykkvabæjarveg og Árbæjarveg og í Gunnarsholti. Rætt var um umferðaröryggi á hverjum stað og hvaða leið íbúar sæju færa til úrbóta.

HÁLENDI

4.4.8.1 DÓMADALSLEIÐ OG SKJÓLKVÍAR – BREYTT LEGA VEGA

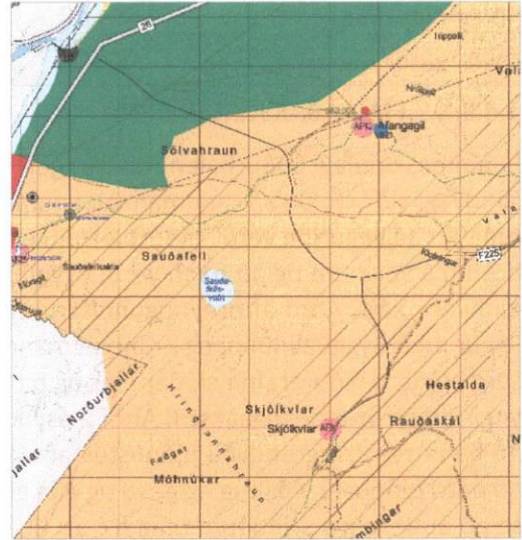
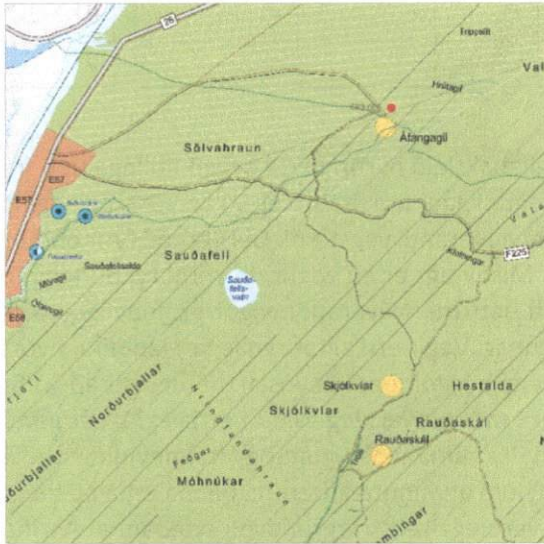
Í rammaskipulagi Suðrhálendis²⁹ er skoðað með að færa til vestasta hluta Dómadalsleiðar og gera nýjan veg í Skjólkvíar. Veg sem halda mætti opnum stóran hluta ársins. Markmiðið með breytingu er að fá betra vegstæði sem halda mætti opnu lengri tíma á ári til að bæta aðgengi að Heklu og tengja Áfangagil betur við vegakerfið.

Mikil ásókn er í að komast í nágrenni við Heklu og fjölmargir ganga á fjallið. Engin þjónusta eða eftirlit er með umferð um svæðið. Æskilegt er að veita upplýsingar um hættu, samfara því að ganga á Heklu, sem getur gosið fyrirvaralítið. Auk þess væri mjög æskilegt að hægt væri að fækka leiðum á fjallið og koma upplýsingum til allra sem þangað fara. Út frá öryggissjónarmiðum þarf að vera góð aðkoma og eftir atvikum góð flóttaleið.

²⁹ Steinsholt ehf. 2014.

Í matinu er lögð áhersla á samanburð gildandi skipulags við eftirfarandi þætti:

- Vestasti hluti Dómadalsleiðar verður færður norðar, upp á varnargarð sem þarna er. Gerð verður ný vegtenging að Áfangagili og leið í Skjólkvíar breytt. Vegirnir verða byggðir lítillaga upp svo þeir séu færir stærri hluta ársins.



Mynd 24. Til vinstri eru sýndir vegir skv. gildandi skipulagi. Til hægri er sýnd hugmynd að breyttri legu Dómadalsleiðar, aðkomu að Áfangagili og í Skjólkvíar.

Mat á breyttri legu vega

Gert er ráð fyrir að Dómadalsleið liggji af Landvegi um varnargarð sem er á móts við Ísakot. Breytt lega vegarins hefur því lítil sem engin áhrif á gróður og vistkerfi. Aðrar fyrirhugaðar breytingar á vegum liggja um vikursanda og þar sem er einhver gróður á að vera hægt að leggja veginn þannig að hann hafi ekki áhrif á gróður. Áhrif breyttra vega á náttúru eru metin **óveruleg**. Vegir eru alltaf sýnilegir í landinu, hvort sem þeir eru niðurgrafnir slóðar eins og þarna er, eða lítillaga byggðir upp. Reynslan hefur sýnt að góðir vegir draga úr utanvegaakstri. Áhrif af breytingu á vegum eru því metin **óveruleg/jákvæð** á landslag og ásýnd. Með betri vegi að skálasvæði í Áfangagili og fyrirhuguðu fjallaseli við Skjólkvíar og að Heklu þá er verið að stuðla að betri þjónustu við íbúa og gesti og vonandi efla atvinnulíf á þessum slóðum með lengri opnunartíma á þessum þjónustustöðum. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Samgöngubætur eru alltaf til bóta fyrir íbúa og gesti og fara betur með fólk og farartæki. Áhrif á samgöngur eru því metin **jákvæð**. Þá er góður vegur að Heklu líklegur til að stuðla að frekari útivist fólks á þessu svæði og hefur þannig **jákvæð** áhrif á útivistar- og afþreyingarmöguleika og heilsu þeirra sem stunda útivist á þessu svæði. Hekla er á náttúruminjaskrá en breyting á vegum er talin hafa **óveruleg** áhrif á verndarsvæði.

Mat á núll kosti – núverandi vegir

Hætta er á utanvegaakstri vor og haust þegar snjór og bleyta er í vegum en þurrt til hliðar við þá. Áhrif á náttúru eru því metin **neikvæð**. Vegir eru alltaf sýnilegir í landinu, hvort sem þeir eru niðurgrafnir slóðar eða ekki. Vondir vegir og niðurgrafnir eru líklegri til að stuðla að utanvegaakstri. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð**. Ógreiðfærir vegslóðar draga úr fjölda þeirra ferðamanna sem komast á hálendið, það skapar meiri frið fyrir ferðamenn sem vilja njóta einveru og kyrrðar. Hins vegar þá hefur stuttur opnunartími vega áhrif á rekstrargrundvöll þjónustustaða á hálendinu. Áhrif á samfélag eru metin frekar **neikvæð**. Vegirnir verða áfram niðurgrafnir og opnast þegar snjóá leysir á vorin og lokast í fyrstu snjóum á haustin. Losa ekki af sér vatn. Þeir eru einnig erfiðir yfirferðar fyrir reiðhjólafólk. Áhrif á samgöngur eru metin **neikvæð**. Núverandi vegir fara illa með fólk og farartæki og háir og grýttir kantar veganna geta skapað slyshættu. Rykmengun hefur sjónræn áhrif og veldur gangandi og hjólandi vegfarendum óþægindum. Áhrif á heilsu og vellíðan eru metin **neikvæð**. Áhrif á verndarsvæði eru metin **óveruleg**.

Niðurstaða

Dómadalsleið og Skjólkvíar – ný veglína							
	Náttúra	Landslag og ásjúnd		Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Breytt lega vega	0	0	+	+	+	+	0
Núll kostur – núverandi vegir	-	-	-	-	-	-	0

4.4.8.2 FJALLABAKSLEIÐ NYRÐRI

Í Rammaskipulagi Suðurrhálendisins er gert ráð fyrir að Fjallabaksleið nyrðri verði byggð lítillaga upp frá Landvegi við Sigöldu að Landmannalaugum³⁰. Núverandi vegur liggur um hraun- og vikursvæði og er gert ráð fyrir að vegurinn verði endurbættur í eða í námunda við núverandi vegstæði. Gert er ráð fyrir endurbótum á veginum og að hann verði byggður lítillaga upp. Mikilvægt er að vegurinn verði rykbundinn á einhvern hátt. Áhrif af breytingunni eru metin **óveruleg** á náttúru. Núverandi vegur er línuvegur sem liggur með Byggðalínunni og er innan mannvirkjabeltis hennar. Vegir eru alltaf sýnilegir í landinu, hvort sem þeir eru niðurgrafnir slóðar eins og þarna er, eða lítillaga byggðir upp. Reynslan hefur sýnt að góðir vegir draga úr utanvegaakstri. Áhrif á ásjúnd og landslag eru metin **óveruleg**. Með betri vegi þá er verið að bæta rekstrargrundvöll þjónustustaða á hálendi, bæði í Landmannalaugum og Hrauneyjum, stuðla að betri þjónustu við íbúa og gesti og efla atvinnulíf með nýjum atvinnutækifærum. Þá má ætla að hægt sé að opna veg á svipuðum tíma frá ári til árs sem styrkir verulega rekstrargrundvöll svæðanna. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Samgöngubætur eru alltaf til bóta fyrir íbúa og gesti og góðir vegir fara betur með fólk og farartæki. Áhrif á samgöngur eru því metin **jákvæð**. Öruggeri vegir stuðla að betra umferðaröryggi. Minna ryk bætir verulega gæði fyrir göngu- og hjólafólk. Áhrif á heilsu eru metin **jákvæð**. Betri vegir auka væntanlega umferð, sérstaklega dagsumferð en breytingin er talin hafa neikvæð eða **óveruleg** áhrif á verndarsvæði þar sem ætla má að með auðveldara aðgengi stoppi fólk skemur, líkt og víða er í byggð.

Mat á núll kosti – gildandi skipulag

Hætta er á utanvegaakstri vor og haust þegar snjór og bleyta er í vegum en þurrt til hliðar við þá auk þess sem hliðaleiðir, sem þá myndast eru oft nýttar yfir sumarið, þegar bílar mætast. Vegirnir losa ekki af sér vatn og eru erfiðir yfirferðar fyrir reiðhjólafólk. Ógreiðfærir vegslóðar draga úr fjölda þeirra ferðamanna sem komast á hálendið, það skapar meiri frið fyrir ferðamenn sem vilja njóta einveru og kyrrðar. Hins vegar þá hefur stuttur opnunartími vega áhrif á rekstrargrundvöll þjónustustaða á hálendinu. Áhrif á náttúru og samfélag eru metin frekar **neikvæð**. Rykmengun af malarvegum sést langt að og hefur **neikvæð** áhrif á ásjúnd. Vegirnir verða áfram niðurgrafnir og opnast þegar snjóá leysir á vorin og lokast í fyrstu snjóum á haustin. Áhrif á samgöngur eru metin **neikvæð**. Núverandi vegir fara illa með fólk og farartæki og háir og grýttir kantar veganna geta skapað slyshættu. Rykmengun hefur bæði sjónræn áhrif og veldur gangandi og hjólandi vegfarendum verulegum óþægindum. Áhrif á heilsu og vellíðan eru metin **neikvæð**. Áhrif á verndarsvæði eru metin **óveruleg**.

Niðurstaða

Fjallabaksleið nyrðri							
	Náttúra	Landslag og ásjúnd		Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Fjallabaksleið nyrðri byggð upp	0	0		+	+	+	0
Núll kostur – núverandi vegur	-	-	-	-	-	-	0

³⁰ (Steinsholt ehf. 2014).

LÁGLENDI

4.4.8.3 ÖRUGGARI VEGTENGINGAR VIÐ SUÐURLANDSVEG

Unnið verður með Vegagerðinni að öruggari vegtengingum við Suðurlandsveg. Horft verður til þess að vegur gegnum sveitarfélagið geti breikkað í 2+1 eða jafnvel 2+2 veg og taka þarf tillit til þess þegar horft er til nýrra vegtenginga eða breytinga á núverandi tengingum.

- Landvegamót. Vinna þarf að því að gera þau gatnamót öruggari með því að afnema þar krossgatnamót, t.d. með því að hliðra vegum til.
- Rauðalækur. Á þessu svæði eru þrjár vegtengingar til norðurs og tvær til suðurs. Sameina þarf í eina vegtengingu til suðurs og eina til tvær til norðurs, samhliða því að hanna gatnamót með aðreinum / fráreinum og eftir atvikum miðeyju. Umferð kemur til með að aukast, m.a. með auknum umsvifum á Rauðalæk. Einnig þarf að skoða möguleika á undirgöngum undir Suðurlandsveg.
- Lyngás. Þrjár tengingar eru við Suðurlandsveg frá íbúðarhúsum norðan vegarins. Skoða þarf hvernig hægt er að fækka þessum tengingum og bæta vegsýn. Hugsanlega er hægt að gera aðkomu að íbúðarhúsum að norðanverðu eða færa til vegstæði til að rýmka fyrir tengingum.
- Íbúðarsvæði á Gaddstöðum er í uppbyggingu, vegtenging af Suðurlandsvegi er hættuleg vegna takmarkaðrar vegsýnar til austurs. Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir nýjum vegi að svæðinu frá hringtorgi austast á Hellu. Skoða þarf betur möguleika á tengingu svæðisins.

Ekki þarf að meta mismunandi leiðir sérstaklega enda ekki um breytingu aðalskipulags að ræða heldur verður unnið að nánari útfærslu með Vegagerðinni á gildistíma aðalskipulagsins.

4.4.8.4 BREYTING Á VEGUM Í GUNNARSHOLTI

Núverandi leið af Keldnavegi upp svonefnda Heklubraut liggur um svæði fyrir samfélagsþjónustu í Gunnarsholti, þar sem Landgræðsla ríkisins er með starfsemi. Landgræðslan hefur óskað eftir því að veginum verði breytt og ekki sé almenn umferð um svæði Landgræðslunnar.



Mynd 26. Valkostur 1 fyrir vegi í Gunnarsholti.



Mynd 25. Valkostur 2 fyrir vegi í Gunnarsholti.

Valkostur 1

Nýta núverandi leið vestan Gunnarsholts, að Sagnagarði, þaðan til austurs sunnan Gunnarsholtslækjar, norðan Gunnarsholts og inn á núverandi veg rétt neðan gatnamóta við Heklubraut. Nýr vegur fer að hluta til yfir tún og hefur **neikvæð** áhrif á náttúru. Nýr vegur breytir alltaf ásýnd en þarna er skógrækt mikil og því hverfur leiðin í skóg að miklu leyti. Áhrif á landslag og ásýnd eru **óveruleg**. Kostur er að koma vegi út af vinnusvæði Landgræðslunnar og að vegurinn bætir aðkomu að núverandi íbúðarbyggð, sem stefnt er að því að stækki á skipulagstímabilinu. Áhrif á samfélag eru **jákvæð**. Samhliða má ætla að aukin snjósöfnun eigi sér stað. Áhrif á samgöngur eru bæði **jákvæð** og **neikvæð**. Umferðaröryggi batnar með betri vegum og það er kostur að losna við umferð af vinnusvæði Landgræðslunnar. Áhrif á heilsu og öryggi eru **jákvæð**. Áhrif á minjar eru **óverulegar**.

Valkostur 2

Gerð verður ný vegtenging af Rangárvallavegi skammt vestan Hróarslækjar. Vegurinn tengist núverandi vegi skammt sunnan við Akurhól. Aðkoma að núverandi og nýju íbúðarsvæði verður af þessum vegi. Nýr vegur fer yfir gróið land og áhrif á náttúru eru **neikvæð**. Vegir eru alltaf sýnilegir og breyta ásýnd. Áhrif á landslag og ásýnd eru **neikvæð**. Þessi leið nýtist ekki núverandi íbúðarbyggð nema með nokkrum tilkostnaði vegna nýrra vega, auk þess sem vegalengd íbúa sem sækja vinnu og afþreyingu á Hellu myndi aukast nokkuð. Það er kostur fyrir starfsemi Landgræðslunnar að losna við umferðina sem er í gegnum vinnusvæði þeirra. Áhrif á samfélag eru bæði **jákvæð** og **neikvæð**. Nýjar vegtengingar draga úr öryggi almennra vegfarenda en öryggi innan athafnasvæðis Landgræðslunnar batnar. Áhrif á samgöngur og heilsu og öryggi eru bæði **jákvæðar** og **neikvæðar**. Áhrif á minjar eru **óverulegar**.

Niðurstaða

Breyting á vegum í Gunnarsholti							
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur		Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Valkostur 1	-	0	+	+	-	+	0
Valkostur 2	-	-	+	-	+	-	0

4.4.8.5 UPPBYGGÐUR VEGUR AÐ HAFRAFELLI

Með tilkomu þjónustumiðstöðvar við hálendisjaðarinn við Hafrafell er þörf á vegi sem getur verið opinn stærstan hluta ársins. Gert er ráð fyrir að núverandi vegur verði byggður lítillega upp og verði að stórum hluta í núverandi vegstæði. Áhrif af breytingunni eru metin **óveruleg** á náttúru. Vegir eru alltaf sýnilegir í landinu, hvort sem þeir eru niðurgrafnir slóðar eins og þarna er, eða lítillega byggðir upp. Reynslan hefur sýnt að góðir vegir draga úr utanvegaakstri. Áhrif af breytingu á vegum eru því metin **óveruleg/jákvæð**. Með betri vegi þá er verið að bæta rekstrargrundvöll staðarins, stuðla að betri þjónustu við íbúa og gesti og efla atvinnulíf með nýjum atvinnutækifærum. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**. Samgöngubætur eru alltaf til bóta fyrir íbúa og gesti og góðir vegir fara betur með fólk og farartæki. Áhrif á samgöngur eru því metin **jákvæð**. Öruggeri vegir stuðla að betra umferðaröryggi. Áhrif á heilsu eru metin **jákvæð**. Breytingin er talin hafa **óveruleg** áhrif á verndarsvæði.

Mat á núll kosti – gildandi skipulag

Vegir eru alltaf sýnilegir í landinu, hvort sem þeir eru niðurgrafnir slóðar eða ekki. Vondir vegir og niðurgrafnir eru líklegri til að stuðla að utanvegaakstri. Áhrif á landslag og ásýnd eru metin **neikvæð**. Ógreiðfærir vegslóðar draga úr fjölda þeirra ferðamanna sem komast á hálendið, það skapar meiri frið fyrir ferðamenn sem vilja njóta einveru og kyrrðar. Hins vegar hefur stuttur opnunartími vega áhrif á rekstrargrundvöll þjónustustaða á hálendinu. Áhrif á samfélag eru metin frekar **neikvæð**. Vegirnir verða áfram niðurgrafnir og opnast þegar snjóá leysir á vorin og lokast í fyrstu snjóum á haustin. Losa ekki af sér vatn. Þeir eru einnig erfiðir yfirferðar fyrir reiðhjólafólk. Áhrif á samgöngur eru metin **neikvæð**. Núverandi vegir fara illa með fólk og farartæki og háir og grýttir kantar veganna geta skapað slyshættu. Rykmengun hefur sjónræn áhrif og veldur gangandi og hjólandi vegfarendum óþægindum. Áhrif á heilsu og vellíðan eru metin **neikvæð**. Áhrif á verndarsvæði eru metin **óveruleg**.

Niðurstaða

Uppbyggður vegur að Hafrafelli							
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar	
Uppbyggður vegur	0	0	+	+	+	0	
Núll kostur – núverandi vegur	-	-	-	-	-	0	

4.4.8.6 NIÐURSTAÐA FYRIR SAMGÖNGUR

Sveitarstjórn vill stuðla að samgöngubótum bæði í byggð og á hálendinu. Markmið með vegabótum á hálendi er að auka vellíðan akandi, hjólandi og gangandi vegfarenda, bæta öryggi þeirra og stuðla að náttúruvernd með því að draga úr rykmengun. Vilji er til þess að Fjallabaksleið nyrðri verði byggð lítillaga upp sem ferðamannavegur þannig að vegurinn haldist opinn lengur. Þá er mikil umferð ferðamanna á Heklu og vill sveitarstjórn gera greiðfæran veg að Skjólkvíum, þar sem flestir hefja göngu á Heklu. Slíkur vegur bætir öryggi þeirra sem leggja leið sína á fjallið ef kæmi til eldgoss með stuttum fyrirvara. Þá er greiðfær vegur að Hafrafelli ein af forsendum þess að þar byggist upp þjónusta. Þó gert sé ráð fyrir að framantaldir hálendisvegir verði byggðir lítillaga upp þá er eftir sem áður hægt að loka vegunum á ákveðnum árstímum ef þurfa þykir, t.d. vegna leysinga.

Í samráði við Vegagerðina þarf að skoða möguleika til að bæta umferðaröryggi á Lyngási, Rauðalæk, Landvegamótum, Gaddstöðum og e.t.v. víðar.

4.4.9 Verndarsvæði

Í lögum um náttúruvernd nr. 60/2013 er gert ráð fyrir vernd óbyggðra víðerna. Gert er ráð fyrir að víðerni séu „*að jafnaði a.m.k. 25 km² að stærð eða þannig að hægt sé að njóta þar einveru og náttúrunnar án truflunar af mannvirkjum eða umferð vélknúinna farartækja og í a.m.k. 5 km fjarlægð frá mannvirkjum og öðrum tæknilegum ummerkjum, svo sem raflínum, orkuverum, miðlunarlónum og uppbyggðum vegum*“.

Ekki liggja fyrir skilgreiningar á þeim mannvirkjum sem talin eru takmarka víðerni, m.a. liggur ekki fyrir hvað telst vera uppbyggður vegur. Þó er ljóst að víða hafa vegir á hálendinu verið lagfærðir, lyft upp úr landi og jafnvel ár og lækir brúaðir/gerð ræsi. Samtök ferðapjónustunnar telja mikilvægt að vegir á hálendissvæðum verði unnir út frá hugmyndafræði um ferðamannavegi þar sem ákveðnir vegir verði lítillaga uppbyggðir, m.a. til að losa af sér vatn. Landsskipulagsstefna gerir ráð fyrir að gönguskálar skerði ekki víðerni en ekki liggur fyrir hvenær skáli telst vera gönguskáli. Þar sem þar til bærir aðilar hafa ekki lagt fram kort af víðernum landsins verður ekki um slíka afmörkun að ræða í þessu aðalskipulagi. Almenn má þó segja að sú stefna sem sett er fram í aðalskipulaginu og kann að skerða víðerni er uppbygging skálasvæða.

Í Rammaskipulagi Suðurhálendisins er stærsti hluti hálendis Rangárþings ytra, Rangárþings eystra og Skaftárhrepps skilgreindur sem hverfisverndarsvæði. Er það gert til að geta sett sameiginlegar reglur fyrir svæðið, sem stuðli að verndun þess sem lítt raskaðs svæðis og að samræmi verði í mannvirkjagerð. Leitast verði við að halda óbyggðum víðernum, stuðlað að fjölbreyttri útivist ásamt hefðbundinni landnýtingu. Einnig skal mannvirkjagerð leiða til eins lítillar röskunar og kostur er³¹.

Aðalskráningu fornminja í sveitarfélaginu er lokið og eru friðlýstar minjar og þær minjar sem talið er að hafi hátt minjagildi sýndar á skipulagsupprætti. Ekki hefur verið gerð húsakönnun eða verndargildi núverandi bygginga metið, en 16 gr. laga um minjavernd, nr. 80/2012, gerir ráð fyrir skráningu fornleifa, húsa og mannvirkja. Gert er ráð fyrir að núverandi byggingar og minjagildi þeirra verði metið við gerð deiliskipulags fyrir þegar byggð svæði. Í umfjöllun stýrihóps kom fram að ekki þykir ástæða til að ráðast í skráningu mannvirkja innan sveitarfélags. Mannvirki og byggingar er skráð í gegnum fasteignamat og gert er ráð fyrir við gerð deiliskipulags á þegar byggðum svæðum skoðað verði með verndargildi þeirra mannvirkja sem fyrir eru innan skipulagssvæðisins og tekið tillit til þeirra mannvirkja.

ISOR hefur sett fram álit á breytingu á afmörkun vatnsverndarsvæða ofan byggðar á Rangárvöllum. Álitíð er sett fram í greinargerðum í desember 2012³² og maí 2016³³. Annars vegar er fyrirhugað að minnka vatnsverndarsvæði í landi Keldna vestan til. Þar liggur fyrir að hluti linda gefa lítið af sér í þurrkaárum. Gnægð vatns er í sveitarfélaginu og fyrir liggur ósk landeiganda um að minnka vatnsverndarsvæðið. Þá er gert ráð fyrir að stækka allverulega vatnsverndarsvæði norðan og austan við Vatnsdalsfjall til að tryggja vatnsgæði í Krappa en þar er eitt megin vatnsból Rangárþings eystra, þjónar m.a. Hvolsvelli og

³¹ (Steinsholt sf. 2014).

³² (Árni Hjartarson 2012).

³³ (Árni Hjartarson 2016a).

nágrenni. Einnig er sett inn vatnsból við Teitsvötn, austan Eystri-Rangár og er það mögulegt framtíðarvatnsból.

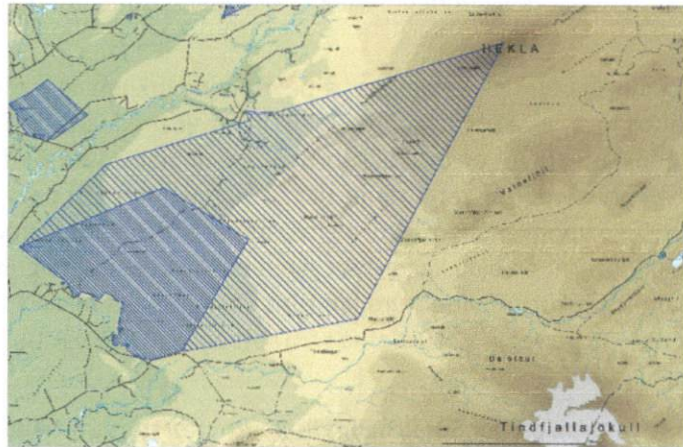
Gerðar hafa verið rannsóknir af ISOR á aðrennslissvæði við Kerauga og Tvíbytnulæk. Aðrennsli grunnvatns til þessara linda er skv. ferliefnaprófunum milli suðurs og suðsuðvesturs en áður var talið að það væri nálægt suðvestri. Lindirnar eru viðkvæmar fyrir mengun og grannsvæðið er þröngt. Grannsvæðið virðist tæplega nógu stórt til til að tryggja tilskilda síun grunnvatnsins sem um það streymir og er Kerauga á mörkum þess að standast kröfur sem framtíðarvatnsból. Í skýrslunni er lögð til breytt afmörkun á grannsvæði þessara vatnsbóla og einnig lögð til afmörkun á fjarvæði sem hingað til hefur ekki verið afmarkað á aðalskipulagsupprætti. (Árni Hjartarson 2016b).

Í matinu er lögð áhersla á samiburð gildandi skipulags, núll-kosts, við eftirfarandi valkosti.

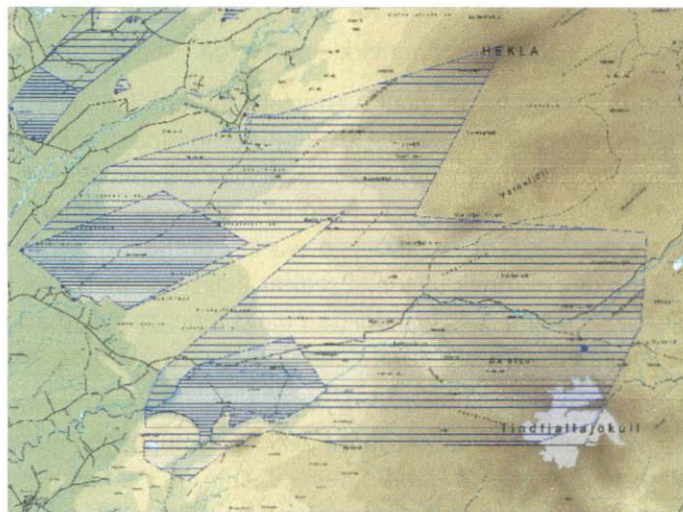
- Breytt afmörkun vatnsverndarsvæðis í landi Keldna og nýtt vatnsverndarsvæði fyrir Krappa, í landi Reynifells.
- Breytt afmörkun vatnsverndarsvæðis fyrir Kerauga og Tvíbytnulæk og afmörkun fjarvæðis.
- Hverfisvernd á stærstan hluta hálendisins, hluti þess er undir hverfisvernd í gildandi skipulagi.

4.4.9.1 VATNSVERNDARSVÆÐI Í LANDI KELDNA OG REYNIFELLS

Gert er ráð fyrir að breyta talsvert afmörkun vatnsverndarsvæða ofan Keldna, annars vegar fella út vatnsvernd sem þjónar lindum rétt vestan Keldna. Þær lindir eru, skv. greinargerð ISOR vatnslitlar og ekki framtíðarvatnsból. Setja þarf inn vatnsverndarsvæði í kringum Krappa, sem er vatnsból fyrir Rangárþing eystra.



Mynd 27. Vatnsverndarsvæði skv. gildandi skipulagi.



Mynd 28. Breytt afmörkun vatnsverndarsvæða skv. tillögu ISOR.

Breyting á vatnsverndarsvæði í landi Keldna og Reynifells

Heilnæmt og gott neysluvatn er mikilvægt fyrir alla íbúa og atvinnulíf. Vatnsverndarsvæði vestan Keldna minnkar þar sem vatnsból eru felld út en vatnsverndarsvæðið stækkar til austurs vegna Krappa, sem bætir öryggi vatnsgæða fyrir Hvolsvöll og nágrenni og því eru áhrif vatnsverndar á samfélag metin **jákvæð**. Stækkað svæði er að miklu leyti óbyggt og hefur því óveruleg áhrif á íbúa Rangárbings ytra. Áhrif vatnsverndar á heilsu eru metin **jákvæð** því vatnsvernd tryggir íbúum og gestum hreint og gott neysluvatn og með því að setja aðrennslissvæði vatnsbóla undir vatnsvernd er dregið úr líkum á að grunnvatn mengist. Áhrif af breytingunni eru metin óveruleg á aðra þætti.

Óbreytt vatnsverndarsvæði í landi Keldna, ekkert vatnsverndarsvæði í Reynifelli

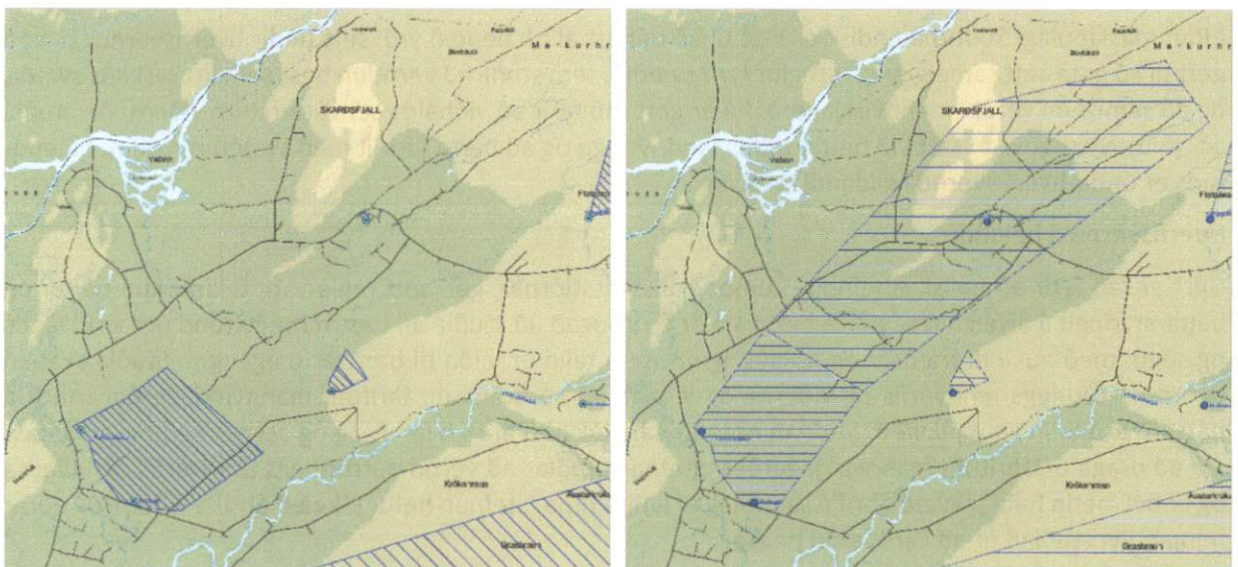
Engin vatnsvernd er á hluta aðrennslissvæðis vatnsbólsins í Krappa í gildandi skipulagi. Áhrif þess á samfélagið eru metin **neikvæð**. Áhrif á heilsu eru metin **jákvæð** vegna vatnsverndarsvæðis á Keldum en **neikvæð** vegna vöntunar á vatnsverndarsvæði fyrir Krappa.

Niðurstaða

Vatnsvernd í landi Keldna og Reynifells						
	Náttúra	Landslag og ásjúnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Breytt mörk vatnsverndarsvæða	0	0	+	0	+	0
Núll kostur – óbreytt vatnsvernd	0	0	-	0	+	0

4.4.9.2 VATNSVERND FYRIR KERAUGA OG TVÍBYTNULÆK

ISOR hefur skoðað aðrennslissvæði fyrir möguleg vatnsból í Kerauga og við Tvíbytnulæk. Niðurstöður þeirrar athugunar eru að vatnsverndarsvæðið sé of þröngt afmarkað og einnig þurfi að afmarka fjar-svæði í aðalskipulagi. Þarna er um að ræða framtíðarvatnsból fyrir Vatnsveitu Ásahrepps og Rangárbings ytra og því miklir hagsmunir í húfi að vernda neysluvatn til framtíðar.



Mynd 29. Vatnsvernd við Kerauga og Tvíbytnulæk skv. gildandi skipulagi t.v. Til hægri er breytt afmörkun vatnsverndarsvæðis skv. tillögu ISOR.

Breyting á afmörkun grannsvæðis og fjar-svæði afmarkað

Verndun góðs neysluvatns til framtíðar litið hefur **jákvæð** áhrif á samfélag sem þarf á góðu neysluvatni að halda, bæði til einkanota og einnig fyrir matvælaframleiðslu. Heilnæmt og gott neysluvatn hefur **jákvæð** áhrif á heilsu og stækkun vatnsverndarsvæðis minnkar líkur á að vatnsból mengist. Þrátt fyrir að auknar kröfur séu um öfluga fráveitu og góða umgengni innan vatnsverndarsvæða eru þær ekki það

Íþyngjandi að það teljist neikvæð áhrif og því eru áhrif metin óveruleg fyrir þá byggð sem fyrir er, sem og aðra umhverfisþætti.

Núll kostur – engin breyting á vatnsverndarsvæði

Þó afmarkað sé grannsvæði vatnsbóls er ekki víst að hægt sé að tryggja gæði neysluvatns á fullnægjandi hátt til framtíðar. Áhrif á samfélag eru **óviss**. Með því að vatnsverndarsvæði sé þröngt afmarkað kann það að auka hættu á mengun vegna ógætilegrar umgengi eða skipulags. Áhrif á heilsu eru metin **óviss** til lengri tíma lítið.

Niðurstaða

Vatnsvernd fyrir Kerauga og Tvíbytnulæk						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Breytt mörk vatnsverndarsvæðis	0	0	+	0	+	0
Núll kostur – óbreytt vatnsvernd	0	0	?	0	?	0

4.4.9.3 NIÐURSTAÐA FYRIR VATNSVERND

Sveitarstjórn vill tryggja að til langrar framtíðar geti íbúar sveitarfélagsins notið heilnæms og góðs neysluvatns.

Vatnsverndarsvæði takmarka möguleika á ýmis konar landnotkun eða kalla á dýrari lausnir, t.d. varðandi fráveitu en ekki er gert ráð fyrir nýbyggingum á brunni- eða grannsvæðum. Vegna þess hve heilnæmt og gott neysluvatn er mikilvægt fyrir alla íbúa þá er vernd neysluvatns talin vega þyngra til framtíðar lítið. Sveitarstjórn vill heimila breytingu á vatnsverndarsvæði í landi Keldna og gera ráð fyrir nýju vatnsverndarsvæði fyrir vatnsbólið í Krappa, í samræmi við skýrslu ÍSOR. Einnig vill sveitarstjórn breyta og stækka vatnsverndarsvæði fyrir Kerauga og Tvíbytnulæk til að tryggja betur vatnsgæði þar til framtíðar.

4.4.9.4 HVERFISVERND Á HÁLENDI

Í Rammaskipulagi Suðurhálandis var lagt til að nánast allt hálendið yrði sett undir hverfisvernd. Er það gert til að geta sett sameiginlegar reglur fyrir svæðið, sem stuðli að verndun þess sem lítt raskaðs svæðis og að samræmi verði í mannvirkjagerð. Þá er gert ráð fyrir að viðhalda sem stærstum víðernum, stuðla að fjölbreyttri útivist í sátt við hefðbundna landnýtingu og að bæta eftirlit með svæðum³⁴. Hluti hálendisins er undir hverfisvernd í gildandi skipulagi.

Hverfisvernd á hálendi

Gert er ráð fyrir að fjallskilaneindir, í umboði sveitarstjórnar, geti sett reglur um takmörkun beitar og beitarstýringu á afréttum ef þurfa þykir. Þá er fyrirhugað að stuðla að bættri meðvitund um virði lands og sögu, með aukinni fræðslu og upplýsingum, sem talið er leiða til bættrar umgengni. Stuðla skal að vernd náttúrulegs umhverfis og víðerna og leitast við að draga úr áhrifum mannvirkjagerðar. Áhrif á náttúru eru talin vera **jákvæð**. Stefnan er talin hafa **jákvæð** áhrif á landslag og ásýnd með því að leitast við að draga úr áhrifum mannvirkjagerðar. Stefnan stuðlar að vernd náttúrulegs umhverfis og víðerna og er því metin hafa **jákvæð** áhrif á samfélag til lengri tíma. Stefnan hefur **jákvæð** áhrif á víðerni og aðrar minjar, því stuðlað er að varðveislu þeirra.

Hverfisvernd á hluta hálendisins skv. gildandi skipulagi – núll kostur

Einungis er stuðlað að vernd víðerna og á hluta svæðisins sem og leitast við að draga úr áhrifum mannvirkjagerðar. Er það þau svæði sem eru talin mikilvægust/verðmætust út frá náttúrfari eða minjum. Áhrif á náttúru eru metin **jákvæð** á þeim svæðum sem eru undir hverfisvernd en **óveruleg** á öðrum svæðum. Stefna í gildandi skipulagi er talin hafa **jákvæð** áhrif á landslag og ásýnd með því að leitast við að draga úr áhrifum mannvirkjagerðar. Gildandi skipulag stuðlar að vernd náttúrulegs umhverfis þeirra svæða sem voru undir hverfisvernd og er því metin hafa **jákvæð** áhrif á samfélag. Í gildandi skipulagi var lítið hugað að vernd víðerna, áhrif á verndarsvæði eru því metin **neikvæð**.

³⁴ (Steinsholt sf. 2014).

Niðurstaða

Niðurstaða fyrir hverfisvernd					
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar/vernd
Hverfisvernd á hálendi	+	+	+	0	+
Hverfisvernd á hluta hálendis – núll kostur	+	0	+	0	-

4.4.9.5 NIÐURSTAÐA FYRIR HVERFISVERND

Með því að setja hverfisvernd á hálendissvæðið er leitast við að stuðla að vernd og viðhaldi náttúrulegs umhverfis og víðerna ásamt því að leitast við að draga úr áhrifum mannvirkjagerðar. Gert er ráð fyrir að vinna að eftirliti og verndun svæðisins í samráði við ýmsar stofnanir s.s. Heilbrigðiseftirlit og Umhverfisstofnun.

4.4.10 Efnistökusvæði

Sveitarstjórn vill að Fjallabaksleið nyrðri verði endurbætt og vegurinn byggður lítillaga upp og sé fær stærrri hluta ársins. Sömuleiðis að Fjallabaksleið syðri verði byggð lítillaga upp frá Keldum inn að Hafrafelli. Vegirnir verði lagðir í landið eftir því sem kostur er. Þá er þörf á endurbótum á vegi að Skjólkvíum við Heklu og vilji til að vestasta hluta Dómadalsleiðar verði breytt og sá hluti, ásamt vegi að Skjólkvíum, verði heilsársvegur. Mikil þörf er talin á þessari breytingu vegna fjölda ferðamanna sem leggur leið sína á Heklu, jafnvel allan ársins hring.

Vegna þessa er gert ráð fyrir nýjum efnistökusvæðum með helstu vegum á hálendinu. Settur er inn nokkur fjöldi náma til að hægt sé að nýta það efni sem best er fallið til vegagerðar og þar sem efnistaka hefur minnst umhverfisáhrif. Námunar eru flestar í eða í námunda við núverandi vegstæði til að reyna að lágmarka umhverfisáhrif. Óvíst er hvort öll svæðin verði nýtt til efnistöku og þau hafa ekki verið skoðuð á vettvangi. Þá fer mat á efnisþörf fram í tengslum við hönnun veganna og þá verður ákvarðað hvaða svæði verða nýtt til efnistöku. Áhersla er lögð á góða umgengni efnistökusvæða á nýtingartíma og vandaðan frágang í verklok.

Þau efnistökusvæði sem gert er ráð fyrir á hálendinu eru ætluð vegna virkjana- og veituframkvæmda þó einhver geti hugsanlega nýst til vegagerðar.

Ný efnistökusvæði á hálendi

Sé almennt viðurkennt að vinna skuli að endurbótum á vegakerfi hálendisins er nauðsynlegt að hafa námur á hálendissvæðum, þ.m.t. innan verndarsvæða. Með því að gera ráð fyrir mörgum litlum efnistökusvæðum er hægt að velja að nýta þau svæði sem hafa hvað minnst umhverfisáhrif, m.a. með tilliti til flutnings efnis. Áhrif á náttúru eru metin **óveruleg**. Opnar námur skapa hættu á jarðvegsfoki og eru sýnilegar. Áhrif á landslag og ásýnd eru **neikvæð**. Hagkvæmara er að stutt sé frá efnistökuastað að framkvæmdasvæði og verktími styttri. Með því að gera ráð fyrir mörgum efnistökusvæðum er hægt að nýta þau sem best henta hverju sinni og lágmarka akstur frá efnistökusvæði að notkunarstað. Áhrif á samfélag eru **jákvæð**. Efnistökusvæði eru forsenda þess að hægt sé að bæta vegakerfið. Betri vegir draga úr líkum á utanvegaakstri og hafa **jákvæð** áhrif á samgöngur. Umferð stórra vinnuvéla getur skapað hættu í umferðinni. Áhrifin eru metin **óviss** á heilsu og öryggi. Námur þurfa ekki að hafa áhrif á minjar eða verndarsvæði og eru áhrifin metin **óveruleg**.

Núll kostur – engin ný efnistökusvæði á hálendi

Engin áhrif á náttúru, landslag og ásýnd. Áhrif á samfélag eru **neikvæð** þar sem aka þarf lengri vegalengd með efni til vegagerðar. Framkvæmdir verða dýrari og verktími lengri. Þetta kallar einnig á meiri umferð stórra bíla á vegum sem eru illa búnir til að taka við slíkri umferð. Áhrif á samgöngur og umferðaröryggi eru **neikvæð**. Akstur um lengri vegalengd eykur útblástur koltvíoxíðs. Áhrif á heilsu eru **neikvæð**. Engin áhrif á minjar.

Niðurstaða fyrir efnistökusvæði

Niðurstaða fyrir efnistökusvæði						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, velliðan og öryggi	Minjar/vernd
Ný efnistökusvæði á hálendi	0	-	+	+	?	0
Núll kostur	0	0	-	-	-	0

Efnistökusvæði eru forsenda þess að hægt sé að byggja upp og viðhalda samgöngumannvirkjum og leggur sveitarstjórn áherslu á að hægt sé að endurbæta hálendisvegi. Með því að gera ráð fyrir mörgum efnistökusvæðum á hálendinu er hægt að nýta þau svæði sem eru næst framkvæmdasvæði hverju sinni og lágmarka þannig þá vegalengd sem aka þarf með efni. Einnig er hægt að velja að nýta þau efnistökusvæði sem hafa minnst áhrif á umhverfið. Þá má ætla að minna efni verði tekið af hverju svæði. Við frágang efnistökusvæða er gert ráð fyrir að þau falli sem best að landinu umhverfis og ættu þá ummerki um efnistöku að verða lítt sýnileg. Neikvæð umhverfisáhrif eru helst þau að ásýnd svæðis breytist og einhver hætta er á jarðvegsfoki, einkum á framkvæmdatíma. Því leggur sveitarstjórn áherslu á að efnistaka á hálendinu verði að jafnaði úr litlum námum, sem næst vegsvæði og að gengið verði frá hverju efnistökusvæði fyrir sig strax að efnistöku lokinni.

4.5 ÞÉTTBÝLI

Þéttbýli í sveitarfélaginu er á Hellu en einnig er hluti byggðar í Þykkvabæ skilgreindur sem þéttbýli.

Gert er ráð fyrir áframhaldandi uppbyggingu á Hellu sem miðstöð þjónustu og stjórnsýslu í sveitarfélaginu, auk þess sem veruleg fjölgun ferðafólks eflir þjónustuhlutverk staðarins. Íbúum í sveitarfélaginu hefur heldur fjölgað frá árinu 2013 og er gert ráð fyrir áframhaldandi fjölgun, einkum á Hellu. Skortur er á íbúðarhúsnæði, sérstaklega minni íbúðum.

Hugmyndir eru um eftirfarandi breytingar frá gildandi skipulagi:

- Íbúðarsvæðinu ÍB11 er breytt í svæði fyrir samfélagsþjónustu. S12 verður blönduð landnotkun, aðallega til frekari stækkunar hjúkrunar- og dvalarheimilisins Lundar auk íbúðabyggðar, þ.á.m. byggingu þjónustuíbúða. Samhliða er íbúðarsvæðið ÍB13 fellt út og íbúðarsvæðið ÍB12 minnkar og er sameinað ÍB25 - Bogatúni.
- Afmörkun íbúðarsvæðisins ÍB26 Bjarg, er breytt lítillaga.
- Íbúðarsvæðin ÍB16 og ÍB19 eru stækkuð lítillaga. Opið svæði OP2 minnkar samsvarandi.
- Íbúðarsvæðið ÍB23 var tvískipt en er sameinað í eitt svæði og stækkað lítillaga.
- Miðsvæðið M1 er stækkað austur að Langasandi. Athafnasvæðið AT2 minnkar samsvarandi.
- Verslunar- og þjónustusvæði VP21 og opnu svæði OP6, sunnan Suðurlandsvegjar er að hluta til breytt í miðsvæði.
- Verslunar- og þjónustusvæðið VP22 er stækkað til austurs og minnkar OP4 samsvarandi.
- Gert er ráð fyrir verslun- og þjónustu næst Suðurlandsvegi, VP20.
- Stofnanasvæðið S11 er stækkað til norðurs og minnkar opið svæði OP2 samsvarandi.
- Gert er ráð fyrir hringtorgi við Árbæjarveg og öðru við Þykkvabæjarveg.
- Vegur austast og nyrst í byggðinni færast til með breyttri afmörkun þéttbýlisins.
- Gert er ráð fyrir nýjum hliðarvegi sunnan Suðurlandsvegjar.
- Vestan Ytri-Rangár er gert ráð fyrir opnu svæði með ánni, OP8.
- Gert er ráð fyrir opnu svæði með Ytri-Rangá að austanverðu, OP1 og OP4.
- Athafnasvæðið A5 er fært sunnar (verður AT4) og er minnkað.
- Iðnaðarsvæðið I26 er fært sunnar og minnkað. Hluta af opna svæðinu OP4 er breytt í iðnaðarsvæði.
- Gert er ráð fyrir uppbyggingu á flugvallarsvæðinu FV1.

- Skógræktarsvæði austan byggðarinnar er tekið út fyrir þéttbýlið, afmörkun þess er óbreytt.
- Þéttbýlismörkum er breytt að austan- og norðanverðu og við Bjarg og minnkar þéttbýlið um 170 ha.

4.5.1 Þykkvabær – elsta sveitaþorp á Íslandi

Þykkvabæ hefur verið lýst sem elsta sveitaþorpi á Íslandi og vilji er til að halda í þá ímynd. Þó íbúar telji rétt tæplega 100 manns stendur hluti byggðarinnar þétt og sá kjarni verður áfram skilgreindur sem þéttbýli, en þó með rúmum byggingarheimildum svipað og í dreifbýli.

Sveitarfélagið tók saman upplýsingar um kosti þéttbýlis. Ýmsar kvaðir fylgja þéttbýli, m.a. ýmis skilyrði varðandi dýrahald, trjárækt, gatnagerð o.fl. Meðal annars kemur fram að ýmis þjónustufyrirtæki, hafa mismunandi verðskrá eftir því hvort selt er innan dreifbýlis eða þéttbýlis. Þessi fyrirtæki fara venjulega eftir skilgreiningu Hagstofunnar á þéttbýli en ekki afmörkun í aðalskipulagi sveitarfélaga.

Búskapur er á flestum jörðum í Þykkvabæ og þær skilgreindar sem lögbýli.

Þéttbýlismörkum í Þykkvabæ er breytt nokkuð, austurhluti svæðis verður felldur út úr þéttbýli.

Við þetta minnkar þéttbýlið úr 240 ha í 60 ha. Landnotkun breytist ekki og þeir íbúar sem lenda utan þéttbýlis munu ekki merkja breytingar. Að jafnaði munu sömu kvaðir gilda um landnotkun í þéttbýli í Þykkvabæ og dreifbýlishluta sveitarfélagsins.



Mynd 30. Gildandi aðalskipulag fyrir Þykkvabæ. Rauð lína sýnir þéttbýlismörk í endurskoðuðu skipulagi.

Niðurstaða

Sveitarstjórn vill halda í dreifbýlisyfirbragð í sveitarfélaginu og stærsti hluti íbúðarhúsa í Þykkvabæ eru skilgreind lögbýli, þar sem víða er rekinn umfangsmikill búrekstur. Fyriræki s.s. Rarik ákveða sjálf, á grunni skilgreiningar Hagstofu Íslands, hvað skuli teljast þéttbýli. Í gildandi skipulagi er skilgreint talsvert stórt þéttbýli í Þykkvabæ en á því svæði er landnotkun að stærstum hluta landbúnaðartengd þó einnig sé þar kirkja, ípróttahús, ferðaþjónusta o.fl. Þó ekki sé um að ræða landnotkun sem kallar á að svæðið sé skilgreint sem þéttbýli þá er vilji til að halda í þéttbýlisskilgreiningu á þeim hluta Þykkvabæjar þar sem byggð stendur hvað þéttast, m.a. af sögulegum ástæðum, elsta sveitaþorp á Íslandi. Þó verður reynt að hafa kvaðir það rúmar að t.d. dýrahald rúmist innan þéttbýlis og að skilmálar verði sem líkastir dreifbýli. Litið er svo á að einungis sé um að ræða minniháttar breytingu og því ekki ástæða til að meta áhrif stefnunnar sérstaklega.

4.5.2 Lundarsvæðið – stofnana- og íbúðarsvæði

Unnið er að stækkun hjúkrunar- og dvalarheimilisins Lundar, nyrst á Hellu og árið 2017 var tekin í notkun ný hjúkrunardeild sem strax varð fullnýtt. Fyrirhuguð er frekari uppbygging á Lundi á dvalar- og hjúkrunarrýmum, þjónustuíbúðum, eignar- eða leiguíbúðum. Hugmynd er um að stækka svæði fyrir samfélagsþjónustu til norðurs og minnka íbúðarsvæði norðan Lundar. Þá verður vegur norðan Lundar færður sunnar sem og mörk þéttbýlisins. Íbúðarsvæði við Seltún, sunnan dvalarheimilisins, er víkjandi þar sem fyrirhuguð þróun svæðisins er frekar í átt að áframhaldandi uppbyggingu starfseminnar á Lundi.

Eftirfarandi valkostir eru bornir saman:

- Kostur 1. Svæði fyrir samfélagsþjónustu við Lund stækkar til norðurs yfir íbúðarsvæðið Í11. Gert er ráð fyrir frekari uppbyggingu í tengslum við Lund, s.s. dvalar- og hjúkrunarrými, þjónustuíbúðum, eignar- eða leiguíbúðum. Íbúðarsvæðið Í25 er stækkað til norðurs yfir hluta af Í12 og Í13 er felld út. Vegur norðan við byggðina er færður til suðurs og mörk þéttbýlisins sömuleiðis.
- Núll-kostur er landnotkun sbr. gildandi skipulag. Gert er ráð fyrir svæði fyrir samfélagsþjónustu og mjög ríflegum íbúðarsvæðum.



Mynd 31. Breyting á íbúðarsvæðum, stofnanasvæði og vegum við Lund, gildandi skipulag t.v.

Kostur 1

Fallið er frá uppbyggingu á hluta lands norðan Lunda. Ætla má að þar sé ágætt landbúnaðarland, þó hingað til hafi ekki verið eftirspurn eftir því til annars en beitar. Áhrif á náttúru eru **jákvæð**. Svæðið er byggt að hluta til og hefur þegar verið raskað með þeim framkvæmdum. Mannvirki breyta alltaf ásýnd svæða að einhverju leyti en bygging mannvirkja er eðlilegur hluti af þéttbýli og uppbyggingu þar. Frekari uppbygging er metin hafa **óveruleg** áhrif á landslag og ásýnd. Jákvæð áhrif eru aukið rými fyrir dvalarheimilið auk rýmis sem hægt væri að nýta fyrir þjónustuíbúðir til að nýta þá þjónustu sem er í boði á Lundi. Í umfjöllun stýrihóps kom fram að brýn þörf er á aukinni uppbyggingu á dvalar- og hjúkrunarheimilinu Lundi. Þó felldur sé út hluti íbúðarsvæða er eftir sem áður gott framboð af óbyggðum íbúðarsvæðum á Hellu. Auk þess liggja þessi svæði hvað fjærst skóla- og miðbæjarstarfsemi og því ljóst að byggt verði fyrir á svæðum sem liggja nær skólanum. Með öflugri starfsemi fjölgar störfum. Áhrif á samfélag eru **jákvæð**. Áhrif á samgöngur eru **óverulegar** því áfram er gert ráð fyrir vegi norðan við byggðina eins og í gildandi skipulagi. Frekari uppbygging bætir líðan íbúa, bæði þeirra sem fá pláss á Lundi og eins aðstandenda sem ekki þurfa að hafa áhyggjur af ættingjum sem jafnvel eru einir heima og lítt færir um það. Áhrif á heilsu eru **jákvæð**. Stefnan er ekki líkleg til að hafa áhrif á minjar.

Núll kostur

Núverandi skipulag gerir ráð fyrir uppbyggingu á nokkuð stærra svæði en kostur 1. Áhrif á náttúru eru **neikvæð** því stærra land fer undir mannvirki. Mannvirki breyta alltaf ásýnd svæða að einhverju leyti en bygging mannvirkja er eðlilegur hluti af þéttbýli og uppbyggingu þar. Frekari uppbygging er metin hafa **óveruleg** áhrif á landslag og ásýnd. Þörfin fyrir frekari uppbyggingu er til staðar en gert er ráð fyrir minna svigrúmi fyrir uppbyggingu og ekki er pláss fyrir þjónustuíbúðir í tengslum við Lund. Áhrif á samfélag eru bæði **jákvæð** og **neikvæð**. Áhrif á samgöngur eru **óverulegar**. Áhrif á heilsu og vellíðan eru **neikvæð** því færri fólk fær pláss á Lundi eða í þjónustuíbúðum tengdum dvalarheimilinu. Stefnan er ekki líkleg til að hafa áhrif á minjar.

4.5.2.1 NIÐURSTAÐA FYRIR LUNDARSVÆÐIÐ

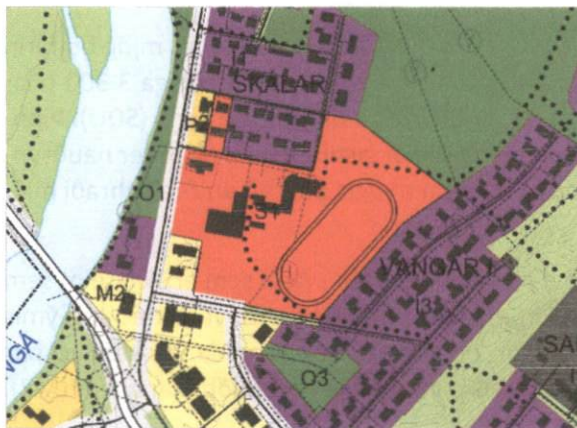
Lundarsvæðið						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Kostur 1	+	0	+	0	+	0
Núll kostur	-	0	+	-	-	0

Frekari uppbygging á Lundi stuðlar að meiri fjölbreytni í búsetukostum um leið og þjónusta er bætt við eldri borgara og aðra sem þurfa á sérhæfðri þjónustu að halda. Með betri þjónustu við aldraða mun þéttbýlið sinna betur þjónustu við íbúa sveitarfélagsins og aðra íbúa á Suðurlandi. Aukin eftirspurn er eftir plássum á hjúkrunarrýmum auk þess sem ætla má að eftirspurn verði eftir íbúðum þar sem auðvelt verður að nýta ýmsa sérhæfða þjónustu sem í boði er á Lundi. Þá skapast við uppbygginguna ný atvinnu-tækifæri.

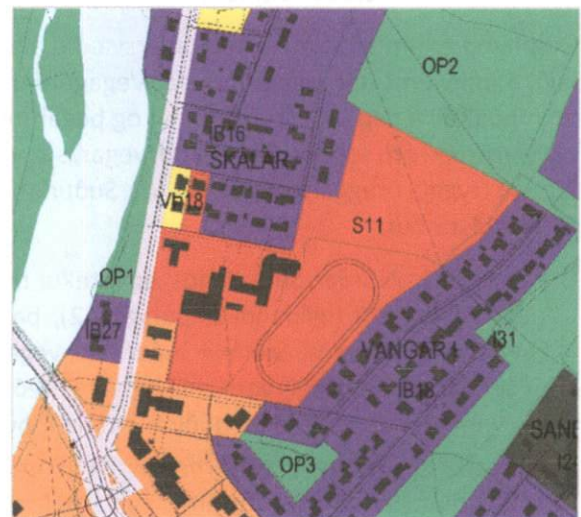
4.5.3 Skóla – og íþróttasvæði

Fyrir liggur að þörf er á að stækka núverandi skólabyggingar þar sem grunnskólinn er of lítill. Þörf er á meira rými fyrir nemendur og að bæta aðstöðu starfsfólks. Eftirfarandi valkostir eru bornir saman:

- Kostur 1. Stofnanasvæðið S11 er stækkað til norðurs. Opið svæði til sérstakra nota, OP2 minnkar sem því nemur. Gert er ráð fyrir stækkun/færslu íþróttasvæðis ef þurfa þykir.
- Núll kostur er landnotkun sbr. gildandi skipulag.



Mynd 32. Breyting á skólasvæði. Gildandi skipulag t.v. Nýtt skipulag t.h.



Kostur 1

Þar sem svæðið er innan þéttbýlis eru áhrif á náttúru metin **óveruleg**, þótt þar skerðist opið svæði en það hefur hingað til verið að mestu nýtt í þágu skólans, m.a. til útikennslu og ætla má að svo verði áfram. Mannvirki breyta alltaf ásýnd svæða að einhverju leyti en bygging mannvirkja er eðlilegur hluti af þéttbýli og uppbyggingu þar. Frekari uppbygging er metin hafa **óveruleg** áhrif á landslag og ásýnd svæðisins og ætla má að það skerði lítið útsýn úr næstu húsum þar sem byggð austan við stendur nokkru hærra. Skólinn er of lítill og brýn þörf á að bæta úr aðstöðu, samhliða fjölgun skólabarna sem fylgir fjölgun íbúa. Áhrif á samfélag eru **jákvæð**. Aðkoma farartækja að skóla- og íþróttamannvirkjum er á margan hátt óhentug þótt staðsetning þeirra sé hentug, liggur vel miðsvæðis og er í ágætu göngufæri alls staðar innan þéttbýlisins. Skoða þarf hvernig hægt er að gera úrbætur vegna aðkomu bifreiða til að bæta öryggi samhliða því að geta tekið á móti fleiri nemendum og gestum sem m.a. nýta sundlaug og aðra íþróttastöðu. Áhrif á samgöngur eru metin **óviss**. Stækkun skólasvæðisins skapar rými fyrir frekari uppbyggingu, betri aðbúnað nemenda og starfsfólks og að öllum líkindum fjölbreyttari möguleika á íþróttaiðkun

en áfram er gert ráð fyrir íþróttamannvirkjum innan svæðisins. Stefnan hefur **jákvæð** áhrif á heilsu og vellíðan. Stefnan hefur **óveruleg** áhrif á minjar.

Núll kostur

Stefnan hefur **engin** áhrif á náttúru og landslag og ásýnd. Áhrif á samfélag eru **óveruleg**. Aðkoma að skólasvæðinu verður áfram óhentug og áhrif á samgöngur metin **neikvæð**. Þá breytist ekki aðbúnaður starfsfólks og nemenda og áhrif á heilsu og vellíðan metin **óveruleg**. Stefnan hefur **óveruleg** áhrif á minjar.

4.5.3.1 NIÐURSTAÐA FYRIR SKÓLA- OG ÍÞRÓTTASVÆÐI

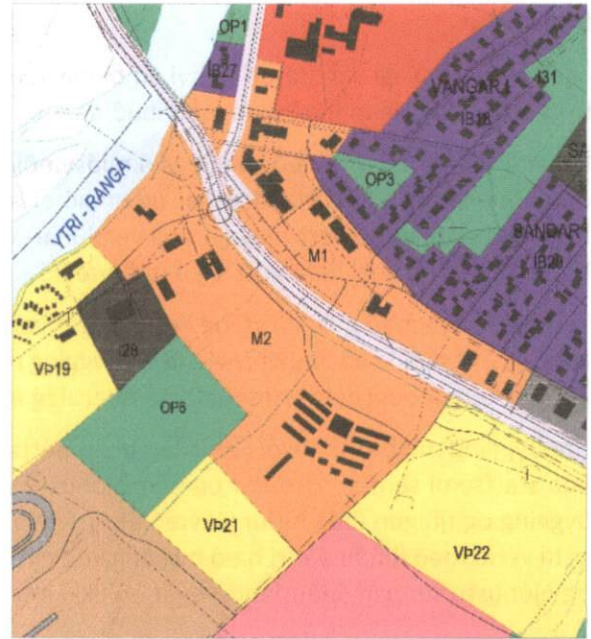
Skóla- og íþróttasvæði						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Kostur 1	0	0	+	?	+	0
Núll kostur	0	0	0	-	0	0

Skóla- og íþróttasvæðið er í góðum tengslum við núverandi byggð og mikilvægt að gera ráð fyrir stækkun þess, til framtíðar litið, þannig að skólasvæðið geti stækkað samhliða fjölgun íbúa. Góð íþróttastaða styrkir ungmennastarf og eflir heilsurækt íbúa og styrkir þjónustuhlutverk svæðisins. Áhrif af breyttri landnotkun eru jákvæð þar sem skipulagið stuðlar að þéttingu núverandi byggðar og meiri þjónustu við íbúa sveitarfélagsins.

4.5.4 Miðsvæði - miðbær

Hugmynd er um að stækka miðbæjarsvæðið allmikið. Suðurlandsvegur í gegnum Hellu er mjög fjölfarin leið. Samkvæmt upplýsingum á vef Vegagerðarinnar (umferðatölur frá 2016) fara tæplega 3.300 bílar að meðaltali á dag (ÁDU) um veginn og þegar mest er allt að 8.500 bílar á dag yfir sumarið (SDU). Þjónustufyrirtæki eru sunnan Suðurlandsvegur, s.s. verslanir, hótél og önnur gistiþjónusta og því er nauðsynlegt að tryggja öruggar gönguleiðir yfir Suðurlandsveg, auk þess sem tryggja þarf að umferðarhraði miðist við aðstæður.

- Kostur 1 - Norðan Suðurlandsvegur tekur nýtt miðbæjarsvæði (M1) yfir svæði sem er skilgreint sem athafnasvæði í gildandi skipulagi (A2), þar sem rekin er m.a. ferðaþjónusta, verkstæði og ýmis hreinleg starfsemi. Sunnan Suðurlandsvegur er verslunar- og þjónustusvæði í gildandi skipulagi þar sem rekið er hótél, verslanir og verkstæði. Því verður að hluta til breytt í miðbæjarsvæði (M2). Heimilt er að vera með íbúðir á efri hæð bygginga á miðsvæði.
- Kostur 2 – Miðbæjarsvæði verður eingöngu norðan Suðurlandsvegur en er lengt til austurs og tekur yfir hluta af svæði sem áður var athafnasvæði (A2). Heimilt er að vera með íbúðir á efri hæð bygginga á miðsvæði. Áfram verður verslunar- og þjónustusvæði sunnan Suðurlandsvegur.
- Núll kostur er landnotkun sbr. gildandi skipulag. Stefnt var að því að beina verslun- og þjónustu á miðbæjarsvæðið til að hraða uppbyggingu þess. Heimilt að vera með íbúðir á efri hæð bygginga á miðsvæði.



Mynd 33. Breyting á afmörkun miðbæjarsvæðis. Gildandi skipulag t.v. Kostur 1 til hægrri. Kostur 2 er einungis M1.

Kostur 1

Svæðið er byggt að miklu leyti og hefur þegar verið raskað með þeim framkvæmdum. Mannvirki breyta alltaf ásýnd svæða að einhverju leyti en bygging mannvirkja er eðlilegur hluti af þéttbýli og uppbyggingu þar. Áfram verður gert ráð fyrir fremur lágrestri byggð, 1-3 hæðir, sem ekki mun hafa veruleg sjónræn áhrif. Frekari uppbygging er metin hafa **óveruleg** áhrif á náttúrufar og ásýnd.

Uppbygging miðbæjarsvæðis er líkleg til að þetta byggðakjarna á Hellu og vonandi laða að ný fyrirtæki eða starfsemi sem aftur bætir og eflir þjónustu við íbúa og gesti og getur leitt til fjölgunar íbúa. Uppbygging og fjölgun íbúa hefur jákvæð áhrif á tekjustofna sveitarfélagsins. Þá er það ákveðinn kostur að geta verið með íbúðir á efri hæð bygginga og nýtt byggingarnar betur. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**.

Gert er ráð fyrir meiri uppbyggingu sunnan Suðurlandsvegur heldur en í núll-kosti. Það þýðir meiri umferð yfir Suðurlandsveg og um svæðið sunnan hans. Einnig fjölga þeim sem fara gangandi yfir Suðurlandsveg til að sækja sér þjónustu beggja vegna hans. Íbúar sunnan Suðurlandsvegur koma til með að sækja vinnu yfir veginn og einnig verður umferð í tengslum við skóla og tómstundir barna. Áhrif á samgöngur og heilsu og öryggi eru metin **neikvæð**. Áhrif á minjar eru **óveruleg**.

Kostur 2

Svæðið er byggt að miklu leyti og hefur þegar verið raskað með þeim framkvæmdum. Mannvirki breyta alltaf ásýnd svæða að einhverju leyti en bygging mannvirkja er eðlilegur hluti af þéttbýli og uppbyggingu þar. Frekari uppbygging er metin hafa **óveruleg** áhrif á náttúrufar og ásýnd.

Uppbygging miðbæjarsvæðis er líkleg til að þetta byggðakjarna á Hellu og vonandi laða að ný fyrirtæki eða starfsemi sem aftur bætir og eflir þjónustu við íbúa og gesti og getur leitt til fjölgunar íbúa. Uppbygging og fjölgun íbúa hefur jákvæð áhrif á tekjustofna sveitarfélagsins. Þá er það ákveðinn kostur að geta verið með íbúðir á efri hæð bygginga og nýtt byggingarnar betur. Gert er ráð fyrir sambærilegri uppbyggingu sunnan Suðurlandsvegur og í núll-kosti, þ.e. verslun og þjónustu og athafnasvæði. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**.

Það að vera ekki með íbúðir á efri hæð bygginga sunnan Suðurlandsvegur dregur úr umferð sem fer fram og til baka yfir veginn. Engir íbúar sem sækja vinnu, þjónustu eða umferð tengd skóla og tómstundum barna. Eftir sem áður er alltaf umferð í tengslum við verslun- og þjónustu sunnan Suðurlandsvegur. Áhrif á samgöngur eru metin **jákvæð**. Áhrif á heilsu og öryggi eru einnig **jákvæð** af sömu ástæðu. Áhrif á minjar eru **óveruleg**.

Núll kostur

Í gildandi skipulagi var stefnt að því að beina verslun- og þjónustu á miðbæjarsvæðið til að hraða uppbyggingu þess. Heimilt að vera með íbúðir á efri hæð bygginga á miðsvæði.

Engar íbúðir eru á efri hæð bygginga á miðsvæði í dag. Frá því núverandi skipulag tók gildi hefur byggst upp hótél sunnan Suðurlandsvegur og unnið er að stækkun veitingastaðar norðan Suðurlandsvegur og byggingu gistingar, hvort tveggja er á verslunar- og þjónustusvæði. Bæði fyrirtæki sem voru starfandi á Hellu og ný fyrirtæki hafa flutt sig á miðsvæðið.

Svæðið er byggt að miklu leyti og hefur þegar verið raskað með þeim framkvæmdum. Mannvirki breyta alltaf ásýnd svæða að einhverju leyti en bygging mannvirkja er eðlilegur hluti af þéttbýli og uppbyggingu þar. Frekari uppbygging er metin hafa **óveruleg** áhrif á náttúrfar og ásýnd.

Uppbygging miðbæjarsvæðis er líkleg til að þetta byggðakjarna á Hellu og vonandi laða að ný fyrirtæki eða starfsemi sem aftur bætir og eflir þjónustu við íbúa og gesti og getur leitt til fjölgunar íbúa. Uppbygging og fjölgun íbúa hefur jákvæð áhrif á tekjustofna sveitarfélagsins. Þá er það ákveðinn kostur að geta verið með íbúðir á efri hæð bygginga og nýtt byggingarnar betur. Einungis er gert ráð fyrir verslun- og þjónustu sunnan Suðurlandsvegur en ekki íbúðum. Áhrif á samfélag eru metin **jákvæð**.

Það að vera ekki með íbúðir á efri hæð bygginga sunnan Suðurlandsvegur dregur úr umferð sem fer fram og til baka yfir veginn. Engir íbúar sem sækja vinnu, þjónustu eða umferð tengd skóla og tómstundum barna. Eftir sem áður er alltaf umferð í tengslum við verslun- og þjónustu sunnan Suðurlandsvegur. Áhrif á umferðaröryggi eru metin **jákvæð**. Áhrif á heilsu og öryggi eru einnig **jákvæð** af sömu ástæðu. Áhrif á minjar eru **óveruleg**.

4.5.4.1 NIÐURSTAÐA FYRIR MIÐSVÆÐI

Miðsvæði						
	Náttúra	Landslag og ásýnd	Samfélag	Samgöngur	Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Kostur 1	0	0	+	-	-	0
Kostur 2	0	0	+	+	+	0
Núll kostur	0	0	+	+	+	0

Sveitarstjórn vill efla miðbæjarsvæðið m.a. til að bæta enn frekar þjónustu við íbúa og gesti. Æskilegt er að geta boðið upp á fjölbreytta þjónustu innan þéttbýlis. Áhrif af breyttri landnotkun er talsverð en fyrir liggur að hvort sem miðbæjarsvæði stækkar eða ekki þá er gert ráð fyrir talsverðri uppbyggingu beggja vegna Suðurlandsvegur. Uppbygging öflugss miðbæjarsvæðis hefur jákvæð áhrif á atvinnulíf og þjónustustig svæðisins.

Ljóst er að bæta þarf öryggi vegfarenda við Suðurlandsveg og skoða þarf leiðir til þess. Hægt er að draga úr umferðarhraða og hringtorg sem nú þegar er ráðgert austarlega í þéttbýlinu mun draga úr hraða og stuðlar að betra öryggi vegfarenda. Þá þarf að skilgreina vel göngu-, hjóla- og reiðleiðir þar sem þær þvera Suðurlandsveg og ganga þannig frá veginum að ekki sé hægt að þvera hann hvar sem er. Sömu leiðis þarf að skoða tengingar gatna við Suðurlandsveg.

Það er niðurstaða sveitarstjórnar að velja kost 1 og stækka miðsvæðið til austurs og einnig suður fyrir Suðurlandsveg. Stækkun miðsvæðis heimilar íbúðir á efri hæð bygginga sunnan Suðurlandsvegur sem kallar á meiri umferð akandi og gangandi yfir veginn. Sveitarstjórn telur að bæta þurfi veltengingar við Suðurlandsveg og huga að öruggari leiðum fyrir gangandi að þvera veginn, burtséð frá áformum um aukið byggingamagn sunnan Suðurlandsvegur. Umtalsverð þjónusta er nú þegar starfrækt sunnan Suðurlandsvegur.

4.5.5 Samgöngur

Skoðað verður með nokkrar breytingar á samgöngum á Hellu, aðallega umhverfis Suðurlandsveg. Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir hringtorgi austan til í byggðinni og verður svo áfram. Þá þarf að skoða veltengingar og umferðarflæði um þjónustusvæði sunnan Suðurlandsvegur ásamt umferðarflæði um

Gaddstaðaveg, Rangárbakka og Þrúðvang. Bæta þarf aðkomu vestan til, þar sem tveir umferðapungir tengivegir tengjast inn á Suðurlandsveg, Þykkvabæjarvegur og Árbæjarvegur.

4.5.5.1 ÁRBÆJARVEGUR / ÞYKKVABÆJARVEGUR

Þykkvabæjarvegur og Árbæjarvegur fullnægja ekki núverandi öryggiskröfum um að liggja hornrétt á Suðurlandsveg. Auk þess mynda Árbæjarvegur og vegur að Ægissíðu 3 krossgatnamót. Þá er vestan þéttbýlisins á Hellu vegtenging til norðurs, að trésmíðaverkstæði, spennistöð og íbúðarhúsi (Auðkúlu), auk þess sem fyrirhuguð er vegtenging að íbúðarhverfi sem stefnt er því að rísi á vesturbakka Rangár (B26). Haldinn var fundur með Vegagerðinni um mögulega breytingu á vegum og vegtengingum á þessu svæði. Einnig var fundað með landeigendum. Bornir eru saman fimm valkostir og eru þeir sýndir á myndum hér aftar.

Valkostur 1

Hringtorg verði á Suðurlandsvegi á móts við Árbæjarveg. Þykkvabæjarvegur tengist við Suðurlandsveg með T-gatnamótum auk þess sem gert er ráð fyrir nýjum afleggjara til norðurs sem nýtist trésmíðaverkstæðinu Rangá, tengivirki, Auðkúlu og nýju íbúðarhverfi. Framkvæmdin nýtir að mestu núverandi vegi. Framkvæmdin hefur jákvæð áhrif á öryggi vegfarenda og samfélag þar sem lítil breyting verður á veglínunum, lítið af nýju landi fer undir vegi og ætla má að þessi útfærsla sé hvað ódýrust, samanborið við aðrar útfærslur. Þessi útfærsla hægir á umferðinni strax við Árbæjarveg sem gerir tengingu Þykkvabæjarvegur og vegi til norðurs við tengivirkið jafnframt öruggari því umferðarhraði þar verður minni.

Valkostur 2

Hringtorg verði á Suðurlandsvegi á móts við Þykkvabæjarveg. Hringtorgið nýtist jafnframt sem aðkoma að trésmíðaverkstæði, tengivirki, Auðkúlu og íbúðarhverfi. Árbæjarvegur tengist með T-gatnamótum. Afleggjari að Ægissíðu 3 verður tengdur með T-gatnamótum en þeim hliðrað svo ekki verði krossgatnamót. Álfka mikið land fer undir þessa útfærslu og valkost 1. Þessi útfærsla hægir síðar á umferð, samanborið við valkost 1.

Valkostur 3

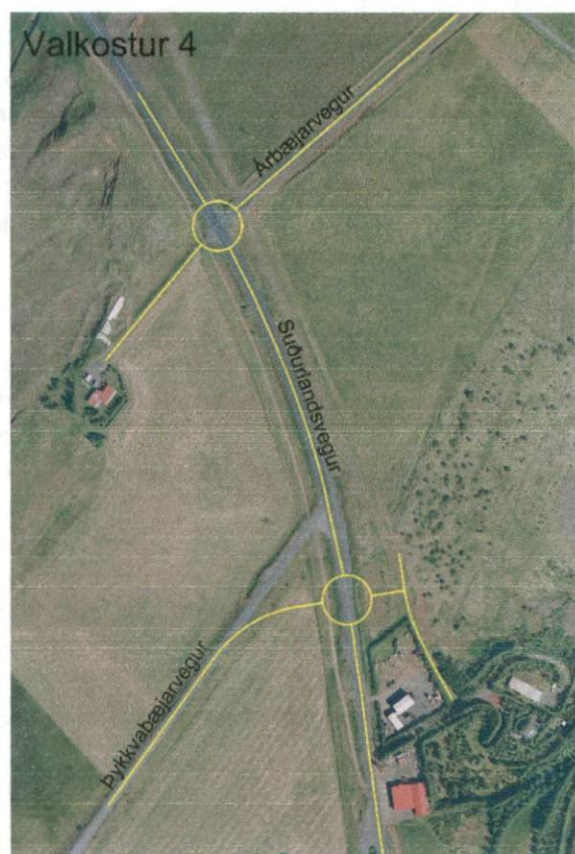
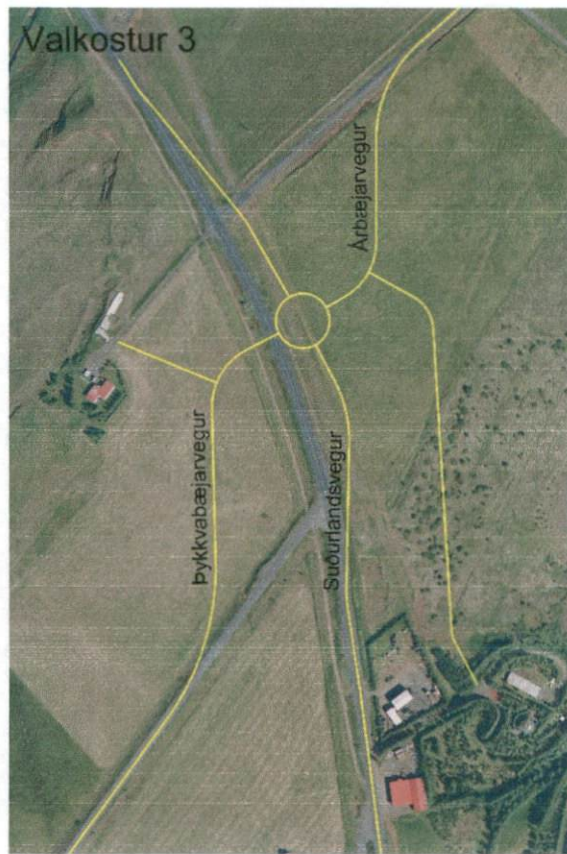
Hringtorg á Suðurlandsvegi sem bæði Árbæjarvegur og Þykkvabæjarvegur tengjast inn á. Staðsett nokkru suðaustan Árbæjarvegur. Núverandi starfsemi norðan Suðurlandsvegur og Auðkúla tengjast vestur á Árbæjarveg en Ægissíða 3 tengist austur á Þykkvabæjarveg. Þessi útfærsla bætir umferðaöryggi hvað mest af valkostunum. Kostnaður er þó nokkur vegna mikilla breytinga á hliðarvegum auk þess sem talsvert nýtt land fer undir vegi, bæði ræktað land við Ægissíðu og á íbúðarsvæði við Bjarg.

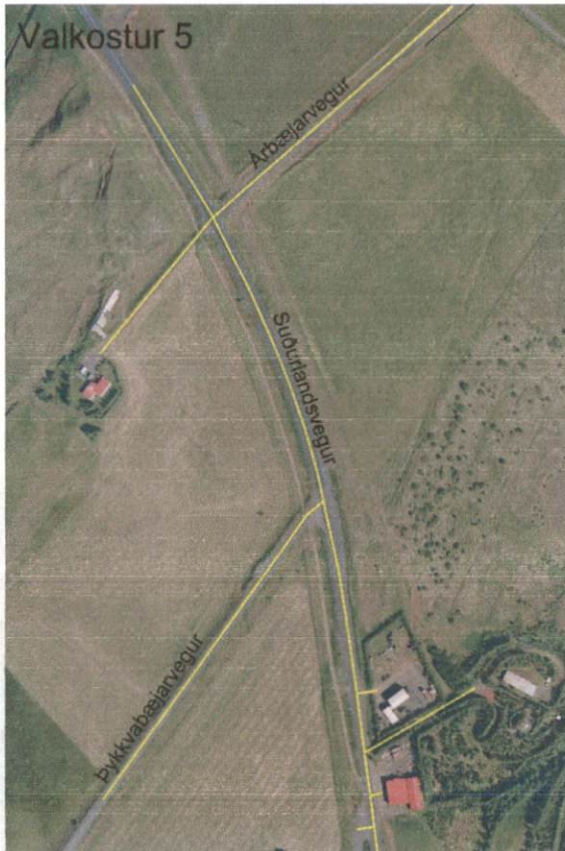
Valkostur 4

Sett tvö hringtorg á Suðurlandsveg, annað við Þykkvabæjarveg og hitt við Árbæjarveg. Allir hliðarvegir á þessu svæði koma til með að tengjast öðru hvoru hringtorginu. Hringtorg eru öruggari vegtengingar en T-gatnamót, hægja m.a. verulega á umferð. Ókostir eru að kostnaður eykst allverulega, bæði varðandi uppsetningu og viðhald, auk þess sem nokkurt land fer undir samgöngumannvirki, ferðatími lengist og eldsneytisnotkun eykst.

Valkostur 5 – 0-kostur

Núverandi vegtengingar halda sér. Þær tengingar fullnægja engan vegin núverandi viðmiðum og kröfum um öryggi. Hefur neikvæð áhrif á öryggi vegfarenda þar sem núverandi tengingar eru hættulegar, koma ekki hornrétt inn á Suðurlandsveg og vegrýni er skert, sérstaklega við tengingu að trésmíðaverkstæði / Auðkúlu. Þá eru krossgatnamót Ægissíða/Árbæjarvegur.





Niðurstaða

Markmiðið með breytingunni er að draga úr umferðarhraða og gera tengingar við Suðurlandsveg öruggari. Besti kosturinn til að ná því markmiði er með því að gera ráð fyrir hringtorgi við Árbæjarveg, eða skammt austan hans (valkostur 1). Þá er dregið úr umferðarhraða strax þegar komið er inn í þéttbýlið á Hellu. Umferðarhraði austan hringtorgsins verður alltaf minni og þannig verða vegtengingar á því svæði öruggari. Þykkvabæjarvegur yrði tengdur með T-gatnamótum við Suðurlandsveg (valkostur 1). Ætla má að valkostur 1 sé hvað ódýrasta framkvæmdin, þó áfram þurfi að breyta vegtengingu Þykkvabæjarvegur og tengingu til norðurs að tengivirki o.fl. Einnig má ætla að valkostur tvö sé nokkuð svipaður í kostnaði en þó þarf að afsetja krossgatnamót Árbæjarvegur/Ægissíðu með tilfærslu gatnamóta.

Það er mat sveitarstjórnar að til framtíðar litið þá sé eðlilegt að gera skuli ráð fyrir tveimur hringtorgum (valkostur 4). Umferð eigi eftir að aukast mikið með fjölgun bæði íbúa og ferðamanna. Þá er gert ráð fyrir að íbúðarsvæðið á Bjargi byrji að byggjast upp á skipulagstímanum og við það eykst umferð enn frekar. Þá skapi þessi valkostur mesta umferðaöryggið.

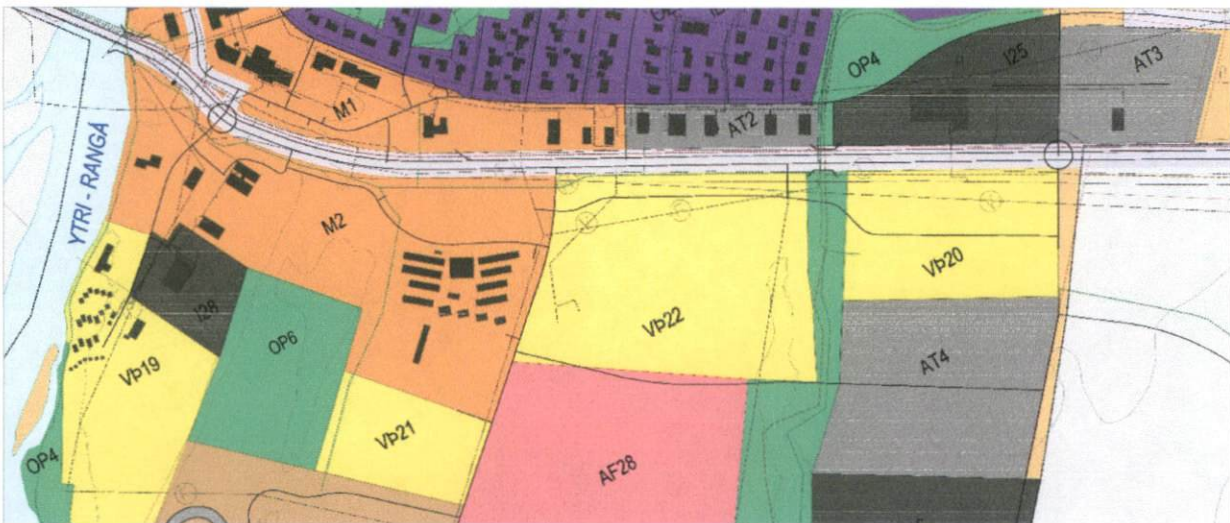
4.5.5.2 VEGIR SUNNAN SUÐURLANDSVEGAR

Hugmynd er um nýjan hliðarveg sunnan Suðurlandsvegur.

- Kostur 1 - Gert er ráð fyrir hliðarvegi, sunnan Suðurlandsvegur, að mestu nýr vegur. Hann liggur frá Rangárbökkum, austur með Suðurlandsvegi framhjá nýrri veltengingu austan hringtorgs við Ytri-Rangá, um núverandi veg við Stracta hótél inn á Gaddstaðaveg. Núverandi aðrein að Stracta-hóteli mun leggjast af. Rétt norðar mun vegurinn liggja austur frá Gaddstaðavegi, samsíða Suðurlandsvegi framhjá nýrri veltengingu vestan undirganga, sveigir þar nokkuð frá Suðurlandsvegi og áfram austur að nýjum vegi sem gerður verður til suðurs frá nýju hringtorgi austan Reykjagarðs. Sá vegur mun nýtast sem önnur aðkoma að Gaddstaðafötum, m.a. út frá öryggissjónarmiðum. (Mynd 35).
- Núll kostur er landnotkun sbr. gildandi skipulag (Mynd 34).



Mynd 34. Gildandi skipulag sem sýnir Suðurlandsveg og veltengingar á Hellu.



Mynd 35. Kostur 1. Meginleiðir sunnan Suðurlandsvegur og ný tenging við Suðurlandsveg.

Kostur 1

Áhrif á náttúru eru **óveruleg** þar sem svæðið er innan þéttbýlis. Nýr vegur og uppbygging sunnan Suðurlandsvegur hefur talsverð áhrif á ásjúnd auk þess sem Suðurlandsvegur færir meira „inn í þéttbýlið“. Svæðið austan Gaddstaðavegar er óbyggt, nýtt að mestu til beitar. Vegur samhliða Suðurlandsvegi nýtir land verr þar sem svæði milli vega nýtist ekkert, þ.e. mun ekki nýtast til bygginga. Austar verður hliðarvegur færður nokkuð fjær Suðurlandsvegi svo hafa megi lóðir beggja vegna hans. Áhrif á landslag og ásjúnd eru **neikvæð** þar sem land er óbyggt í dag. Stefnan hefur **jákvæð** áhrif á samfélag þar sem frekari

uppbygging styrkir tekjugrunn sveitarfélagsins og atvinnumöguleika. Meiri umferð þverar Suðurlandsveg. Þá er vegtengingu að Hótel Stracta breytt og gert ráð fyrir meiri umferð framhjá hótelinu en er í dag, en nú tengist öll umferð hótelinu beint. Áhrif á samgöngur eru því taldar **neikvæðar**. Stefnan hefur **óveruleg** áhrif á heilsu og minjar.

Núll kostur

Í gildandi skipulagi er gert ráð fyrir vegi, af Suðurlandsvegi, til suðurs austan við hringtorg við Rangá. Aðkomuvegur er að Hótel Stracta og vegtenging austan Gaddstaðavegar. Þá er gert ráð fyrir hliðarvegum austan Gaddstaðavegar. Áhrif á náttúru eru **óveruleg** þar sem svæðið er innan þéttbýlis. Nýr vegur og uppbygging sunnan Suðurlandsvegar hefur talsverð áhrif á ásýnd auk þess sem Suðurlandsvegur færir meira „inn í þéttbýlið“. Landið nýtist betur því hægt er að vera með lóðir að helgunarsvæði Suðurlandsvegar. Áhrif á landslag og ásýnd eru **neikvæð** hvað ásýnd varðar en **jákvæð** hvað varðar skynsamlega nýtingu lands. Stefnan hefur **jákvæð** áhrif á samfélag þar sem frekari uppbygging styrkir tekjugrunn sveitarfélagsins og atvinnumöguleika. Aukin umferð þverar Suðurlandsveg en aðkoma að Stracta og umferð þar hjá verður óbreytt sem skapar meira næði fyrir hótelið. Áhrif á samgöngur eru bæði **jákvæðar** og **neikvæðar**. Stefnan hefur **óveruleg** áhrif á heilsu og minjar.

Niðurstaða

Vegir sunnan Suðurlandsvegar								
	Náttúra	Landslag og ásýnd		Samfélag	Samgöngur		Heilsa, vellíðan og öryggi	Minjar
Kostur 1	0	-		+	-		0	0
Núll kostur	0	+	-	+	+	-	0	0

Sveitarstjórn finnst hliðarvegur sunnan Suðurlandsvegar æskilegur til að bæta umferðaflæði um svæðið. Æskilegt er að sá vegur nýtist sem best þeirri uppbyggingu sem ætluð er. Áherslur sveitarstjórnar snúa að því að nýta veginn sem best austast og vestast en núverandi lóðarhafar beggja vegna Gaddstaðavegar leggja áherslu á að auka pláss á sínum lóðum og bæta aðgengi að þeim. Því leggur sveitarstjórn áherslu á að vegurinn henti þeirri uppbyggingu sem best.

4.5.6 Þéttbýlismörk

Þéttbýlismörkum á Hellu er breytt nokkuð. Austan til er skógræktarsvæði á Gaddstöðum tekið út fyrir þéttbýlið og fylgir orðið dreifbýlinu. Gerð er breyting við Lundarsvæðið en þar eru þéttbýlismörkin færð sunnar til samræmis við breytta landnotkun. Vestan Ytri-Rangár eru bæirnir Bjarg og Árbyrgi færð út fyrir þéttbýlið en verða eftir sem áður á íbúðarsvæði.

Áhrif af breytingu á þéttbýlismörkum eru metin **óveruleg**.

5 HEIMILDIR

Alþingi Íslands

- 1998 Lög Um Þjóðlendar Og Ákvörðun Eignarlanda, Þjóðlendna Og Afrétta Nr. 58/1998. Ísland.
- 2013 Þingsályktun Um Áætlun Um Vernd Og Orkunýtingu Landsvæða. Þingskjal 892 - 89. Mál. www.althingi.is.
- 2016 Þingsályktun Um Landsskipulagsstefnu 2015-2026.

Árni Hjartarson

- 2012 Vatnsverndarsvæði Við Keldur á Rangárvöllum.
- 2016a Vatnsból í Krappa Og Verndarsvæði Þess.
- 2016b Ferilefnaprófanir í Landsveit Vatnsvernd Við Tvíbytnulæk Og Kerauga.

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið, and Samtök ferðaþjónustunnar

- 2015 Vegvísir í Ferðaþjónustu. Reykjavík.

Birta Kristín Helgadóttir, and Eva Dís Þórðardóttir

- 2017 Nýting Vindorku í Rangárbíngi Ytra - Stefnumótun.

Greiningardeild Arion banka

- 2016 Ferðamannalandið Ísland : Draumaland Eða Djöflaeyja. Ferðaþjónustuúttekt Greiningardeildar Arion Banka.

Guðrún Jóhannesdóttir

- 2011 Hættumat Fyrir Rangárvalla Og V-Skaftafellssýslu.

Hagstofa Íslands

- 2015 Íbúafjöldi 1998-2015. <http://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/lbuar/?rxid=c93842fd-6a5d-4ab6-8cf1-d5f679bba87ei>.
- 2016 Gistinætur í Rangárbíngi Ytra 2006 - 2015.
- 2017 Búfé 2017.

Landssamband Veiðifélaga

- 2015. <http://www.angling.is/is/>, accessed February 4, 2016.

Landsvirkjun

- 2017 Hvammsvirkjun, Mat á Umhverfisáhrifum: Ferðaþjónusta Og Útivist Og Landslag Og Ásýnd Lands. Frummatsskýrsla.

Markaðsstofa Suðurlands

- 2017 Áfangastaðaáætlun Fyrir Suðurland. <https://www.south.is/is/moya/page/dmp>, accessed October 12, 2017.

Ólafur Árnason o.fl. Efla verkfræðistofa

- 2017 Hvammsvirkjun. Mat á Umhverfisáhrifum: Ferðaþjónusta Og Útivist Og Landslag Og Ásýnd Lands. Matsskýrsla. LV-2017-072. Landsvirkjun. <https://hvammur.landsvirkjun.is/Media/lv-2017-072-hvammsvirkjun-matsskyrsla2017.pdf>, accessed December 4, 2018.

Ragnar Stefánsson, Gunnar B. Guðmundsson, and Páll Halldórsson

- 2000 Jarðskjálftarnir Miklu á Suðurlandi 17. Og 21. Júní, 2000. Veðurstofa Íslands.

Skipulagsstofnun

- 2007 Leiðbeiningar Um Umhverfismat Áætlana. Reykjavík.

2018 Hvammsvirkjun, Rangárþingi Ytra Og Skeiða- Og Gnúpverjahreppi. Álit Um Mat á Umhverfisáhrifum. <http://www.skipulag.is/media/attachments/Umhverfismat/1274/201702047.pdf>, accessed June 29, 2018.

Skógræktin

2017 Hekluskógar. <http://www.skogur.is/skograekt/skograektarverkefni/hekluskogar/>, accessed September 12, 2017.

Steinsholt ehf

2017 Rangárþing Ytra - Ferðamál.

Steinsholt sf.

2014 Suðurhálendið - Rammaskipulag.

Veðurstofa Íslands

2015 Vindatlas. <http://vindatlas.vedur.is/>, accessed May 15, 2015.

Vegagerðin

2016 Umferðartölur 2016. <http://www.vegagerdin.is/upplýsingar-og-utgafa/umferdin/umfthjodvegum/>, accessed January 1, 2017.

Viðlagatrygging Íslands; Ríkislögreglustjóri

2014 GREINING Á ÁHRIFUM FLÓÐA Í KJÖLFAR ELDGOSA Í BÁRÐARBUNGU.